

SUOMEN METSÄKESKUSTA, METSÄNHOITUYHDISTYKSIÄ JA METSÄTIETOJÄRJESTELMÄÄ KOSKEVIEN
LAINSÄÄDÄNTÖUUDISTUSTEN VAIKUTUKSET JA TAVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN

ARVIOINTIRAPORTTI

Paavo Pelkonen

22.10.2017

SISÄLLYSLUETTELO

Alkusanat	4
Tiivistelmä	5
1. TEHTÄVÄN TOIMEKSIANTO JA TOTEUTTAMINEN	
1.1 Toimeksianto	10
1.2 Tehtävän toteuttaminen	10
2. JOHDANTO – KESTÄVYYS, KASVU JA HYVINVOINTI	
2.1 Luottamus metsiin	11
2.2 Monimuotoisuus kuuluu talousmetsiin	13
2.3 Biotalous – käsikirjoitus uudelle toimintamallille	13
3. METSÄPOLITIikka, LAIT JA ELINKEINOTOIMINNAN EDELLYTYKSET	
3.1 Muutos syntyy tai se synnytetään	
3.1.1 Yleinen toimintaympäristön muutos	14
3.1.2 Julkisen sektorin rahoitus ja organisaatioiden suunnan määrittely	15
3.1.3 Kansanvalta, metsäpolitiikka ja lainsäädäntö	16
3.2 Metsänhoitoyhdistykset	
3.2.1 Paikallisyhteisöt puuvirran kasvattajina	16
3.2.2 Metsänhoitoyhdistyksiä koskevan lakimuutoksen tavoitteet	17
3.2.3 Metsänhoitomaksuvarojen korvaaminen muulla rahoituksella	17
3.2.4 Metsänomistajien valinnanvapauden lisääminen yhdistystoiminnassa ja edunvalvonnassa	19
3.2.5 Hyvän metsänhoidon turvaaminen	20
3.2.6 Häiriöttömän puukaupan ja puun tarjonnan jatkuvuuden turvaaminen	21
3.2.6.1 Näkemyksiä yrittäjiltä, metsänhoitoyhdistyksistä ja metsänomistajilta	22
3.2.6.2 Arvioita metsäteollisuudesta	23
3.2.6.3 Pitkän aikavälin uhkatekijät	24
3.2.7 Tasapuoliset kilpailuedellytykset	
3.2.7.1 Parantunut kilpailuneutraliteetti	25
3.2.7.2 Oikeudellinen näkökulma tasapuoliseen kilpailuun	26
3.2.8 Muita vaikutuksia ja seurauksia	27
3.3 Suomen metsäkeskus – valtakunnallista vaikuttamista	
3.3.1 Lakimuutoksen valmistelu ja tavoitteet	28
3.3.2 Vahva strateginen asema metsiin liittyvän elinkeinotoiminnan	

edistämisessä	28
3.3.3 Vapaan kilpailun edistäminen	29
3.3.4 Metsähallinnon tehostaminen ja yksinkertaistaminen sekä alueellinen toiminta	30
3.3.5 Hyvä ja yhdenmukainen palvelu metsiin perustuvalla elinkeinotoiminnalla	31
3.3.6 Tehokasta neuvontaa ja hyvää metsänhoitoa	32
3.3.7 Metsien kestävä hoito ja käyttö sekä metsän muiden käyttömuotojen, metsäluonnon monimuotoisuuden ja hiilensidonnan edistäminen	33
3.3.8 Lainsäädännön toimeenpano ja valvonta	35
3.3.9 Kamera keskusteluttaa	36
3.4 Metsätietojärjestelmä	
3.4.1 Suomen metsäkeskuksen metsätietojärjestelmästä annetun lain (419/2011) säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen tavoitteet	37
3.4.2 Hakuumahdollisuuksien hyödyntämisen ja puuntuotannon kestävyden lisääminen	38
3.4.3 Metsien monimuotoisuudesta huolehtiminen	39
3.4.4 Metsätietojärjestelmän tietojen luovuttaminen ja tietosuoja	40
3.4.5 Metsätietojärjestelmän uudistamisen nopeuttaminen	41
3.4.6 Siirtyminen sähköiseen asiointiin ja sähköisten palvelujen tuottamiseen	41
3.4.7 Metsävaratietojen laatu ja palvelun rahoitus	42
3.4.8 Menetelmät ovat tehokkaita ja vaikuttavia	43
3.4.9 Kilpailuoikeudellinen tavoite ja kattava kilpailuneutraliteetti	44
4. METSÄKESKUKSEN ALUEELLINEN YHTEISTYÖ MAAKUNTAHALLINNON TOTEUTUESSA	
4.1 Kasvun lähteenä maakunnan vahvuudet	45
4.2 Maakunnilla vastuu hallinnosta ja palvelujen järjestämisestä	46
4.3 Maakunnat vastuussa tärkeistä metsäalaa koskevista tehtävistä	46
4.4 Joustavaa aluekehitystä ja kasvupalveluita	47
4.5 Rahoitusta yritysten kehittämiseen ja kansainvälistymiseen	48
4.6 PK-sektorin osallistumisessa hanketoimintaan käytännön ongelmia	48
4.7 Alueiden politiikka metsäalan tukena	49
5. ERITYISKYSYMYKSIÄ	
5.1 Metsäkeskuksen uudistuminen	
5.1. Työinnostuksen tukemista, maltillisia organisaatiouudistuksia ja tarkkaa vainua	50
5.1.2 Strategisen ohjauksen rooli	51
6. VASTAUKSIA TOIMEKSIANTAJAN KYSYMYKSIIN JA EHDOTUKSIA KEHITTÄMISTOIMIKSI	52

ALKUSANAT

Yksityismetsätalouden edistämisen organisointi alkoi, kun ensimmäinen metsänhoitoyhdistys perustettiin 1907. Siitä lähtien kansalaisyhteiskuntaan perustuvilla metsänhoitoyhdistyksillä on ollut merkittävä asema kestävän metsätalouden edistäjinä koko maassa. Pääomaköyhässä maassa paikallisen maaseutuväestön aktiivisuudella kehitettiin elinkeinoja ja edunvalvontaa osuus- ja yhdistystoiminnan avulla, niin että vaatimattomasta liiketoiminnasta on kasvanut monia maamme elinkeinoelämän kivijalkoja.

Kansalaisyhteiskunta-aktiivisuutena alkanut toiminta tukeutui liikkeen kasvaessa usein kansanvallan keräämiin verotuloihin. Näin tapahtui myös metsänhoitoyhdistyksissä. Ensin valtio rahoitti yhdistyksiä hakemusten perusteella 1930-luvulta lähtien ja pari vuosikymmentä myöhemmin rahoitusta varten alettiin kerätä metsänomistajilta lakisääteistä metsänhoitomaksua. Yhteiskunnan katsottiin tällä vuosikymmenellä muuttuneen niin olennaisesti, että metsänhoitomaksu ja automaattijäsenyys poistettiin muuttamalla metsänhoitoyhdistyksistä annettua lakia.

Yksityismetsien hallintoon erikoistunut valtion ylläpitämä organisaatio perustettiin kuusi vuosikymmentä metsänhoitoyhdistystoiminnan käynnistämisen jälkeen. Keskusmetsälautakunta Tapio aloitti toiminnan keskusviraston kaltaisena, ohjaavana ja valvovana organisaationa vuonna 1968. Jo vuonna 1928 oli perustettu yksityismetsä- ja yhdistyslakiin nojautuen valtionvaroilla toimivat Keskusmetsäseura Tapio ja Centralskogssällskapet för Skogskultur suomen- ja ruotsinkielisten metsänhoitolautakuntien keskuselimiksi.

Keskusmetsälautakunta Tapion työn jatkajina ovat toimineet Metsäkeskus Tapio ja sen jälkeen Metsäalan kehittämiskeskus Tapio. Suomen metsäkeskus perustettiin vuonna 2011 annetulla lailla ja uuteen valtakunnalliseen organisaatioon yhdistettiin 13 alueellisen metsäkeskuksen toiminta sekä osa metsäalan kehittämiskeskus Tapion toiminnasta. Samassa yhteydessä annettiin laki metsäkeskuksen metsätietojärjestelmästä.

Metsätalouden hallintoa on organisoitu moneen kertaan. Joka kerta on pyritty parantamaan organisaatioita ja luomaan niille edellytykset entistä tehokkaampaan ja tuloksellisempaan toimintaan. Tämänkin vuosikymmenen mittava lainsäädäntötyö, joka on koskenut metsänhoitoyhdistyksiä, Suomen metsäkeskusta ja metsätietojärjestelmää, on pyrkinyt luomaan entistä parempia edellytyksiä edistää ja valvoa yhteiskunnan tavoitteiden mukaista kestävä metsätaloutta.

Maa- ja metsätalousministeriö seuraa lainsäädännön vaikutuksia metsätalouden organisaatioihin ja koko metsäsektoriin. Ministeriö nimesi loppukeväältä 2017 selvityshenkilön arvioimaan tapahtuneita muutoksia. Selvityshenkilön työtä tukemaan nimitettiin ohjausryhmä, johon kutsuttiin puheenjohtajaksi Marja Kokkonen (MMM) ja jäseniksi Matti Heikurainen (MMM), Harri

Hänninen (LUKE), Erno Järvinen (MTK), Matleena Kniivilä (PTT), Ari Niiranen (YM), Jussi Peuhkurinen (Arbonaut Oy), Auli Teppinen ProAgria ry ja Jouni Väkevä (Metsäteollisuus ry). Maa- ja metsätalousministeriön nimittämänä selvityshenkilönä haluan erittäin lämpimästi kiittää ohjausryhmän jäseniä asiantuntemuksella annetuista neuvoista ja tuesta selvitystyön aikana. Samoin haluan kiittää erinomaisesta yhteistyöstä työtovereitani Liisa Toivosta, joka teki noin puolet haastatteluista ja organisoi metsänomistajien työpajan, sekä Pauliina Korhosta, joka toimi työpajassa asiantuntijana. Haluan osoittaa myös parhaimmat kiitokseni kaikille haastatteluihin ja työpajatyöskentelyyn osallistuneille. Keskustelut kanssanne olivat erittäin mielenkiintoisia ja ammatillisesti antoisia.

Ilman maa- ja metsätalousministeriön luonnonvaraosaston avainhenkilöiden luottamusta en olisi voinut kokea äärimmäisen kiinnostavan selvitystehtävän erilaisia työvaiheita ja -tilanteita. Teidän asiantuntemuksenne ja innostava suhtautumisenne suunnittelemanne toimeksiannon toteuttamiseen on ollut kaikin tavoin kannustavaa ja rohkaisevaa.

Joensuu 22.10.2017

Paavo Pelkonen

TIIVISTELMÄ

(Punainen teksti viittaa toimeksiannon kysymyksien perusteella luvussa 6 esitettyihin ehdotuksiin kehittämiskohteista. Tekstin jälkeen sulkeissa on viite numeroituihin kysymyksiin ja ehdotuksiin.)

Selvityksen tausta ja toteutus

Maa- ja metsätalousministeriön luonnonvaraosasto teki päätöksen metsäalalla toteutettujen lainsäädäntöuudistuksien vaikutuksien ja tavoitteiden toteutumisen arvioinnista vuoden 2017 keväällä. Selvitystehtävän toimeksiannossa korostettiin arvioinnin suorittamista erityisesti tavoitteiden toteutumisesta metsäalan eri toimijoiden käytännöissä ja metsäalan yleisessä kehityksessä. Arviointiraportissa tuli analysoida ainakin seuraavaa lainsäädäntöä nykyisessä muodossaan: laki Suomen metsäkeskuksesta (418/2011), laki Suomen metsäkeskuksen metsätietojärjestelmästä (419/2011) ja laki metsänhoitoyhdistyksistä (534/1998). Selvityshanketta varten asetettiin ohjausryhmä.

Haastatteluihin ja työpajaan osallistui yhteensä 45 henkilöä, jotka olivat joko metsänhoitoyhdistysten toimi- tai luottamushenkilöitä, Suomen metsäkeskuksen tai muiden organisaatioiden asiantuntijoita sekä metsänomistajia. Haastatteluja tehtiin kahdeksassa

maakunnassa. Haastattelujen sekä painettujen ja sähköisten materiaalien perusteella muodostettiin käsitys metsälalla toteutettujen lainsäädäntöuudistusten vaikutuksista ja tavoitteiden toteutumisesta. Käsityksen muodostamisessa kiinnitettiin huomiota sekä asioiden yleistämisen mahdollisuuksiin että tarpeeseen tuoda esiin yleisistä mielipiteistä ja näkemyksistä selvästi poikkeavia mielipiteitä ja näkemyksiä.

Selvityksen tulokset

Metsänhoitoyhdistyksiä koskevan lakiuudistuksen tavoitteet liittyivät metsänhoitomaksujen poistamiseen, jäsenten valinnanvapauden lisäämiseen, hyvän metsänhoidon toteutumiseen, metsätalouden edistämiseen, edunvalvontaan, kilpailukykyyn ja kannattavuuteen sekä tasapuolisen kilpailun lisäämiseen.

Metsänhoitoyhdistykset ovat pystyneet korvaamaan metsänhoitomaksut muulla rahoituksella ja sopeuttamaan toimintansa uuteen tilanteeseen melko hyvin. Yhdistysten keskimääräinen taloudellinen tulos heikkeni selvästi heti lakimuutoksen jälkeen, mutta on sen jälkeen hieman parantunut. Yhdistykset, jotka ovat valmistautuneet ajoissa muutoksiin, ovat yleensä menestyneet taloudellisesti hyvin.

Metsänomistajien valinnanvapauden lisääminen yhdistystoiminnassa ja edunvalvonnassa onnistui hyvin ja metsänomistajat käyttivät valinnanvapautta. Yhdistysten jäsenmäärä heikkeni tyypillisesti 20-30 prosenttia. Eronneet jäsenet ovat saattaneet liittyä jäseniksi jonkin ajan kuluttua. Yhdistysten jäsenet käyttävät myös muiden kuin yhdistysten ja yritysten metsäpalveluita ja muut kuin jäsenet käyttävät yhdistysten palveluita.

Metsänhoitoyhdistysten hyvään metsänhoitoon liittyvä neuvonta ja valistus ovat pysyneet erinomaisen hyvällä tasolla myös lakimuutoksen jälkeen. Sen sijaan metsien tila näyttää kehittyvän kaksijakoisesti. Metsien vuotuinen kasvu on jatkuvasti parantunut. **Taimikonhoitorästit ovat lisääntyneet huolestuttavasti lähes 800000 hehtaariin ja ensiharvennusten kannattavuus on huolestuttavasti heikentynyt** (luku 6, kysymys 1/10 ja 11). Aatteellisuutta korostavat, usein pienet metsänhoitoyhdistykset pystyvät motivoimaan asiakkaitaan keskimääräistä paremmin noudattamaan hyvän metsänhoidon periaatteita. **Asiakaslähtöisyys toteutuu hyvin hakkuutulojen maksimoinnin osalta** (luku 6, kysymys 2/10). Esimerkiksi monimuotoisuuden lisäämisen ja hiilinielujen kasvattamisen suhteen asiakaskokemukset eivät täysin vastaa metsänomistajien odotuksia

Lakiuudistusta valmisteltaessa kannettiin huolta häiriöttömän puukaupan ja puun tarjonnan jatkuvuuden turvaamisesta. Lakimuutoksen jälkeen puumarkkinassa ei ole havaittu häiriöitä. Puun tarjonta on lisääntynyt, mikä voi olla suurelta osin seurausta metsäteollisuuden suhdanteiden myönteisestä kehityksestä. Metsänhoitoyhdistykset ovat toimineet puumarkkinoilla aktiivisemmin kuin ennen.

Lakimuutokset ovat parantaneet ja tulevat parantamaan metsätalouselinkeinon kilpailukykyä ja kannattavuutta ainakin lyhyellä tähtäimellä. **Metsänhoitoyhdistykset ja yritykset ovat vastanneet muutokseen enimmäkseen kehittämällä innovatiivisesti palveluitaan, erikoistumalla sekä yhteistyöllä** (luku 6, kysymys 3/15,16 ja 17). Lakimuutokset, mukaan lukien uudistunut metsälaki ovat parantaneet myös yrittäjien mahdollisuuksia palveluiden kehittämiseen ja erikoistumiseen

sekä lisänneet yrittäjien sekä metsänhoitoyhdistysten ja muiden suurempien toimijoiden välistä yhteistyötä. Metsäpalveluyritysten liiketoiminnan kannattavuus on kokonaisuudessaan jonkin verran parantunut viime vuosina, mutta on edelleenkin monissa pienyrityksissä heikko.

Metsänhoitoyhdistykset toimivat entistä avoimemmassa kilpailutilanteessa.

Metsäteollisuusyritykset ovat kehittäneet asiakkailleen monipuolisia ja korkeatasoisia verkkotyökaluja sekä niihin yhdistettyjä hyvin toteutettuja informaatiokanavia ja chat-palveluita. Ne hyödyntävät myös sopimus- ja erikoisasiakkuuksia pitkäaikaisiin yrityskumppanuuksiin perustuvia palveluketjujaan tehokkaasti lisäten toimintansa kannattavuutta ja kilpailukykyä.

Varsin tasapuolisten kilpailuedellytysten luominen eri toimijoille on onnistunut hyvin (luku6, kysymys1/3). Palvelut hinnoitellaan markkinassa huomattavasti aikaisempaa paremmin. Valtakirjalla kauppaan tekevän toimiminen ostajana sekä suurten organisaatioiden entisistä toimintamalleista periytyneiden henkilösuhteiden vaikutus koetaan avointa ja tasapuolista kilpailua heikentäväksi eettisiksi kysymyksiksi.

Suomen metsäkeskusta koskevalla lainsäädännöllä tavoiteltiin metsäkeskukselle erityisesti valtakunnallisesti vahvaa strategista roolia, organisaation toiminnan tehostamista sekä **tasapuolisen kilpailun** (luku6, kysymys 8/4) **edistämistä** (palveluliike-, viranomais- ja edistämistoiminnan eriyttäminen) ja kestävänsä metsätalouden tulosten paranemista. **Uusi rooli on lisännyt metsäkeskuksen valtakunnallista vaikuttavuutta merkittävästi** (luku6, kysymys 1/5). Yhteydet eduskuntaan, teollisuuteen ja etujärjestöihin ovat parantuneet ja metsäkeskus on pystynyt edistämään merkittäviä teollisia hankkeita.

Metsäkeskuksen maakunnallinen näkyvyys on heikentynyt. Erityisesti metsänomistajat tuntevat huonosti metsäkeskuksen nykyistä toimintaa. Samoin monien metsäammattilaisten tiedot metsäkeskuksen toiminnasta ovat heikot. Palveluja ei pyritä tuottamaan suoraan metsänomistajille tai yrittäjille, joten yhteydet sekä metsänomistajiin ja palveluja tarjoaviin toimijoihin ovat vähentyneet merkittävästi. Asiakastyössä keskitytään hiljaisiin metsänomistajiin.

Lakiuudistuksen tavoite synnyttää markkinoita metsätie-, ojitus- ja metsäsuunnitteluhankkeille on edelleenkin merkittävä haaste metsäkeskukselle, samoin kuin taimikoiden metsänhoidollisen tilan parantaminen (luku 6, kysymys 1/10 ja 11). Metsäkeskuksen maakunnallinen vaikuttavuus voi olla parempi kuin näkyvyys, koska metsäkeskuksen hanketoiminta on kehittynyt erinomaisesti. Hankkeiden suunnitteluun toteutukseen ja seurantaan käytetään nykyaikaisia projektien hallinnan menetelmiä. Lisäksi tehokas verkostoituminen tuo kilpailuetua hanketoimintaan.

Metsäammattilaiset ja metsänomistajat tuntevat metsäkeskuksen ennen muuta metsään.fi – palvelusta. Yrittäjät olivat yleensä erittäin tyytyväisiä sähköiseen yhteydenpitoon. Myös metsävaratietojen saantia arvostettiin, mutta samalla oltiin huolissaan metsävaratietojen päivittämisestä ja laadusta. **Metsään.fi –palvelua voitaisiin käyttää nykyistä tehokkaammin myös maakunnallisen tiedottamisen välineenä** (luku 6, kysymys 2/8).

Maakunnallisia metsäneuvostoja ja niiden toimintaa kuten alueellisia metsäohjelmia tunnetaan erittäin huonosti. Eri metsäneuvostojen jäsenten taustaorganisaatiot ovat pohjoisinta Suomea lukuun ottamatta hyvin samanlaisia. Taustaryhmien kirjoa lisäämällä ja neuvostojen vuorovaikutusta parantamalla voitaisiin lisätä toiminnan vaikuttavuutta. **Maakunnallisten**

metsäneuvostojen työskentely tarvitsee digitalisaation hyödyntämistä neuvostojen sisäisen ja välisen vuorovaikutuksen lisäämiseksi sekä innovatiivista työtapaa ja kehittämistä (luku 6, kysymys 1/6 sekä 3/5). Nykymuodossaan maakunnallinen metsäneuvosto on tärkeä ennen muuta metsäkeskuslaisille.

Metsäkeskuksen vahvuus metsiin perustuvien elinkeinojen edistämistoiminnassa syntyy metsävaratiedon hallitsemisesta ja asiantuntijuudesta. Metsätiedon ymmärtämiseen ja tulkintaan liittyvän osaamisensa avulla metsäkeskuksella on merkittävästi annettavaa yhteistyöhön edistettäessä verkostokumppanien kanssa laaja-alaisesti metsiin perustuvia elinkeinoja. Laaja-alaisissa verkostoissa markkinatoimijat pystyvät vastaamaan esimerkiksi riittävästä liiketoimintaosaamiseen liittyvästä neuvonnasta, johon on syytä panostaa nykyistä enemmän. Uusimmassa strategiassaan metsäkeskus kohdistaa toiminnan kärjen perustellusti metsäelinkeinojen toimintaedellytysten ja **biotalouden edistämiseen** (luku 6, kysymys 6/4).

Hyvän metsänhoidon osalta metsäkeskus on panostanut muun muassa hiljaisten metsänomistajien neuvontaan ja aktivoimiseen. Tehtävä sopii hyvin metsäkeskukselle metsäorganisaatioiden välisessä työnjaossa ja yhteistyössä. Lisäksi toiminnalla on suuri metsätaloudellinen merkitys. Keskusteluissa esitettiin toiminnan tehostamista hyödyntämällä paremmin monikanavaista yhteydenpitoa asiakkaisiin. Aktivoimishankkeessa metsäkeskus tekee yhteistyötä metsäpalveluiden tarjoajien kanssa.

Suomen metsäkeskus on MMM:n tukemana osallistunut merkittävällä tavalla talousmetsien monimuotoisuutta ja vesiensuojelua koskevaan kehittämistyöhön. **Luontoarvojen huomioiminen talousmetsien hoidossa on kaikille metsätalouden osapuolille tärkeä tehtävä** (luku 6, kysymys 3/16, 5/3 ja 6/7). Myös tulosohjauksessa tämän tehtävän merkitystä on korostettu.

Metsäpalveluyrittäjistä monet kertoivat erikoistuneensa metsäkeskuksen hanketoimintaan liittyvään ympäristönäkökulmaa huomioivaan monitavoitteeseen metsänhoitoon. Tulevaisuuden tarpeet ovat merkittävät. **Metsien hiilinielukysymyksen hallintaan tulee kiinnittää enemmän huomiota kansainvälisen ympäristöpolitiikan tavoitteiden mukaisesti** (luku 6, kysymys 6/9).

Kokonaisuudessaan lainsäädännön toimeenpanon ja valvonnan osalta metsäkeskus on saavuttanut varsin hyvin lainsäädännön tavoitteet. Resursseja vaikuttaa olevan riittävästi vähentyneen valvontavelvoitteen saavuttamiseen. **Taimikoiden valvonnan tehostamiseen on kehitteillä uusiin teknologisiin innovaatioihin perustuvia menetelmiä** (luku 6, kysymys 3/3). Metsänomistajien metsiinsä kohdistama omavalvonta ei ole toteutunut organisaatioihin liittyvien lakimuutosten ja metsälain tavoitteiden edellyttämällä tavalla. **Siihen voidaan vastata uusiin innovaatioihin perustuvalla tehostetulla neuvonnalla** (luku 6, kysymys 5/6 ja 8).

Kaikille metsätalouden osapuolille ajantasaisen ja laadukkaan metsävaratiedon tasapuolinen saatavuus on **metsätietojärjestelmään** liittyvän lakimuutoksen tärkein tavoite. Viime kesänä osapuolten välisissä neuvotteluissa päästiin yhteisymmärrykseen metsätietojärjestelmän tasapuolisen käytön edistämistä. Laserkeilausaineiston prosessoinnin hallitsevat toimijat voivat käyttää sovelluksissaan myös Maanmittauslaitoksen tarjoamia tietoja.

Metsävaratietojen laatua tulee parantaa ja päivittämistä nopeuttaa (luku6, kysymys 1/4 ja 3/9). Metsätietojärjestelmän ylläpidon resursseja on lisättävä. Ylläpidon edellytyksien parantamiseksi on meneillään hallituksen kärkihanke. Metsäkeskuksen metsävaratieto tarjoaa erinomaisen perustan metsätalouden tehostamiseen ja kehittämiseen. **Digitaalisten innovaatioiden synnyttävien mahdollisuuksien kokonaisvaltainen hyödyntäminen on välttämätöntä** (luku6, kysymys 5/6). Liiketoiminnassa ”digiloikan” mahdollistavien sovellusten kehittäminen kuuluu markkinatoimijaoille ja tällä sektorilla en tehty paljon muun muassa metsänomistajia hyödyttävää sovelluksiin liittyvää työtä. Ainakin lähitulevaisuudessa ja nykyteknologiaa sovellettaessa **metsätietojärjestelmä tulisi rahoittaa julkisin varoin (mahdollisesti tulevaisuudessa myös yksityinen rahoitus) ja kehittää yhteistyössä alan toimijoiden kanssa** (luku 7, kysymys 7/5).

Kehitteillä olevan **maakuntahallinnon** uudistamisen vaikutuksia on pohdittava metsäkeskuksessa erittäin perusteellisesti. Valtakunnallisella metsäkeskusorganisaatiolla on oltava hyvä valmius reagoida nopeasti maakuntauudistuksen suunnittelun etenemiseen.

Vastuu laissa määriteltyjen palvelujen järjestämisestä tulee olemaan maakunnilla (luku6, kysymys 5/4 ja 7/3). Maakunta ei suunnitelman mukaan tuota kaikkia palveluita. Keskeisenä toimintaperiaatteena tulee olemaan, että mahdollisimman paljon palveluita annetaan yksityisten tahojen tuotettaviksi ja viranomaistehtävinä hoidetaan vain kaikkein välttämättömin. Suomen metsäkeskuksen on muun muassa varauduttava siihen, että joitain toimintoja, joissa se on ollut mukana hankkeiden kautta, tullaan tarjoamaan yksityisille tahoille, kuten yrityksille ja metsänhoitoyhdistyksille.

Maakuntahallinnon järjestämisvastuu tulee kattamaan monia metsiin perustuville elinkeinoille ja monitavoitteiselle metsähoidolle keskeisiä asioita kuten alueiden ja elinkeinojen kehittämiseen, ympäristöön ja tieverkostoon liittyvät asiat. Näihin ja moniin muihin metsäalan edistämiseen liittyviin asioihin vaikuttava yhteistyö on saatava toimimaan uuden organisaation kanssa.

Painopiste metsäalan osalta on toiminnallisuuden ja toimivuuden rakentaminen muuttuvaan maakunnalliseen toimintaympäristöön sekä eri toimijoiden sitouttaminen yhteiseen tekemiseen ja roolituksien määrittämiseen (luku6, kysymys 6/8). Ensin on saatava kokemuksia uudesta maakuntahallinnosta ennen kuin kannattaa ajatella metsäkeskuksen toimintaan välittömästi vaikuttavia lainsäädännöllisiä muutoksia.

Maa- ja metsätalousministeriö ohjaa metsäkeskuksen toimintaa. Tulosohjaus on viime vuosina kehittynyt oikeaan suuntaan, kun ohjausprosessia on yksinkertaistettu. Tulosohjausta voi edelleenkin joustavoittaa. Ministeriö ja metsäkeskus voisivat pohtia strategisen ja operatiivisen toiminnan sekä tulosohjauksen rajapinnan selventämistä. Näin kaikille asianosaisille muodostuisi yhtenäinen käsitys yhteisen asian edistämisen optimaalisesta toteuttamisesta syntyvän maksimaalisen metsäkeskushyödyn tuottamisesta metsäsektorille ja koko yhteiskunnalle.

1. TEHTÄVÄN TOIMEKSIANTO JA TOTEUTTAMINEN

1.1 Toimeksianto

Maa- ja metsätalousministeriön luonnonvaraosasto päätti toteuttaa metsäalla toteutettujen lainsäädäntöuudistuksien tavoitteiden toteutumista koskevan selvitystehtävän vuoden 2017 kesän ja alkusyksyn aikana. Selvityshenkilön tehtävänä on ollut arvioida metsäalalla toteutettujen lainsäädäntöuudistuksien vaikutuksia ja arvioida lainsäädäntöuudistuksien tavoitteiden toteutumista. Arviossa tuli erityisesti tarkastella miten tavoitteet ovat toteutuneet metsäalan eri toimijoiden käytännöissä ja metsäalan yleisessä kehityksessä. Arviointiraportissa tuli analysoida ainakin seuraavaa lainsäädäntöä nykyisessä muodossaan: Laki Suomen metsäkeskuksesta (418/2011). Laki Suomen metsäkeskuksen metsätietojärjestelmästä (419/2011), Laki metsänhoitoyhdistyksistä (534/1998).

1.2 Tehtävän toteuttaminen

Selvitys on tutkimukseen verrattuna vähemmän muodollinen eikä sen tekemiseen ole olemassa samanlaisia sääntöjä ja menetelmiin liittyviä vaatimuksia kuin tutkimuksen tekemiseen. Maa- ja metsätalousministeriön Luonnonvarainosaston toimeksiannon tavoitteena oli tuottaa metsänhoitoyhdistyksiä, Suomen metsäkeskusta ja metsäkeskuksen tietojärjestelmää koskevan lainsäädännön vaikutuksia käsittelevä selvitys ja raportti, joka sisältää arvion tavoitteiden toteutumisen asteesta kirjallisten materiaalien sekä tarkasteltavien organisaatioiden ja keskeisten sidosryhmien edustajien välittämän kokemusperäisen tiedon avulla.

Hankkeelle nimettiin ohjausryhmä. Ohjausryhmän puheenjohtajana toimi Marja Kokkonen (MMM) ja jäseninä Matti Heikurainen (MMM), Harri Hänninen (LUKE) Erno Järvinen (MTK), Matleena Kniivilä (PTT), Ari Niiranen (YM), Jussi Peuhkurinen (Arbonaut Oy), Auli Teppinen ProAgria ry ja Jouni Väkevä (Metsäteollisuus ry).

Selvityksen tilaaja ja tekijä sopivat raportin työstämiseen käytettävistä menetelmistä ennen tehtävän aloittamista. Osapuolet sopivat, että selvitys perustuu painettujen ja sähköisten aineistojen sekä haastatteluista tallennettujen materiaalien analyysiin. Analyysin perusteella laaditaan raportti, joka sisältää selvityshenkilölle syntyneen käsityksen ja arvion lakimuutosten seurauksena tapahtuneesta muutoksesta ja kehityksestä.

Alkuperäisen hankesuunnitelman mukaan tavoitteena oli toteuttaa 30 perushaastattelua ja lisäksi tarpeen mukaan erikoishaastatteluja. Ohjausryhmän suositusten ja materiaalien analyysivaiheen aikana havaittujen täydennystarpeiden vuoksi kokonaismäärä kasvatettiin 45 haastatteluun. Haastatteluista 30 tehtiin tunnin kestävinä käyntihaastatteluina ja 15 kestoiltaan vaihtelevina puhelinhaastatteluina. Puhelinhaastatteluissa keskityttiin täydennystietoja vaativiin erityiskysymyksiin.

Materiaalia kerättiin kahdeksassa maakunnassa ja 12 paikkakunnalla. Kaikki tavoitetut, haastatteluihin osallistuviksi suunnitellut henkilöt olivat haastattelumyönteisiä. Kaksi henkilöä osallistui haastattelumateriaalien keräykseen. Materiaalia kertyi 122 sivua.

Haastatteluissa käytettiin kahta erilaista haastattelurunkoa, joista toinen oli metsänhoitoyhdistyspainotteinen ja toinen metsäkeskuspainotteinen. Kaikkien haastateltavien kanssa keskusteltiin sekä yhdistyksistä että metsäkeskuksesta sekä metsätietojärjestelmästä. Haastateltavan ammatillinen tausta sekä tietämys metsäalasta vaikuttivat haastattelurungon käytön soveltamiseen. Käsiteltävät kysymykset kattoivat toimeksiannossa esitetyt selvityskysymykset. Erityisasiantuntijoiden, jotka eivät olleet metsäammattilaisia tai metsänomistajia, kanssa keskityttiin erityiskysymyksiin, jotka olivat kokonaiskäsityksen muodostamiseen tarpeellisia.

Metsänomistajien työpaja toteutettiin 14.9. 2017 Joensuussa. Työpajaan osallistui 10 metsänomistajaa. Ryhmässä oli sekä maaseudulla että kaupungissa asuvia metsänomistajia. Työpaja kesti kolme tuntia. Johdantoluennoissa kerrottiin selvityshankkeen taustoista ja tavoitteista sekä työpajan tavoitteista ja tehtävistä. Osallistujat jaettiin kolmeen ryhmään, jotka kävivät vuoron perään keskustelemassa kolmessa teemapöydässä. Teemat olivat metsänhoitoyhdistys, metsäkeskus ja metsätietojärjestelmä ja jokaisen teeman käsittelyä ohjasi asiantuntija. Pienryhmäkeskustelujen jälkeen asiantuntijat esittelivät jokaisesta teemasta yhteenvedot, joista määriteltiin loppukeskustelussa ydinasiat.

Kirjallisina materiaaleina selvityksessä käytettiin tutkimusjulkaisuja, hallinnollisia asiakirjoja, sekä organisaatioiden ja hankkeiden suunnitelmia, esittelymateriaaleja ja raportteja. Varsinaista tieteellisissä tutkimuksissa noudatettavaa viittauskäytäntöä ei ole noudatettu, koska kyseessä on selvityksen raportti. Teksti on pyritty kirjoittamaan siten, että lukija saa käsityksen myös käsiteltävän tiedon lähteestä. Menettely heikentää jonkin verran tekstin luettavuutta, mutta helpottaa selvityksessä syntyneen käsityksen muodostumisen ja ydinsanomien ymmärtämistä.

2. JOHDANTO – KESTÄVYYS, KASVU JA HYVINVOINTI

2.1 Luottamus metsiin

Suomi on Euroopan unionin metsäisin maa. Metsä monine merkityksineen sykkii suomalaisen sielussa. Yli puoli miljoonaa kesämökkiä, yli 600000 yksittäiseen henkilöön tai perheeseen sekä kuolinpesiin ja verotusyhtymiin liittyvää metsänomistajuutta samoin kuin lähes seitsemän miljoonaa vuosittaista retkeilykäyntiä valtion suojelualueilla takaavat voimakkaasti kaupungistuvan yhteiskunnan monipuolisen ja syvällisen kiinnostukseen metsiin myös tulevaisuudessa. Suomalaisten metsäkokemusten kirjo on valtava ja huomenna erilainen kuin tänään tai eilen.

Suomalaisten hyvinvointi ja elintaso riippuvat kyvystämme myydä ja viedä palveluita ja tuotteita muihin maihin. Metsäala on viime vuosina synnyttänyt viidesosan maamme vientituloista. Massa- ja paperiteollisuus kattavat lähes 70 prosenttia koko metsäteollisuuden tuotannon arvosta.

Sahateollisuuden tuotannosta yli 70 prosenttia menee vientiin. Koko metsäklusterin vienti on viime vuosina merkittävästi kasvanut pitkään jatkuneen rakenteellisen muutoksen ja ennätyspitkän taantuman jälkeen. Uudet investoinnit, joista huomattavin on Äänekosken biojalostamo, ovat kasvattaneet luottamusta metsäteollisuuden uusiutumiskykyyn ja menestymisen mahdollisuuksiin. Ulkomaisten sijoittajien kiinnostus samoin kuin Suomen metsäsektoriin sijoituksia tehneiden sijoittaneiden onnistuminen ovat vahvistaneet metsiin perustuvien elinkeinojen mahdollisuuksia toimia maamme monipuolistuvan kansantalouden kivijalkana.

Metsien hyödyntämiseen perustuvista elinkeinoista puun jalostaminen on taloudellisesti edelleen ehdottomasti merkittävin. Kuten palvelutuotanto kokonaisuudessaan niin myös puunjalostuksen prosesseihin ja tuotteisiin liittyvien palveluiden, samoin kuin metsätalouden ja monien muiden metsiä hyödyntävien palveluiden kulutus lisääntyy. Perinteisten puuntuotantoon perustuvien elinkeinojen lisäksi muut metsiin perustuvat elinkeinot kuten luontomatkailu ja luonnontuoteala monipuolistavat palvelujen ja tuotteiden tarjontaa, ja kasvavat uusien innovaatioiden myötä. Paikallisesti matkailu- ja luonnontuotealan taloudellinen merkitys voi olla metsätalouden merkitystä suurempi. Suomen metsien ja vesistöjen muodostama ympäristökokonaisuus on kansainvälisen luontomatkailun markkinassa mielenkiintoinen ekologinen lokero. Biotalouden esittely-, opetus- ja oppimisympäristöt tarjoavat kansainvälisesti kiinnostavan koulutus- ja osaamismatkailun kohteen.

Kattavan tieverkoston ansiosta lähes kaikkien kiinnostavien luontokohteiden saavutettavuus on vielä varsin hyvä. Viimeaikainen huoli maaseudun tieverkoston ja erityisesti metsäteiden kunnan nopeasta heikkenemisestä on uhka maaseutuelinkeinojen liiketoiminnalle. Useimpien pienyrittäjyyteen perustuvien maaseutuelinkeinojen kuten metsäpalveluyritysten tai vaikkapa suurpetojen tarkkailukokemuksia tarjoavien yritysten kannattavuus perustuu omistajien ja henkilökunnan osaamiseen, luovuuteen ja ahkeruuteen. Lisäksi toiminnan perusedellytykset takaava infrastruktuuri on välttämätön. Riittävän hyvien liikenneyhteyksien lisäksi kaikki nykyaikainen liiketoiminta, ja erityisesti kansainvälisyyteen perustuva liiketoiminta tarvitsevat tuekseen toimivan tietoliikenneverkon.

Julkisen talouden ongelmista johtuvien tekijöiden kuten tieverkoston kunnan heikkenemisen lisäksi monet muut tekijät vaikuttavat metsätalouteen. Metsänomistajien ikääntyminen ja kaupungistuminen sekä metsäomistuksen pirstoutuminen, perikuntien metsiin liittyvän päätöksenteon ongelmat ja kaavoitus mainitaan usein metsätalouden mahdollisuuksia ja tehokkuutta heikentävinä tekijöinä. Metsäala on ollut sisäisistä erimielisyyksistä huolimatta ulospäin varsin yksituumainen ja ratkaissut yhdessä kilpailukykyä uhkaavat ongelmat.

2.2 Monimuotoisuus kuuluu talousmetsiin

Luonnon suojelemisella on vuosisataiset perinteet. Nykyaikainen kestävä metsätalous on sitoutunut ylläpitämään metsäekosysteemien monimuotoisuutta. Maailmanlaajuiseen tietoisuuteen luonnon monimuotoisuuden merkitys levisi viime vuosisadan jälkipuoliskolla yleisen ympäristötietoisuuden lisääntymisen myötä. YK:n toimeksiannosta Brundtlandin komissio sai 1980-luvun lopussa kestävän kehityksen mietinnön valmiiksi lähes 300 vuotta sen jälkeen, kun saksalaisen metsänhoitaja Hans Carl von Carlowitzin kestävä metsätaloutta koskeva artikkeli oli julkaistu Sylvicultura oeconomica:ssa vuonna 1713. Ympäristötietoisuuden lisääminen on itsessään arvokasta, ja sen lisäksi sillä on menestyvään liiketoimintaan liittyvä kasvava markkina-arvo.

Metsien monimuotoisuutta mitataan kansainvälisissä vertailuissa suojeltujen metsien pinta-alaosuudella. Suomi sijoittuu vertailuissa hyvin, kun metsien kokonaispinta-alasta yli kymmenen prosenttia on eri tavoin suojeltuja metsiä. Neljässä vuosikymmenessä suojele-pinta-ala on kolminkertaistunut. Uusimman kansallispuistomme avajaisia vietettiin 17.6.2017.

Noin 50000 eliölajista lähes puolet on metsäekosysteemeistä riippuvaisia. Talousmetsien monimuotoisuuden kehittäminen on lajiston elinvoimaisuuden ylläpitämiselle erityinen haaste, joka vaatii metsätalouden toimijoilta innovatiivisuutta. Vuoden 2014 voimaan tullut uudistettu metsälaki luo edellytykset uudenlaisiin käytäntöihin, jotka synnyttävät täysin uutta toimeliaisuutta sekä antavat mahdollisuuden kehittää olemassa olevia menestyviä ja hyviksi koettuja toimintamalleja.

2.3 Biotalous – käsikirjoitus uudelle toimintamallille

Kansallinen metsäohjelma 2015, joka hyväksyttiin metsäneuvostossa vuonna 2008, painotti voimakkaasti biotalouteen perustuvan toimintamallin merkitystä metsäalan kehittämisessä. Konsepti oli niin uusi, että esimerkiksi Suomen metsäkeskuksen syntyyn ja kehittämiseen vaikuttaneissa lakiteksteissä ei ole käytetty biotalous-termiä.

Biotalous otettiin käyttöön tutkijayhteisössä 1990-luvun lopulla. Sen jälkeen muun muassa OECD on kehittänyt uuteen biotalous-käsitteeseen perustuvaa yhteiskunnallista toimintamallia. OECD käytti ensin käsitettä bioalaan perustuva talous. Vuosien 2006 ja 2009 visioraporteissaan OECD käyttää biotalous-termiä.

Sen jälkeen kun Kansallinen metsäohjelma 2015 hyväksyttiin vuonna 2008, on metsäsektorille määritelty uusia biotalouslähtöisiä kehittämislinjoja Metsäpoliittinen selonteko 2050:ssä ja Kansallinen metsästrategia 2025:ssä, jotka ovat synnyttäneet edellytyksiä alan uusiutumiseen ja vahvistaneet tahtotilaa uuden tekemiseen. Bio- ja kiertotalouden kannattajakunta kasvaa meillä ja

muualla. Vahvasta arvostelusta huolimatta metsäbiotalouden monet osa-alueet kuten bioenergia-ala kehittyvät ja synnyttävät uskoa myös metsätalouteen.

Biotalous, kiertotalous, vihreä talous, bioteollisuus, uusiutuva, kestävä, vähemmän jätettä synnyttävä, vähemmän vettä ja energiaa kuluttava, innovatiivisia biomateriaaleja, biokomposiitteja, biokemikaaleja ja uusiutuvaa bioenergiaa tuottava edustavat uutta käsitteistöä, joka on suurin kirjaimin esillä metsätalouden ja metsiin perustuvan teollisuuden esitteissä ja dokumenteissa. Kuvataanpa nykyistä metsäteollisuutta maamme energiaveturiksi, joka tuottaa Suomen kaikesta puuenergiasta 80 prosenttia ja kaikesta uusiutuvasta energiasta noin kaksi kolmasosaa. Metsäteollisuuden strategiat auttavat muun muassa käsittämään, että on opittava hyödyntämään auringonvalon koko energiapotentiaali, ymmärtämään biotalouden kasvava rooli ja hakemaan uusia kumppanuuksia metsäsektorin ulkopuolelta. Biotalous on elämisen uusi järjestelmä, jolla tavoitellaan kestäväen kehityksen käytännön toteutusta.

3. METSÄPOLITIikka, LAIT JA ELINKEINOTOIMINNAN EDELLYTYKSET

3.1 Muutos syntyy tai se synnytetään

3.1.1 Yleinen toimintaympäristön muutos

Suomi elää tällä hetkellä keskellä vaikeasti ennakoitavaa kansainvälisen politiikkakentän murrosta. Käsitystä muuttuvasta toimintaympäristöstä värittävät tilannekuvat Euroopan unionista, Venäjältä, Yhdysvalloista, Lähi-Idästä, Aasiasta, Afrikasta jne. Monet kansainväliset tapahtumasarjat ja kehityskulut vaikuttavat vähintäänkin epäsuorasti vientiin ja metsäalan toimintaedellytyksiin. Ympäristöasiat kuten ilmastonmuutos ja luonnon monimuotoisuuden suojelu sekä väestön lähes hallitsematon muuttoliike ovat olleet jo kauan keskeisiä asioita kansainvälisen pehmeän lainsäädännön (soft law) valmistelussa ja vaikuttaneet voimakkaasti kansallisen lainsäädännön sisältöihin.

Suomen rajojen ulkopuolelta tulevien muutosajurien lisäksi myös kansalliset toimenpiteet vaikuttavat metsäalan toimintaedellytyksiin. Viime vuosina lisääntyneestä kansallismielisyydestä huolimatta Suomi on avoin kansainväliselle vuorovaikutukselle. Metsäala on vahvasti kansainvälinen. Avoimessa maailmassa ulkoisten ja sisäisten tekijöiden yhteisvaikutukset ovat lähes kaikissa asioissa määräviä eikä muutosten kotimaisuusasteen määrittelyllä ole suuremmin merkitystä. Kovin kotoperäisiltä tuntuvat muutokset kuten metsänomistajien ikääntyminen, etämetsänomistajien määrän lisääntyminen tai metsänomistajien taloudellisen ohjauksen reunaehtoien määräytyminen ovat vahvasti sidoksissa myös kansainvälisiin kehityskulkuihin.

3.1.2 Julkisen sektorin rahoitus ja organisaatioiden suunnan määrittely

Julkisen sektorin rahoitukseen ja rakenteisiin liittyvät ongelmat ovat olleet viimeisten vuosikymmenien aikana lähes jatkuvasti kansanvallan erityisenä huolenaiheena. Kansalaisten tottumuksiin mitoitettujen julkisen sektorin palveluiden rahoittaminen on ollut ongelmallista. Rahoituskriisin keskellä toimivaa julkista sektoria on moitittu tehottomuudesta ja heikosta tuottavuudesta sekä lisäksi palvelujen heikosta laadusta. Metsätalouden hallintoon liittyvää lainsäädäntöä kehittämällä on pyritty lisäämään tuottavuutta ja parantamaan tehokkuutta. Metsätalouden hallinnosta on vähennetty viime vuosina satoja työpaikkoja.

Toiminnan tehostamisen lisäksi keskeisenä julkisten viranomaispalvelujen uudistamisen tavoitteena on ollut hajautettujen hallinto-organisaatioiden keskittäminen. Muutoksella pyritään tarjoamaan kansalaisille yhteneväisiä ja tasa-arvoisuutta lisääviä sekä nykyistä enemmän digitaalisuuteen perustuvia asiakaskokemuksia. Jo tehtyjen uudistusten kuten Suomen metsäkeskuksen perustamisen lisäksi suunnitelmissa on muun muassa monien lupa-asioiden keskittäminen Valtion lupa- ja valvontavirastoon (LUOVA).

Hallitus tavoittelee määrätietoisesti ja kunnianhimoisesti laajan hallinnon kehittämissuunnitelman toteuttamista tämän hallituskauden aikana. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalla tavoitteena on yhdistää maaseutuvirasto, elintarviketurvallisuusvirasto ja osa maanmittauslaitoksen tietotekniikan palvelukeskuksesta uudeksi ruokavirastoksi. Myös oikeusministeriön sekä liikenne- ja viestintäministeriön suunnitelmissa on nykyisten valtion hallintoyksiköiden yhdistäminen suuremmiksi toiminnallisiksi kokonaisuuksiksi. Muutoksilla on vaikutuksia myös metsäalaan.

Kokonaan oman kokonaisuuden hallintokentän kehittämisessä muodostaa laaja maakuntauudistus. Kun monien muiden hallintoyksiköiden kuten valtakunnallisen Suomen metsäkeskuksen perustamisella pyrittiin ja pyritään päätöksenteon yhtenäistämiseen, korostaa maakuntauudistus maakuntien omaleimaisuuden ja siihen perustuvan erikoistumisen merkitystä. Maakuntahallinnon uudistusta koskevassa lakiluonnoksessa metsäalaan vahvasti vaikuttavia maakunnallisia tehtäviä ovat muiden muassa elinkeinojen ja tiestön kehittäminen sekä ympäristökysymykset, joista erityisesti luonnon monimuotoisuuden edistämällä on selvä kytkös metsätalouteen. Metsätalous on yksiselitteisesti jätetty lakiluonnoksessa maakuntahallinnon ulkopuolelle. Sen sijaan maaseudun ja maatalouden kehittämistä tulee uusien maakuntien tehtäväksi.

3.1.3 Kansavalta, metsäpolitiikka ja lainsäädäntö

Metsiin liittyvän lainsäädäntötyön keskeinen ominaispiirre on ollut kasvavan ja monipuolistuvan sidosryhmäjoukon tavoitteiden huomioiminen. Laajentunut poliittisten tavoitteiden kirjo näkyy vuonna 2015 voimaan tulleessa metsälaissa. Valtion normiohjausta vähennettiin ja monipuolistuneelle metsänomistakunnalle tehtiin mahdolliseksi uusien metsätaloustäytäntöjen suunnittelu ja toteuttaminen. Vapauden ja oikeuksien lisäämisen vastapainoksi edellytettiin kasvavaa vastuunkantoa ja velvollisuudentuntoa.

Normiohjauksen vähentäminen ja vapausasteiden lisääminen olivat lähtökohtina organisaatorakenteiden uudistamista pohtivissa työryhmissä ja ohjelmatyössä. Metsäteollisuuden ja metsäsektorin toimintaedellytystyöryhmän loppuraportissa sekä Kansallinen metsäohjelma 2015 –raportissa esitettiin vuonna 2008 metsäalan hallinnon, työnjaon ja kilpailun edellytysten kehittämistä. Samoihin aikoihin maa- ja metsätalousministeriön asiantuntijaorganisaatioiden toiminnan tehostamiseen kiinnitettiin tutkijapiireissä ja myös julkisuudessa toistuvasti huomiota. Asiakkaiden rahoittaman metsäpalveluliiketoiminnan ja lainvalvontatehtävien hoitamisesta yhdessä hallinto-organisaatioissa oli vuosikymmeniä kyseenalaistettu johtavien metsäpolitiikan tutkijoiden taholta. Metsäntutkimuslaitokseen, metsähallitukseen, metsäkeskuksiin ja Metsätalouden kehittämiskeskus Tapioon palkattua 3400 henkilön työntekijäkuntaa, josta vähän alle puolet valtion suoralla budjettirahoituksella, pidettiin alenevan metsätalouden bruttokansantuoteosuuden todellisuudessa varsin suurena.

Paine lakimuutoksiin kasvoi ja maa- ja metsätalousministeriö asetti 28.4.2009 metsätalouden edistämisorganisaatioiden kehittämishankkeen (MEDOR). Metsätalouden edistämisen tukemisesta oli myös jätetty kantelu Euroopan unionille. Hankkeen tarpeellisuutta perusteltiin alan toimintaympäristössä ja toiminnan edellytyksissä tapahtumassa olevilla suurilla muutoksilla kuten metsänomistajakunnan rakenteen ja asenteiden muuttumisella, valtion aluehallinnon uudistamisella, valtion tuottavuusohjelmalla, metsäpalvelumarkkinoiden kilpailun edistämällä, uuden teknologian keinoin tehostettavalla metsänomistajien neuvonnalla sekä metsäteollisuuden rakennemuutoksella. Hankkeen työryhmämuistiossa (mmm 2010:3) luotiin hyvä perusta tulevaan lainsäädäntötyöhön.

3.2 Metsänhoitoyhdistykset

3.2.1 Paikallisyhteisöistä valtakunnalliseen vaikuttamiseen

Käsitellessään marraskuussa 2013 metsänhoitoyhdistyslain (543/1998) muuttamista maa- ja metsätalousvaliokunta laati hallituksen esityksestä (135/2013) perusteellisen mietinnön (14/2013), joka korosti yhdistysten merkitystä metsäalan kehityksessä. Teollisuuden puuhuollon turvaamisen kansantaloudellista arvoa havainnollistettiin toteamalla, että metsäpalveluiden

tarjoajina yhdistykset olivat suunnitelleet ja toteuttaneet arviolta 80 prosenttia yksityismetsien metsänhoitotöistä ja tehneet noin 70 prosenttia puunmyyntisuunnitelmista 2010-luvun alussa.

Metsänhoitoyhdistysten laajan yhteistyöverkoston ammattitaitoon perustuva arvostettu asema on saavutettu yli sadan vuoden pitkäjänteisellä työllä. Toiminta alkoi metsänomistajien perustamissa paikallisyhdistyksissä. Valtio ryhtyi 1930-luvulla tukemaan yhdistyksiä hakemusten perusteella tavoitteena yksityismetsien metsänhoidollisen tilan parantaminen palkkaamalla metsäammattilaisia. Tuki muuttui 1950-luvulla lakisääteiseksi, kun eduskunta antoi lain metsänhoitoyhdistyksistä (558/1950).

Maaseudun ja maaseutuelinkeinojen kehittämisessä paikallisyhteisöillä on ollut merkittävä rooli. Kansanvaltainen, mutta pääomaköyhä yhteiskunta on arvostanut maaseutuväestön toimeliaisuutta. Arvostus oli niin suurta, että muun muassa metsäalaa edistettäessä poliittinen tahto saattoi sivuttaa lainsäädännön peruseriaatteen. Tästä on esimerkkinä professori Veli Merikosken Eduskunnan suuren valiokunnan jaostolle antama lausunto MHYL-50:stä vuonna 1958. *”Mhy-laki on epämuodostuma! Hallitusmuodon 10 §:n mukaan voidaan nimittäin yhdistyksiä perustaa, liittyä niihin jäseneksi, mutta myös vapaasti erota niistä. Mhy-laki on ristiriidassa Suomen valtiomuodon säännösten kanssa: pitäisi olla erikseen laki yhdistyksistä ja erikseen laki maksuista, koska metsänhoitomaksu on selvä - vero! Mhy-laissa on suuria heikkouksia ja epäkohtia, joitten merkitys ja vaikutus vain suurenee sitä mukaa kuin siihen perustuva toiminta jatkuu ja laajenee!*

3.2.2. Metsänhoitoyhdistyksiä koskevan lakimuutoksen tavoitteet

Hallituksen esityksestä (135/2013) on tunnistettavissa kuusi tavoitetta tai tarkoitusta metsänhoitoyhdistyksiä koskevan lain (534/1998) uudistamisesta johtuville toimenpiteille: **(1)** metsänhoitomaksuvarojen korvaaminen muulla rahoituksella, **(2)** metsänomistajien valinnanvapauden lisääminen yhdistystoiminnassa ja edunvalvonnassa. **(3)** hyvän metsänhoidon turvaaminen, **(4)** häiriöttömän puukaupan ja puun tarjonnan jatkuvuuden turvaaminen, **(5)** metsätalouselinkeinon kilpailukyvyyn ja kannattavuuden edistäminen, **(6)** tasapuolisten kilpailuedellytysten luominen eri toimijoille metsäpalvelujen tarjonnassa.

3.2.3 Metsänhoitomaksuvarojen korvaaminen muulla rahoituksella (tavoite 1)

Metsänhoitoyhdistyksiä koskeva veroluonteisen ja lakisääteisen metsänhoitomaksun keräämisen lopettaminen viritti lainsäädäntötyössä perusteellisen keskustelun yhdistysten rahoituksesta, joka tulisi jatkossa perustumaan yhdistysten jäsenmaksuihin ja liiketoimintaan. Selvitystyön aikana käydyissä keskusteluissa asiantuntijat totesivat hinnoittelun tapahtuneen viime vuosien entistä

paremmin markkinoilla. Pienyritysten ja metsänhoitoyhdistysten taholta hintatasoa pidettiin liian matalana. Hallituksen esityksessä korostettiin, että metsänhoitoyhdistykset ovat jatkossakin yksityisoikeudellisia yhteisöjä ja vastaavat taloudestaan kaikilta osin itse valtion siihen osallistumatta. Keskusteluissa aivan kaikille metsänomistajille ja joillekin yhdistyksen luottamushenkilölle valtion ja metsänhoitoyhdistysten suhde ei tuntunut olevan selvä. Metsänhoitoyhdistyksistä säädetyn erityislain ajateltiin keskusteluissa antavan yhdistyksille muista yhdistyksistä poikkeavan aseman ja jonkinlaisen toimintaan liittyvän turvan.

Kaikkien sidosryhmien edustajat arvioivat selvitystyöhön liittyneissä keskusteluissa varsin samalla tavoin, että yhdistysten taloudellinen tulos on heikentynyt metsänhoitomaksuvarojen käyttömahdollisuuden loputtua. Samoin arvioitiin, että eri yhdistysten tuloskehityksessä on huomattavia eroja. Näitä arvioita tukee myös MTK:n toimesta koottu tilastotieto. Metsänhoitoyhdistysten toimi- ja luottamushenkilöiden mukaan ei ole havaittavissa selvää riippuvuutta yhdistyksen viime vuosien taloudellisen menestyksen ja yhdistyksen koon välillä. Keskusteltaessa yhdistyksien menestymisestä tai vaikeuksista toimi- ja luottamushenkilöt arvelivat useimmin, että varautuminen talouden mukauttamiseen ja liiketoiminnan kehittämiseen hyvissä ajoin ennen lakimuutosta, oli tärkein hyvään tulokseen vaikuttava tekijä. Eräs pienen yhdistyksen toimihenkilö ilmaisi käsityksensä nasevasti sanomalla, että yleisesti ottaen lakimuutokset eivät ole vaikuttaneet yhdistyksen toimintaan tai mihinkään muuhunkaan millään tavalla. Toiminnan turvaamiseksi keskityttiin ajoissa hyvään metsähoitoon sekä puukaupassa välittäjän rooliin ja kilpailuttamisien hoitamiseen.

Keskusteluissa esitettiin yleisesti, että metsänhoitomaksun keräämisen lopettaminen vaikutti markkinan kehitykseen myönteisesti. Erityisesti pienimmät palveluntarjoajat pitivät markkinakehitystä kuitenkin kovin hitaana ja arvelivat suurempien toimijoiden pitkäaikaisen yhteistyön ja henkilösuhteiden vaikuttavan kilpailua rajoittavasti monin tavoin vielä pitkään. Useat pienyritykset totesivat myös, että aktiivinen palveluiden ja niiden laadun kehittäminen antaa kaikille markkinatoimijoille mahdollisuuden taloudellisen tuloksen kasvattamiseen. Eräs aktiivinen ja hyvää liiketulosta tekevä yrittäjä puki sanoiksi monen muunkin yrittäjän ajatuksen seuraavasti: monissa asioissa metsänhoitoyhdistysten etumatka tuntuu välillä epätoivoisen pitkältä, mutta hyvällä yhteistyöllä kaikki menevät eteenpäin.

Hallituksen esityksestä antamassaan lausunnossa metsänhoitoyhdistykset korostivat, että metsänhoitomaksuvarojen hyödyntämisen loppuminen vaikuttaisivat voimakkaasti yhdistysten toimintamuotoihin ja myös niiden työntekijöiden määrään. Toteutunut kehitys on ollut vaihtelevaa. Keskusteluissa ilmeni, että taloudellisesti heikosti menestyvät yhdistykset ovat joutuneet vähentämään työntekijöitään. Erityisesti suurimpiin metsänhoitoyhdistyksiin on palkattu uutta henkilökuntaa. Yhdistyksistä kerätyn MTK:n tilastoaineiston mukaan kaikkien yhdistysten yhteenlaskettu henkilökunnan määrä ei juurikaan ole muuttunut lakiuudistuksen tultua voimaan. Viimeisten 15 vuoden aikana sen sijaan metsätyöntekijöiden määrä on vähentynyt 40 prosentilla. Yhdistysten johto- ja luottamushenkilöt korostivat yhdistystensä noudattavan

vastuullista ja suunnitelmallista henkilöstöpolitiikkaa, ja että henkilöstön aseman turvaamiseksi on taloudellisten riskien hallintaan kiinnitetty entistä enemmän huomiota.

3.2.4 Metsänomistajien valinnanvapauden lisääminen yhdistystoiminnassa ja edunvalvonnassa (tavoite 2)

Sekä hallituksen esitys että metsänhoitoyhdistykset ennakoivat lakimuutoksen aiheuttavan jäsenmäärän laskua automaattijäsenyyden lakkauttamisen myötä. Keskusteluissa ilmeni, että yhdistykset ovat pystyneet varsin hyvin vakuuttamaan metsänomistajat jäsenyyden eduista. Yhdistyksen jäsenten ja muiden asiakkaiden kertoman mukaan vuonna 2014 alusta toimeenpantu uudistettu metsälaki merkitsi palveluasiantuntijan ja asiakkaan luottamussuhteen kehittymistä, mikä lisäsi jäsenuskollisuutta. Metsien hoitoon liittyvän normiohjauksen vähentäminen ja asiantuntijaohjauksen lisääminen korostivat metsänomistajan oikeuksia ja mahdollisuuksia hyödyntää entistä monipuolisempia metsänkasvatuksen vaihtoehtoja.

Haastatellut metsänhoitoyhdistysten toimihenkilöt kertoivat käsityksensä, että jäsenmäärä on vähentynyt noin 20-30 prosenttia. Erään pienen metsänhoitoyhdistyksen toimihenkilö ilmoitti jopa, että lakimuutos ei ole vaikuttanut millään tavalla jäsenmäärään. Hallituksen esityksessä viitattiin jäsenuskollisuudesta tehtyyn tutkimukseen, jonka tulosten mukaan kaksi kolmannesta jatkaisi yhdistysten jäsenenä. Haastatteluista ja tutkimuksesta saatu informaatio on varsin samanlaista, varsinkin kun otetaan huomioon, että yhdistyksistä kerrottiin monien eronneiden liittyneen uudelleen yhdistykseen. Valinnanvapaus on toteutunut ja sitä on käytetty hyväksi kahteen suuntaan.

Valinnanvapauden vallitessa hyvin toimivassa kilpailussa luottamusta ja jäsenuskollisuutta mitataan asiakaskokemuksilla. Kokemukset yhdistysten kehityksestä olivat pääosin myönteisiä. Jonkin verran metsänomistajien kanssa käydyissä keskusteluissa tuli esiin kokemuksia vanhakantaisesta yhdistysten ”metsämieshengestä”. Asiakassuhteen kehittämässä on otettava riittävästi huomioon jatkuva muutos, jolla metsänomistakeskustelujen mukaan voidaan vastata tämän päivän ja tulevaisuuden metsänhoidon haasteisiin. Valinnanvapauden totuttautuvien yhdistystoiminnan ja edunvalvonnan osapuolten on entistä paremmin tiedostettava markkinaehtoiseen asiakassuhteeseen keskeisesti liittyvä liiketoimintavastuu.

Selvitystyöhön liittyvissä keskusteluissa ja työpajassa metsänomistajat ilmaisivat kantanaan lähes yksimielisesti palveluntarjoajien välisen kilpailun lisääntymisen parantaneen metsänomistajan asemaa. Metsänhoitoyhdistysten vahvuutena pidettiin aktiivista edunvalvontaa, lyhyitä palveluketjuja ja paikallisten asioiden sekä olosuhteiden ja metsien sekä ihmisten tuntemista. Metsänhoitoyhdistysten toimihenkilöt korostivat, että hyvin toimivan järjestöverkoston edunvalvonta ulottuu paikallistasolta kansalliselle ja kansainväliselle tasolle saakka. Monet mainitsivat esimerkkinä viimeaikaisen vahvan vaikuttamisen Euroopan unionin ympäristöpolitiikkaan liittyvissä metsäkysymyksissä. Ikääntyneiden metsänomistajien piiristä esitettiin toiveita tehostaa jäsenyyden ja palvelujen markkinointia erityisesti uusille, nuorille metsänomistajille, jotka seuraavat kansainvälisten ympäristöasioiden kehittymistä. Kaiken

kaikkiaan metsänomistajat suosittelivat, että edunvalvonnan nimissä yhdistysten kannattaa vielä lisätä markkinaponnistelujaan ja aktiivisuuttaan sekä näkyvyyttään.

Monet metsäammattilaiset totesivat keskusteluissa, että yhdistykset ovat panostaneet merkittävästi asiakaslähtöisyyden kehittämiseen. Useat myös totesivat, että metsänhoitoyhdistykset ovat ymmärtäneet uusiutumisen tarpeellisuuden. Koska kilpailu on koko maassa lisääntynyt, on aktiivinen ja omistajan päätöksenteko-oikeutta kunnioittava monipuolisten palvelujen tarjoaminen tärkeää metsänhoitoyhdistyksille. Yhteiskunta hyötyy, kun metsänomistajat voivat valita mieleisiään palveluita erilaisilta toimijoilta. Metsätalouden toimenpiteiden toteuttamista edistää monenlaisten vaihtoehtojen tarjonta. Tälle käsitykselle antavat vahvistusta esimerkiksi laajoihin metsänomistaja-aineistoihin perustuvat PTT:n vuonna 2017 julkaisemat tutkimukset.

3.2.5 Hyvän metsänhoidon turvaaminen (tavoite 3)

Metsänhoitomaksuvaroja on käytetty moniin tehtäviin ja palveluihin, joilla on ollut myönteisiä vaikutuksia turvattaessa hyvän metsänhoidon edellytysten turvaamiseen. Keskusteluissa kerrotun mukaan metsänhoitomaksuvarojen täydellinen korvaaminen uusilla jäsenmaksuilla tai jollain muulla rahoituksella hyvän metsänhoidon edistämiseen on ollut haasteellista. Monet yhdistysten toimihenkilöt korostivatkin katteellisen liiketoiminnan merkitystä nykytilanteessa. Lähes kaikkien haastateltavien mukaan metsänhoitoyhdistyksillä on edelleenkin hyvät voimavarat ja osaaminen hyvän metsänhoidon edistämiseen. Keskusteluissa korostettiin, että pienikin metsänhoitoyhdistys pystyy aatteen ja erikoistumisen sekä erinomaisen jäsenuskollisuuden avulla jatkamaan hyvän perusmetsänhoidon toteuttamista samalla tavalla kuin ennen lainsäädännön muuttumista. Liiketoimintaperiaatetta painottavien yhdistysten toimihenkilöiden näkemyksen mukaan metsänomistajia on vaikeaa saada motivoitumaan erityisesti taimikoiden, mutta myös nuorten metsien hoitoon, vaikka toimenpiteitä perustellaan puuston arvokasvusta syntyvällä liiketaloudellisella kannattavuudella.

Asiakirjojen ja keskustelujen mukaan metsänhoitoyhdistysten panos hyvään metsänhoitoon kannustavaan neuvontaan on edelleenkin merkittävä. Yhdistykset antavat vuosittain neuvontaa yli 120000 metsänomistajalle ja kertovat omissa tai muiden organisaatioiden kanssa yhdessä järjestämässään tilaisuuksissa kestävästä metsätaloudesta yli 15000 lapselle ja nuorelle.

Monet haastateltavat kaikista sidosryhmistä kiinnittivät huomiota yleisemminkin huolestusta herättäneeseen metsien metsänhoidollinen tilan kaksijakoisuuteen. Metsien vuotuinen kasvu on viidessä vuosikymmenessä jokseenkin kaksinkertaistunut ja näin arvioiden hyvä metsänhoito on jatkuvasti toteutunut. Sen sijaan taimikonhoitorästien kaksinkertaistuminen kahden vuosikymmenen aikana nykyiseen 800000 hehtaariin on huolestuttavaa. Asiasta keskusteltaessa

muutama metsänomistaja huomautti, että huolestuttava kehitys on alkanut jo huomattavasti ennen lakimuutosta.

Metsänhoitoyhdistyksissä on paljon jäljellä niiden alkuperäistä hyvän metsänhoidon aatepohjaa. Aatteellisuuden voimavara kumpuaa yhdistystoiminnalle ominaisesta yhteisöllisen luottamuksen ja läpinäkyvyyden arvostamisesta kuten eräs haastateltavista asian ilmaisi.

Metsänhoitoyhdistyksen toimihenkilö kertoi yhdistystoiminnalle ominaista hyvää metsänhoitoa kuvatessaan, että hoidamme yhdistyksen jäsenien ja muiden asiakkaiden metsiä kuin omiamme. Yhdistyksen taloudellinen tulos ei ole ensisijainen tavoite.

3.2.6 Häiriöttömän puukaupan ja puun tarjonnan jatkuvuuden turvaaminen (tavoite 4)

Hallituksen esityksessä perusteltiin yhdistyksiä koskevan erityislain säilyttämisen tarvetta muun muassa häiriöttömän puukaupan ja puun tarjonnan jatkuvuuden sekä metsänhoitoyhdistysten valtakunnallisen verkoston toimivuuden ja hyvän metsänhoidon, turvaamisella sekä kansantaloudellisella merkityksellä. Metsäteollisuuden asiantuntijoiden mukaan puukauppa ja puun tarjonta ovat kehittyneet suotuisasti lakimuutoksen jälkeen ja sama kehitys näyttää jatkuvan lähivuosina. Muidenkin markkinatoimijoiden samoin kuin yhdistysten luottamus- ja toimihenkilöiden käsityksen mukaan yhdistykset ovat toimineet entistä aktiivisemmin markkinassa. Lisäksi yhdistysten luottamus- ja toimihenkilöt olivat vakuuttuneita, että kaiken kaikkiaan yhdistysten markkinaehtoinen toiminta on lainmuutoksen myötä kehittynyt ja kehittyy jatkossakin oikeaan suuntaan. Yleinen käsitys keskusteluissa oli, että yhdistysten toiminnan muutos on vaikuttanut puuntarjonnan lisääntymiseen. Samassa yhteydessä monet myös totesivat, että lakimuutoksen jälkeen tapahtuneen metsäteollisuuden tuotannon lisääntymisen vuoksi on vaikeaa arvioida yhdistysten liiketoimintaedellytysten paranemisen vaikutusta puukaupan kasvuun.

Hallituksen esityksessä todettiin, että kasvavan puumarkkinan riskien hallinnan parantamiseksi metsänhoitoyhdistykset voisivat perustaa omia puukaupalliseen toimintaan keskittyviä yhtiöitä tai olla osakkaina puuta omaan lukuunsa ostavissa yhtiöissä. Keskusteluissa yhdistysten toimi- ja luottamushenkilöiden kanssa ilmeni, että metsänhoitoyhdistykset ovat seuranneet lainsäädäntötyön suosituksia, mutta monet ovat myös kulkeneet hyvinkin toisenlaisia kehityspolkuja parantaessaan häiriöttömän toiminnan edellytyksiä. Monet yhdistykset omistavat yksinään ja yhdessä metsätaloudellista liiketoimintaa kuten puu- ja kiinteistökauppaa harjoittavia sekä sisäisiin palveluihin erikoistuneita yhtiöitä. Sähköistä KUUTIO-kauppapaikkaa ylläpitävässä Suomen Puukauppa Oy:ssä on omistajina 20 metsänhoitoyhdistystä yhdessä puun ostajia edustavien organisaatioiden kanssa.

Metsänhoitoyhdistyksillä ei ole suurta kiirettä, ja ne voivat edetä strategisten liiketoimintaan ja puukauppaan liittyvien suunnitelmiensa toteuttamisessa harkiten kuten eräs metsäammattilainen luonnehti kehittämistilannetta. Monet yhdistysten jäsenet ja myös toimihenkilöt korostivat aatteellisen yhdistystoiminnan merkitystä puuhuollolle. Eräs metsänhoitoyhdistyksen jäsen oli

vakuuttunut juuri yhdistystoiminnan tarjoavan suurinta mahdollista läpinäkyvyyttä yhdistyksen koko toiminnassa ja myös puukaupassa. Tätä näkökantaa ei tue maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö (2013), jossa korostetaan osakeyhtiömuotoisen toiminnan lisäävän läpinäkyvyyttä yhdistystoimintaan verrattuna.

Vaikka metsänhoitoyhdistysten nykyinen taloudellinen tulos on MTK:n keräämän tilaston mukaan pienentynyt noin kolmasosaan lakimuutosta edeltäneeseen aikaan verrattuna, on yhdistysten riskinkantokyky kasvanut yhdistysten yhdistymisten myötä. Vuonna 1990 metsänhoitoyhdistyksiä oli 364 ja vuonna 2014 yhdistysten lukumäärä oli 89. On todennäköistä, että metsänhoitoyhdistysten kasvu suuremmiksi yksiköiksi tulee jatkumaan ja ne kestävät entistä paremmin erilaisia markkinahäiriöitä. Vuoden 2017 aikana toiminnan aloittaa kolme uutta yhdistystä, joihin kuhunkin on yhdistynyt kaksi entistä yhdistystä.

3.2.7 Metsätalouselinkeinon kilpailukyvyyn ja kannattavuuden edistäminen (tavoite 5)

3.2.7.1 Näkemyksiä yrittäjiltä, metsänhoitoyhdistyksistä ja metsänomistajilta

Lainsäädäntöuudistuksen tarkoituksena oli edistää metsätalouselinkeinojen kilpailukykyä ja kannattavuutta. Edistävä kilpailukyky politiikka pyrkii luomaan edellytyksiä metsäalan markkinatoimijoiden tuottavuuden kasvattamiselle, tehokkuuden lisäämiselle sekä tuotannontekijöiden saatavuudelle.

Selvitystyön yhteydessä käydyissä keskusteluissa jokseenkin kaikki osallistujat olivat yksimielisiä siitä, että lainsäädäntöuudistukset olivat parantaneet puun hyödyntämiseen perustuvien elinkeinojen kilpailukykyä erityisesti lyhyellä tähtäimellä. Tämän katsottiin johtuvan puukaupan piristymisestä ja kilpailun lisääntymisestä. Metsäpalveluyrittäjien taholta tuotiin lisänäkökohtana esiin, että vaikkakin yrittäjien asema kokonaisuudessaan on parantunut, rajoittaa vanhojen toimijoiden keskinäisiin suhteisiin perustuva toimintakulttuuri jonkin verran kilpailumahdollisuuksia ja siten myös kilpailukykyä.

Toisenlaisiakin mielipiteitä löytyi. Kaksi metsänhoitoyhdistystaustaista henkilöä halusivat korostaa, että lakimuutos ei ole vaikuttanut millään tavalla puukauppaan eikä muutenkaan heidän yhdistyksensä toimintaan. Pienten yhdistysten toiminnan jatkumista entisen kaltaisena perusteltiin sillä, että niiden keskeinen toimintaympäristö eli metsät ja metsänomistajat eivät ole muuttuneet mihinkään. Näkemys ei saanut yleistä hyväksyntää keskusteluissa.

Valtaosa keskustelijoista oli sitä mieltä, että metsäalalla lisääntynyt kilpailu parantaa arvoketjujen tehokkuutta ja tuo hyötyjä. Ajateltiin, että metsäelinkeinojen liiketoiminnan kilpailukyvyyn täytyy perustua samaan talousajatteluun kuin muidenkin toimialojen kilpailukyvyyn. Pienyrittäjät korostivat, että kilpailukyky ja kannattavuus ovat parantuneet erityisesti erikoistumisen ja yhteistyön kautta. Pienen metsänhoitoyhdistyksen edustaja, joka korosti kaiken pysyneen ennallaan, totesi kuitenkin hyvän nykyisen kannattavuuden perustuvan olennaiseen keskittymiseen ja tulojen mukaan elämiseen voittoa tavoittelemattomassa ja aatteellisessa toiminnassa.

Yrittäjät korostivat, että metsäpalvelualan kannattavuus on parantunut myös metsävaratiedon entistä tehokkaamman hyödyntämisen sekä metsäkeskuksen ja metsäteollisuuden kanssa kehitettyjen kumppanuuksien myötä. Kannattavuuden parantumista korostavien kommenttien ohella monet yrittäjät toivat esiin heikkoon kannattavuuteen liittyvät huolensa. Eräät palveluntuottajat pitivät yrittäjätuloa todella vähäisenä. Eräs haastateltava metsänhoitoyhdistyksestä esitti mielipiteenään, että metsäpalveluyrittäjät ovat Suomen vähiten ansaitseva ihmisryhmä.

Yrittäjät esittivät metsälain tuoman vapauden lisäävän kilpailukykyä, koska se antaa mahdollisuuden kehittää uusia palveluja metsänomistajille. Metsänhoitoyhdistyksissä pidettiin kilpailukykyä parantavana tekijänä yhteistyön lisäämistä palveluyrittäjien kanssa ja omien työntekijöiden työpanoksen pienentämistä metsänhoitotöissä. Sekä yhdistysten toimihenkilöt että yrittäjät olivat samaa mieltä siitä, että yrittäjinä yhdistysten entisten työntekijöiden ansaintamahdollisuudet paranevat, kun työnkuvan laajentaminen on joustavaa. Tällöin voi erikoistua esimerkiksi vaihtoehtoisiin metsänhoitomenetelmiin sekä maisema-, piha- ja puistometsien hoitoon ja tarjota myös muita palveluita kuten vapaa-ajan asuntojen hoitoa ja valvontaa sekä luontomatkailuun liittyviä palveluita.

Selvitystyöhön liittyvissä keskusteluissa ja työpajassa metsänomistajat ilmaisivat käsityksensä lähes yksimielisesti, että palveluntarjoajien kilpailukyky paraneminen johtuu entistä monipuolisemmista palveluista. Heidän mukaansa kilpailukyky paransi vielä lisää myös entistä aktiivisemmalla toiminnalla. Eräs pääkaupunkiseudulla asuva metsänomistaja totesi, että kukaan ei ole ottanut yhteyttä, eikä hänellä ole ollut aikaa ottaa yhteyttä. Hän jatkoi, että taimet hän saa maahan itsekin, mutta hän haluaisi kehittyä metsänomistajana ja kehittää uudenlaista kannattavuutta. Tämä metsänomistaja kuten muutama muukin haastateltu kertoi olevansa kiinnostunut uusista julkisuudessa esillä olevista asioista kuten monimuotoisuudesta, hiilen sidonnasta sekä jatkuvasta kasvatuksesta.

Varsinkin nuorempien metsänomistajien käsityksen mukaan hyvät verkkopalvelut ovat kilpailukykyyn perusedellytys. Eräs metsää perinyt nuori mies, jolla ei ollut kertomansa mukaan minkäänlaista käsitystä metsänhoidosta, kertoi vertailemista erilaisia verkkopalveluita ja päätyi suuryrityksen asiakkaaksi. Suurteollisuuden sovellukset olivat sisällöltään ja käytettävyydeltään ylivertaiset kuten hän asian ilmaisi. Hänen mielestään metsäkeskuksen metsävaratietojen mahdollistamat tasapuolisen verkkokilpailun edellytykset voidaan tarjota kaikille yhteiskunnan tuella, mutta kilpailukykyisten sovellusten tekemisessä on etusija markkinaehtoiselle toiminnalle.

3.2.7.2 Arvioita metsäteollisuudesta

Keskustelijat arvioivat yleisesti, että lainsäädännön muutoksella on ollut myönteisiä vaikutuksia myös suuryritysten toimintaan. Metsäteollisuuden asiantuntijat olivat varsin positiivisia arvioidessaan metsäalan muutoksia viime vuosilta, mistä voi päätellä lakimuutoksen valmistelijoiden kiinnittäneen huomiota myös metsäteollisuuden kilpailukykyyn kannalta oikeisiin asioihin. Samalla korostettiin, että kansainvälisten yritysten kilpailukyky ja myös kannattavuus

riippuvat monimutkaisesta asioiden kokonaisuudesta, jossa suomalaisen lainsäädännön uusiminen vaikuttaa varsin vähän.

Metsäteollisuusyritykset ovat panostaneet metsäpalveluiden markkinakilpailussa asiakaspalvelun kehittämiseen. Verkkopalveluihin tutustuminen osoitti, että palvelukanavien kehittäminen on perustunut hyvin samantyyppiseen toimintamalliin kuin muillakin toimialoilla. Nykyaikaiselle metsänomistajalle on tarjolla monipuolisia verkkotyökaluja sekä niihin kytkettyjä hyvin toteutettuja informaatiokanavia yhdistettyinä chat-palveluihin ja asiantuntijakontakteihin. Verkkotyöskentely tarjoaa asiakkaalle erinomaiset mahdollisuudet tutustua kestävään metsätalouteen, kuten hiljattain metsää perinyt metsänomistaja totesi. Metsäteollisuusyritykset tarjoavat myös perinteisiä palvelukanavia ja neuvontaa metsänomistajille.

Hakkuiden ja metsänhoitotöiden osalta metsäteollisuusyritykset ovat lisänneet kilpailukykyään hyödyntämällä laajaa alihankintaverkostoaan. Erään metsäteollisuuden edustajan haastattelussa ilmeni, että yritykset voisivat entisestään laajentaa verkostoaan, jos vain löytyisi enemmän riittävän riskikantokyvyn omaavia metsäpalveluyrityksiä. Varsin pitkissä palvelu- ja arvoketjuissa jokaisen osan on pystyttävä vastaamaan toiminnastaan sovitun aikataulun ja laatukriteerin mukaisesti. Metsäteollisuuden kilpailukykyyn liittyen teollisuuden asiantuntija korosti, että jatkossakin lainsäädännön kehittämisessä tulee ottaa erityisesti huomioon palveluyrittäjien liiketoiminnan edellytysten parantaminen. Erityisen tärkeää on yrittäjille tarjottavan metsävaratiedon käytön joustavuus ja helppous. Hyviä ja ajantasaisia tietovarantoja hyödyntävät pk-yritykset ovat haastateltavan mukaan hyviä kumppaneita metsäteollisuudelle.

Erään teollisuuden toimihenkilön kertoman mukaan metsäteollisuusyritys kehittää pk-sektorin metsäpalveluyritysten kanssa tehtävään yhteistyöhön kumppanuuksia, joiden perustalta tehdään suunnitelmallista ja pitkäkestoista yhteistyötä. Yhden henkilön yrityksiä on vaikeaa hyödyntää kumppanuuksissa. Metsänhoitoyhdistyksetkin voivat tarjota palveluitaan metsäteollisuudelle. Yhteistyössä käytetään hyväksi erikoistumista. Kysyttäessä erään metsäkoneyrittäjän käsitystä metsäalan organisaatioista hän kertoi, ettei valitettavasti tiedä niistä oikeastaan mitään. Hänen yrityksensä korjaa puuta sovitun mukaisesti suuryritykselle, joka hoitaa tarvittavan yhteydenpidon muihin organisaatioihin. Kertojan tyytyväisyyttä välittänyt kommentti kuvasi hyvin erikoistumisen ja tehokkaan alihankintayhteistyön mahdollisuuksia.

3.2.7.3 Pitkän aikavälin uhkatekijät

Keskusteluissa kiinnitettiin vakavaa huomiota pitkän aikavälin uhkiin. Taimikoiden ja nuorten metsien hoitorästit sekä maaseudun tieverkoston ja metsäteiden ja metsäojitusten kunnan heikkeneminen voivat keskustelijoiden mukaan vaikeuttaa metsäelinkeinojen toimintaa ja heikentää niiden kilpailukykyä ja kannattavuutta. Keskustelijoiden mukaan ongelmat heijastelevat myös yhteiskunnan asenteissa tapahtuvia muutoksia. Kaupungistuva yhteiskunta vähentää panostuksia maaseutuelinkeinojen ja maaseudun kehittämiseen.

Edellä luetellut pitkän aikavälin ongelmat eivät johdu viime vuosien lakimuutoksista, mutta lakimuutokset eivät myöskään näytä ratkaisevan ongelmia. Monet keskustelijat muistelivat, että taimikoiden ja nuorten metsien hoitorästejä syntyi jo 90-luvun alussa. Alempiasteisen tieverkoston ongelmiin on syynä viimeisten kymmenen vuoden aikana heikentynyt kunnossapito. Sen sijaan metsäteiden kunnan heikkenemisen haastateltavat katsoivat johtuvan metsäkeskuksen liiketoiminnan lakkauttamisesta. Metsänhoitoyhdistykset markkinoivat aktiivisesti metsäteihin liittyviä palveluitaan kertomalla asiakkaille, että hyvä metsätie tekee leimikostasi ostajia kiinnostavan. Palveluina tarjotaan tienkunnostus- ja rakennushankkeiden suunnittelua ja toteuttamista.

Työpajassa virisi metsänomistajien kesken mielenkiintoinen keskustelu metsäojien kunnostuksesta. Varsin monet jakoivat käsityksen, että kunnostusojitukseen ei ole saatavilla riittävästi kokeneita suunnittelijoita ja urakoitsijoita. Ryhmätyöskentelyyn osallistunut koneyrittäjä-metsänomistaja ilmaisi vahvana kantanaan, että puutetta on ainoastaan maksavista asiakkaista. Metsänhoitoyhdistykset markkinoivat näyttävästi soiden kunnostusojitukseen liittyviä palveluita eri puolilla maata samoin kuin muutkin metsätoimijat, joten sekä tarjontaa että kysyntää näyttää olevan.

Lähes kaikki metsänomistajat ja metsäammattilaiset olivat vahvasti siinä käsityksessä, että taimikoiden ja nuorten metsien hoito-ongelmat ovat entisestään kasvaneet metsien hoitoon ja hakkuisiin liittyvien valvontakriteerien muutosten seurauksena. Useimmat metsäyhdistysten ja metsäkeskuksen asiantuntijat pitivät syynä valvontaresurssien puutteita. Metsäkeskuksen piiristä esitettiin näkemys, jonka mukaan kysymyksessä on enemmänkin sopivien valvontatyökalujen kuin henkilöresurssien puute. Eräs yhdistyksen metsäammattilainen totesi, että ammattikunnalta puuttuu kykyä motivoida metsänomistajia hoitamaan taimikoita.

3.2.8 Tasapuoliset kilpailuedellytykset (tavoite 6)

3.2.8.1 Parantunut kilpailuneutraliteetti

Haastateltujen asiantuntijoiden mukaan vallitsevaan talouskäsitykseen kuuluu avoin ja tasapuolinen kilpailu, joka synnyttää hyötyjä ja lisää innovatiivisuutta. Kilpailuneutraliteetin suhteen riittävän kehittynyt markkina synnyttää puolestaan edellytykset tasapuoliselle kilpailulle. Metsänhoitoyhdistyksiä koskevan lain uudistamisen tavoitteena ollut kilpailuedellytysten parantaminen on toteutunut eri sidosryhmistä saadun palautteen mukaan varsin hyvin. Kokonaisvaikutusta parantaa metsäkeskuslain muutos, jolla metsäkeskuksen harjoittama liiketoiminta myytiin yksityisille sijoittajille ja toimintaa jatkava OTSO Metsäpalvelut Oy on osakeyhtiölain alaista yksityistä liiketoimintaa. Metsänhoitoyhdistykset ovat avoimessa kilpailutilanteessa kehittäneet entisestään liiketoimintaa kuten metsätiehankkeiden suunnittelua ja toteuttamista sekä kiinteistökauppaa.

Haastatteluissa tuotiin esiin monia tärkeitä näkökulmia, jotka liittyvät kilpailuedellytysten parantamiseen. Metsäteollisuuden asiantuntijoiden ja useiden pienyrittäjien mukaan metsäpalvelumarkkina on kehittynyt ja markkinahinnoittelu on viime vuosina parantunut. Eräs teollisuuden toimihenkilö totesi, että kilpailutilanne olisi erinomainen, jos yhdessä vielä pohdittaisiin voiko tasapuolisessa kilpailussa valtakirjalla kauppaa tekevä olla samalla myös ostaja.

Reilun kilpailun kokeminen synnyttää hyvää yrittämisen henkeä ja on edellytys kaikelle yritteliäisyydelle yhteisömuodosta riippumatta. Eräs pitkään suuressa organisaatiossa työskennellyt ammattilainen kertoi, että yrittäjäksi ryhtymisen kautta hänelle avautui todella hieno maailma, jossa työn kysyntä ja tarjonta kohtaavat innostavalla tavalla. Monien palveluyrittäjien mielestä ansioitakin tulee kohtuullisesti, kun tekee tarjolla olevan työn parissa pitkää päivää ja kehittää jatkuvasti uusia toimintatapoja. Useimmat haastateltavat olivat sitä mieltä, että toimintaympäristön tarjoamien mahdollisuuksien seurauksena metsäpalvelualalle on tullut lisää nuoria yrittäjiä.

Keskusteluissa palvelutarjoajat korostivat, että puun markkinahinnan vähäisten nousuodotusten ja julkisen sektorin tukien leikkaamisen vuoksi tuottavuuden lisäämiseen käytettävissä oleva keino on lisätä palvelutuotannon kustannustehokkuutta. Eräs yrittäjä esitti näkemyksensä, että melko hyvin kehittyneet tasapuolisen kilpailun edellytykset voisivat entisestään parantua tehokkaammalla innovaatiotoiminnalla. Hänen mukaansa palveluiden tarjoajien olisi etsittävä vallitsevalle teknologialle vaihtoehtoja, jotka tukevat paremmin hyvää metsänhoitoa. Yhdistyksen toimihenkilön kertoman mukaan esimerkiksi ensiharvennuksista, joihin vaaditaan yhä useammin raivaus, on vaikeaa tehdä kannattavaa liiketoimintaa nykyisillä menetelmillä.

3.2.8.2 Oikeudellinen näkökulma tasapuoliseen kilpailuun

Oikeudellisista lähtökohdista avoimen ja tasapuolisen kilpailun toteutumisesta esitetyt näkökohdat eivät olleet pelkästään myönteisiä. Metsänhoitoyhdistyksiä koskevan erityislain muutosta valmisteltaessa eräät ministeriöt kuten oikeusministeriö suhtautuivat kriittisesti hallituksen esitykseen. Yhdistyslain ongelmana pidettiin sitä, että siinä ei säädetä riittävässä määrin liiketoimintaan liittyvistä peruskysymyksistä. Lausuntojen mukaan yhdistyslakia säädettäessä ei ole esimerkiksi liiketoiminnan osalta varauduttu taloudellisen riskin ottoon, hallinnon järjestämiseen ja jäsenten intressien yhteensovittamiseen.

Selvitystyöhön liittyvät asiantuntijakommentit herättivät pohdintaa siitä, onko edunvalvontaan vahvasti sitoutuneen toimijan voitava harjoittaa samalla alalla liiketoimintaa. Kilpailun tasapuolisuuden merkityksen tiedostavan liiketoimintavastuun näkökulmasta tilanne voisi olla ongelmallinen, vaikka toimintaa harjoitetaan yhdistyksen vaikutuspiirissä olevassa yhtiössä. Erityislakiin kirjattu edunvalvontatehtävä voi tuoda eräänlaisen luottamusaseman vuoksi jäseniä ja muita asiakkaita, mikä vähentää vapaan ja tasa-arvoisen kilpailun toteutumista. Tästä saatiin viitteitä eräiden yhdistysten luottamushenkilöiden puheenvuoroista. Keskusteluissa myös useat

metsäpalveluyrittäjät totesivat, että kilpailuneutraliteetin täydellistä toteutumista saadaan vielä odottaa.

Hallituksen esityksessä mainitut perustelut erityislain uudistamisesta olivat tarkoituksenmukaisia ja metsäsektorin toimintaa turvaavia. Asiantuntija-arvioiden mukaan huomattavaan edistykseen verrattuna, mikä lain uudistamisella saatiin kilpailun tasapuolisuuteen, voidaan lakiin jääneitä oikeusopillisia ongelmia pitää melko vähäisinä. Ottamalla paremmin huomioon oikeudelliset kysymykset voitaisiin kuitenkin parantaa yhdistysten luottamushenkilöiden asemaa liiketoimintariskien kasvaessa. Liiketoiminnan riskeihin on metsänhoitoyhdistyksissä haastattelujen mukaan kiinnitetty erityistä huomiota muun muassa valitsemalla luottamustehtäviin riskien hallintaa tuntevia metsänomistajia.

Hallituksen esityksessä mainitut puumarkkinoiden mahdollisiin häiriöihin liittyvät erityislain perustelut menettävät merkitystään ajan myötä. Keskusteluissa todettiin, että muut erityislain ongelmat kuten yhteisomisteisten metsien metsänomistajajäsenten äänivaltaan tai yhdistyksen perustamiseen liittyvät rajoitukset eivät ole niin merkittäviä, että ne aiheuttaisivat tarvetta lainsäädännöllisiin toimenpiteisiin lähivuosina.

3.2.9 Muita vaikutuksia ja seurauksia

Metsänhoitoyhdistyksiä koskevan lakimuutoksen vaikutukset hallintoon kuten metsäkeskuksen henkilötyövuosiin, verohallinnon palveluihin maa- ja metsätalousministeriön, silloisen metsäntutkimuslaitoksen ja Maaseutuviraston täytäntöön panoon liittyviin tehtäviin ovat toteutuneet hallituksen esityksen arvioiden mukaisesti. Lisäksi lakimuutoksesta aiheutunut lisäys verokertymään on toteutunut.

Metsänhoitoyhdistysten lisäksi on perustettu muita metsänomistajayhdistyksiä. Muualla kuin metsänhoitoyhdistyksen toiminta-alueella asuvien metsänomistajien on mahdollista liittyä jäseniksi myös useissa maakunnissa toimiviin Etämetsänomistajien liiton jäsenyhdistyksiin, joita on 19. Jäsenyhdistykset ovat täysin sitoutumattomia yhdistyksiä. Jäseniksi voivat liittyä toiminta-alueella asuvat metsää omistavat henkilöt ja heidän perheenjäsenensä. Liiton taholta korostettiin keskustelussa, että Etämetsänomistajien liitto ja sen jäsenyhdistykset tekevät tiiviisti yhteistyötä metsähoitoyhdistysten ja muiden keskeisten metsäalan organisaatioiden kanssa.

Ekometsätaloudenliitto on perustettu 1967, ja se on eräs vanhimmista kestävästä kehitystä edistäneistä yhdistyksistä. Yhdistys on kehittänyt aktiivisesti luonnonmukaista metsätaloutta, ja vaikuttanut merkittäväällä tavalla metsänhoitoon kehittämällä jatkuvan kasvatuksen menetelmää.

3.3 Suomen metsäkeskus – valtakunnallista vaikuttamista

3.3.1 Lakimuutoksen valmistelu ja tavoitteet

Metsäteollisuuden ja metsäsektorin toimintaedellytystyöryhmä sekä Kansallinen metsäohjelma 2015 kiinnittivät vuonna 2008 huomiota metsäalan hallinnon uudistustarpeisiin. Merkittävä muutos oli ennakoitavissa viimeistään 28.4.2009, kun laaja-alainen asiantuntijaryhmä (MEDOR) ryhtyi maa- ja metsätalousministeriön toimeksiannosta pohtimaan metsätalouden edistämisen organisaatioiden kehittämistä. Asiantuntijaryhmän raportin linjauksia seuraten lainsäädäntötyötä vietiin nopeasti ja määrätietoisesti eteenpäin.

Laki Suomen metsäkeskuksesta (418/2011) annettiin 6.5.2011. Sen jälkeen lakia on muutettu vuosina 2014 ja 2016. Hallituksen esityksessä (260/2010) ehdotettiin säädettäväksi laki valtakunnallisesta Suomen metsäkeskuksesta. Tavoitteena oli luoda metsäkeskukselle **(1)** vahva strateginen asema metsiin liittyvän elinkeinotoiminnan edistämässä sekä **(2)** tehostaa ja yksinkertaistaa metsähallintoa sekä **(3)** taata mahdollisimman hyvä ja yhdenmukainen palvelu alan elinkeinotoiminnalle maan eri osissa. Lisäksi esitettiin, että metsäkeskuksissa harjoitettava liiketoiminta eriytettäisiin selkeästi siirtymäajan kuluessa perustettavan Suomen metsäkeskuksen julkisten hallintotehtävien hoitamisesta. Liiketoiminnan lopettamisella pyrittiin **(4)** edistämään vapaata ja tasapuolista kilpailua alalla. Sekä hallituksen esityksessä että maa- ja metsätalousvaliokunnan mietinnössä korostettiin, että metsäpolitiikan yleisten tavoitteiden toteuttaminen edellyttää sekä **(5)** tehokkaampaa metsänomistajien neuvontaa että laadukkaampaa metsien hoitoa. Tavoitteiksi asetettiin myös **(6)** metsien kestävä hoito ja käyttö sekä metsän muiden käyttömuotojen, metsäluonnon monimuotoisuuden ja hiilensidonnallisuuden edistäminen.

3.3.2 Vahva strateginen asema metsiin liittyvän elinkeinotoiminnan edistämässä (tavoite 1)

Yli puoli vuosikymmentä kestäneellä ja monivaiheisella lainsäädäntötyöllä luotiin edellytykset metsäkeskuksen vahvan strategisen roolin kehittämiseksi. Selvitystyön keskusteluissa esitettyjen arvioiden mukaan vahvan strategisen roolin kehittyminen on lisännyt valtakunnallista vaikuttavuutta. Metsäkeskus on pystynyt vaikuttamaan keskeisesti merkittäviin elinkeinohankkeisiin. Metsäkeskuksen ja ulkopuolisten asiantuntijoiden mukaan metsäkeskus on vaikuttanut metsäpoliittisten linjojen muotoutumiseen pitämällä yhteyttä aktiivisesti kansanedustajiin. Yhteydet teollisuuteen ja etujärjestöihin ovat parantuneet. Entisillä metsäkeskuksilla ei ollut käytettävissä uuden organisaation myötä syntyneitä valtakunnallisia vaikuttamiskanavia. Eduskunnan asiakirjoista käy ilmi, että ennen lakiuudistusta metsäkeskusten johtajia pyydettiin kyllä valiokuntaan asiantuntijoiksi samoin kuin kehittämiskeskusten edustajia. Tästä huolimatta metsäkeskusten vaikutusmahdollisuudet perustuivat enemmän yksittäisten maakuntien kansanedustajien kautta tapahtuvaan tiedonvälitykseen. Haastateltujen asiantuntijoiden mukaan muutos näyttää vahvistaneen hallinnon ja sen sidosryhmien

muodostamaa metsäalan ylärakennetta metsänomistajien ja alan muiden toimijoiden muodostaman ruohonjuuritason kustannuksella.

Maakunnallisten sidosryhmien kanssa käydyissä keskusteluissa ilmeni, että metsäkeskuksen näkyvyys maakunnissa on vähentynyt entisten metsäkeskusten aikaan verrattuna. Lähdemateriaalin ja hallinnon asiantuntijoiden mukaan maakunnissa metsäkeskus on erityisesti EU:n aluekehitykseen suuntaamalla resursseilla pitänyt yllä laaja hanketoimintaa, joka on ollut tuloksellista. Hankeasiakirjojen ja rahoittajaorganisaatioiden edustajien haastattelujen perusteella on arvioitavissa, että metsäkeskuksessa on erittäin hyvää hankeosaamista. Hankeosaaminen on pitkälle tuotteistettu ja perustuu erikoisosaamisen syventämiseen ja vastuuttamiseen, selkeään työnjakoon ja hyvin suunniteltuihin prosesseihin. Hankerahoittajien havaintojen mukaan suuret useamman maakunnan kattavat metsäkeskushankkeet ovat yleistyneet uusimmissa hankehauissa. Valitettavasti keskeiset metsäalan toimijat kuten metsänomistajat ja yrittäjät tuntevat oman käsityksensä mukaan liian heikosti hankkeita ja niiden tuloksia.

Laajan hanketyön kärjessä ovat neljä asiantuntijaohjelmaa, jotka ovat suunnitteluasiakirjojen ja raporttien perusteella erinomaisesti organisoituja ja saavuttaneet hyvin niille asetettuja tavoitteita. Asiantuntijaohjelmien aihealueet on valittu siten, että hankkeita toteutettaessa on pystytty paneutumaan metsätalouden kehittämiseksi keskeisiin ja ajankohtaisiin asioihin, kuten metsäomistajuuden rakenteisiin ja metsiin perustuvien elinkeinojen edistämiseen, metsänhoitoon ja metsätuhoihin sekä luonnonhoitoon. Metsäkeskuksen valtakunnallisuutta tukevan asiantuntijavastuun organisointi toimii hyvin haastattelujen ja toimipisteissä tehtyjen havaintojen perusteella. Kaiken kaikkiaan vierailukäynneillä oli aistittavissa tervehenkistä innostusta ja myös avointa nöyryyttä metsäalan suuria haasteita kohtaan.

Keskusteluissa nousi esiin viitteitä siitä, että valtakunnallisesti keskitetty tiedottaminen heikentää mahdollisuuksia tehokkaaseen tiedonvälitykseen maakuntien tiedotusvälineiden kautta. Metsänomistajat ja metsäammattilaiset seuraavat yleensä maakunnallisia ja paikallisia tiedotusvälineitä. Metsä-Suomen maakunnissa maakuntalehtien lukijapeitto voi olla tyypillisesti noin kaksikymmenkertainen valtakunnallisten suurimpien sanomalehtien lukijapeittoon verrattuna.

3.3.3 Vapaan kilpailun edistäminen (tavoitteet 3 ja 4)

Keskusteluissa vallitsi varsin suuri yksimielisyys siitä, että metsäkeskusta koskevan lainsäädäntötyön eräs merkittävimmistä tuloksista oli vapaan ja tasapuolisen kilpailun lisääminen metsäalan toimijoiden keskuudessa. Tavoitteen saavuttamista edistävä lainsäädäntö edellytti metsäkeskuksen liiketoiminnan julkisesta vallasta eriyttämiseen tarvittavien toimenpiteiden toteuttamista 30.6.2012 mennessä. Monivaiheisen lainsäädäntötyön jälkeen Otso Metsäpalvelut myytiin yksityiselle ostajalle 6.9.2016. Otso Metsäpalvelut Oy toimii monipuolisia metsäpalveluita tarjoavana valtakunnallisena organisaationa. Selvitystyöhön liittyvissä keskusteluissa todettiin, että Otso Metsäpalvelut Oy on markkinatoimija, joka kehittää omaa toimintaansa kilpailluilla markkinoilla omistajiensa tavoitteiden mukaisesti.

Lainsäädäntökokonaisuuteen kuului myös Metsäalan kehittämiskeskus Tapion oikeudellisen aseman muutos. Asiakirjojen mukaan valtioneuvosto oikeutettiin muodostamaan kehittämiskeskuksen muusta kuin metsäkeskukselle siirtyvästä toiminnasta vuoden 2014 loppuun mennessä valtion kokonaan omistama ja sille palveluja tuottava yhtiö. Metsäkeskuksen hoidettavaksi siirtyi Suomen metsäkeskuksen metsätietojärjestelmästä annetussa laissa tarkoitettujen tietohallintoon ja tietojärjestelmiin liittyvien tehtävien hoitaminen. Valtioneuvoston kanslian omistajaohjausosasto ohjaa Tapio Oy:n toimintaa. Selvitykseen liittyvissä keskusteluissa pidettiin tärkeänä, että lainsäädäntöprosessi selkiytti metsäkeskuksen ja Tapio Oy:n rooleja.

3.3.4 Metsähallinnon tehostaminen ja yksinkertaistaminen sekä alueellinen toiminta (tavoite2)

Metsäkeskuksen henkilökunnan ja metsähallintoa hyvin pitkältä ajalta tuntevien ulkopuolisten asiantuntijoiden mukaan erityisesti valtakunnallinen johto on tehostanut organisaation toimintaa myös palvelualueilla ja maakunnissa. Valtakunnallinen työnjako ja erikoistuminen ovat lisänneet toiminnan kustannustehokkuutta. Toimihenkilöiden kertoman mukaan hallinnon yksinkertaistaminen hajautetussa organisaatiossa, jossa karsimisen jälkeenkin on 70 toimipistettä, on onnistunut odotettua paremmin. Maakunnissa haastatellut metsäalan toimijat eivät juurikaan osanneet ottaa kantaa metsäkeskuksen hallintoon.

Metsäkeskuksen valtakunnallinen organisaatio on jaettu viiteen palvelualueeseen. Palvelualueiden roolia ei juurikaan tunnettu metsäkeskuksen ulkopuolella. Lähinnä keskusteluissa ihmeteltiin, miksi palvelualueet eivät maantieteellisesti vastaa nykyisen aluehallinnon tai uuden maakuntahallinnon alueita.

Selvitystyössä haastateltujen metsänomistajien ja metsäalan yrittäjien mielestä metsäkeskus on etäisempi kuin entiset metsäkeskukset. Muiden metsäorganisaatioiden kuin metsäkeskuksen toimihenkilöiden sekä metsä- ja matkailualan yrittäjien käsityksissä ja metsäkeskukseen liittyvässä tietämyksessä oli huomattavaa vaihtelua.

Maakunnallisen yhteistyön edistämiseksi Maa- ja metsätalousministeriö on asettanut 15-jäseniset sidosryhmien edustajista muodostetut maakunnalliset metsäneuvostot neljän vuoden kausiksi tehtävänä esittää linjauksia, arvioida toimintaa, antaa lausuntoja sekä edistää metsäkeskuksen näkyvyyttä. Vuoden 1996 asetuksella säädettyyn metsäkeskusten ylimpänä päättävänä toimielimenä toimivaan johtokuntaan verrattuna maakunnallisella metsäneuvostolla on välillistä julkista hallintoa avustava rooli.

Tietämys maakunnallisista metsäneuvostoista ja niiden toiminnasta sekä alueellisista metsäohjelmista (AMO) oli vähäistä. Jopa hyvin aktiiviset metsäalan toimijat pitivät metsäkeskuksen tiedottamista ja erityisesti maakunnallista tiedottamista riittämättömänä.

Metsäkeskukset voisivat metsänomistajien ja yrittäjien käsityksen mukaan käyttää metsään.fi - palvelua tehokkaammin myös maakunnallisen tiedottamisen välineenä.

Jäseninä maakunnallisiin metsäneuvostoihin kuuluneet luonnehtivat keskusteluissa kokeneensa toiminnan jossain määrin ”vanhakantaiseksi viranomaistoiminnaksi”. Luovuuteen ja ideointiin virittäytyminen todettiin kokoustilanteissa vaikeaksi. Keskusteluissa tuotiin esiin verkkotyöskentelyn parempaa hyödyntämistä. Syvemmin asiaa perustelematta esitettiin jonkinlaisten digivirtuaalisten maakunnallisten metsäneuvostojen kehittämistä. Eräs maakunnallisen metsäneuvoston jäsen kommentoi, että neuvosto on ennen muuta metsäkeskuslaisten henkireikä maailmaan.

Metsäkeskuksen asiakirjojen mukaan maakunnallisten metsäneuvostojen jäsenten taustaorganisaatioiden toimialajakauma on hyvin samanlainen lähes kaikissa neuvostoissa. Pohjoisimmassa Suomessa on matkailu paremmin edustettuna ja yhdessä neuvostossa on tiedostusvälineiden edustaja varsinaisena jäsenenä. Neuvostoihin on pyritty kokoamaan laaja-alaisesti metsiin perustuvien elinkeinojen edistämisen keskeistä asiantuntemusta. Haastatteluissa ehdotettiin, että jäsenten edustamien elinkeinojen kirjoa monipuolistamalla ja neuvostoja erilaistamalla voitaisiin saada tuoreita näkökulmia koko valtakunnan ja myös alueiden elinkeinotoiminnan edistämiseen.

Maakunnalliset metsäneuvostot laativat 14 alueellista metsäohjelmaa (AMO), jotka sisällytetään yleensä maakuntaohjelmiin. Haastatteluissa ilmeni, että ohjelmia tunnettiin varsin heikosti. Haastatellut, jotka tunsivat ohjelmia, odottivat niiltä enemmän konkreettisuutta. Monet metsäammattilaiset ajattelivat, että metsäkeskuksella tulisi olla enemmän resursseja toteuttaa suoraan ohjelmissa ehdotettuja toimenpiteitä ja linjauksia.

3.3.5 Hyvä ja yhdenmukainen palvelu metsiin perustuvalla elinkeinotoiminnalle (tavoite 3)

Lähdemateriaalien perusteella arvioiden puun kestävän tuotannon edistämiseen liittyvät tehtävät ovat Suomen metsäkeskuksen ydintoimintaa. Keskusteluissa esitetyn mukaan metsäkeskuksen tulee ottaa huomioon, että alueellisesti ja paikallisesti eri elinkeinojen merkitys vaihtelee huomattavasti. Haastatteluissa matkailuyrittäjien taholta esitettiin otettavaksi huomioon toiminnan painopisteiden suunnittelussa, että mielikuvien ja vapaan tiedonvälityksen maailmassa mittasuhteet tahtovat sekoittua. Metsäalalla pieneltä tuntuvat asiat voivat saada koko yhteiskunnassa suuria merkityksiä.

Asiantuntijakeskusteluissa korostettiin, että metsäkeskuksen ei tarvitse olla kaikkien metsiin perustuvien elinkeinojen ylivoimainen asiantuntija. Kuten eräs haastateltava sanoi, metsäkeskus on ennen muuta metsiin liittyvän tiedon hallitsija ja asiantuntija. Metsätiedon ymmärtämiseen ja tulkintaan liittyvän osaamisen kautta metsäkeskuksella on annettavaa yhteistyöhön edistettäessä muiden toimijoiden kanssa laaja-alaisesti metsiin perustuvia elinkeinoja. Haastatteluissa nousi esiin, että erityisesti yhteistyö maaseudun liiketoiminnan erityisosaajien tai pk-sektorin

liiketoimintakonsulttien kanssa on perusteltua. Lisäksi toivottiin, että tarvittaessa metsäkeskus pystyisi sovitteluun puolueettomana välillisen julkisen hallinnon edustajana eri toimialojen välille väistämättä aika ajoin syntyviä ristiriitatilanteita.

Haastattelut antoivat viitteitä siitä, että metsäkeskuksen metsiin perustuvien elinkeinojen edistämiseen liittyvät toimet eivät vastaa täysin lainsäädännössä käytetyn määritelmän sisältöä. Matkailu- ja luonnontuotealalta toivottiin metsäkeskukselta aktiivisempaa otetta näille toimialoille. Asiakirjojen mukaan metsäkeskuksella on laajoja yhteistyöhankkeita myös matkailu- ja luonnontuotealalle, mutta niiden viesti ei ole vielä tavoittanut kaikkia. Asiantuntijakäsityksen mukaan laaja-alainen elinkeinojen palvelutehtävä onkin nykyresursseilla liian haasteellinen. Tehokkaalla verkostoitumisella voidaan kattaa riittävästi elinkeinojen edistämisen tavoitteita.

Uusimmassa strategian mukaan metsäkeskus näyttää suuntautuvan tietoperustaisen asiantuntijuutensa ytimeen eli metsään. Metsiin perustuvat elinkeinot mainitaan vain viittauksina maa- ja metsätalousministeriön strategiaan sekä lakitekstiin. Muutoin puhutaan metsäelinkeinoista, mikä kohdistaa tavoitetta metsän ja elinkeinon voimakkaaseen sidokseen. Vahvuksina mainituilla aluekehityksen ja biotalouden verkostoilla vastataan laajempiin toimintakokonaisuuksiin.

3.3.6 Tehokasta neuvontaa ja hyvää metsänhoitoa (tavoite 5)

Haastatteluissa kerrotun mukaan Suomen metsäkeskus on panostanut voimakkaasti niin sanottujen hiljaisten metsänomistajien aktivoimiseen. Tietojärjestelmän avulla on etsitty metsänomistajat, joiden metsissä on tehty selvästi keskimääräistä vähemmän metsätalouden toimenpiteitä. Asiakirjoista ja haastatteluista ilmeni myös, että ottamalla yhteyttä ja keskustelemalla metsänomistajuuteen liittyvistä tavoitteista tuhannet metsänomistajat on saatu jollain tavalla aktivoitumaan ja miettimään metsiensä metsänhoidollista tilaa ja mahdollisuutta toteuttaa hyvään metsähoitoon liittyviä toimenpiteitä. Selvitykseen liittyvissä keskusteluissa monikanavaisuuden parempaan hyödyntämiseen perustuvia palveluita esitettiin keinona tehostaa toimintaa, vaikka ymmärrettiinkin, että puhelin voi kuitenkin tarjota ainoan mahdollisen kanavan monien hiljaisten metsänomistajien aktivoimiseen. Aktivointihankkeessa metsäkeskus tekee yhteistyötä metsäpalveluiden tarjoajien kanssa.

Pellervon taloustutkimuksen tänä vuonna julkaisemassa tutkimusraportissa korostetaan, että aktivoitumisen keskeisenä edellytyksenä on hiljaisten metsänomistajien tavoitteiden ja toivomusten huomioon ottaminen neuvonnassa ja metsätoimenpiteissä. Edellä mainitussa PTT:n tutkimuksessa havaittiin, että osalla metsäammattilaisista on vakiintuneita, osin negatiivisia, käsityksiä joistain metsänomistajaryhmistä, kuten ikääntyneistä tai kaupungeissa asuvista tai heidän tavoitteistaan metsänomistukselleen. Tutkimuksen mukaan vakiintuneita käsityksiä esiintyi kaiken ikäisillä metsäammattilaisilla. Metsänhoitoyhdistyksissä ja metsäkeskuksessa tehdyissä selvitystyöhön liittyvissä haastatteluissa ilmeni, että monille vanhemmille työntekijöille saattaa olla vaikeaa mukautua asiakaslähtöisen toimintamallin palvelutilanteisiin. Kasvavien puuntuotannon

tavoitteiden saavuttamisessa hiljaisilla metsänomistajilla on merkittävä rooli. PTT:n tutkimuksessa ja erilaisten sidosryhmäedustajien kanssa käydyissä keskusteluissa ilmeni, että huomattava hakkuupotentiaali löytyy juuri passiivisten metsänomistajien metsistä.

Työpajakeskusteluissa pohdittiin, että neuvonnasta ja tietojärjestelmistä huolimatta sukupolvenvaihtotilanteissa monella metsäomaisuuden perijällä on heikot tiedot metsiin liittyvistä mahdollisuuksista, oikeuksista ja velvollisuuksista. Kiinnostus metsiin liittyvään tietoon voitaisiin herättää seuraavan metsänomistajasukupolven keskuudessa, jolloin tietämättömyydestä johtuvia metsänhoitokatkoksia voitaisiin lyhentää. Nuoremmilla sukupolvilla on yleensä hyvät digitaalisen maailman hallinnan taidot ja myös huomattava vaikutus vanhempiin sukupolviin. Metsäkeskuksen piiristä viestitettiin, että myös sukupolvenvaihdoksiin liittyvää lainsäädäntöä tulisi yksinkertaistaa, jos tavoitteena on nopeuttaa metsäomistuksen siirtoa nuoremmille sukupolville. Metsätilojen sukupolven vaihdoksia vauhdittamaan on olemassa metsälahjavähennys.

Nuorten aktivoituminen on tärkeää metsiin liittyvien digitaalisten sovellusten entistä paremman ja laajemman käyttämisen kannalta. Yllättävän monet vanhemmat metsänomistajat ilmoittivat, että he eivät saa tietokonetta auki. Näin sanoessaan he samalla arvostivat suuresti sitä, että heidän lähipiirissään on sukupolvien väliseen vuorovaikutukseen valmiita nuoria, jotka auttavat metsäsovellusten käytössä. Ikääntyneiden metsänomistajien puutteellisten valmiuksien vuoksi jää usein käyttämättä digitalisaation mahdollistama suora vuorovaikutteinen myyjän ja asiakkaan välinen yhteys.

Suomen metsäkeskus voisi valtakunnallisesti kattavan verkostonsa avulla lisätä yhteistyötä Suomen metsäyhdistyksen ja metsänhoitoyhdistysten kanssa erityisesti nuorten ja nuorten aikuisten metsäneuvonnassa. Maakunnallisten metsäneuvostojen kautta metsäkeskuksella on yhteydet ainakin partioliikkeeseen ja 4H-järjestöön, joten metsäalan edistämis- ja neuvontatoimet on jo ulotettu nuoriin kansalaisiin.

3.3.7 Metsien kestävä hoito ja käyttö sekä metsän muiden käyttömuotojen, metsäluonnon monimuotoisuuden ja hiilensidonnan edistäminen (tavoite 6)

Sidosryhmäkeskustelujen mukaan kestävä ja monitavoitteinen metsänhoito palvelee laajasti erilaisten metsätoimijoiden etua. Talousmetsien potentiaalia metsäluonnon monimuotoisuuden edistämässä pidetään merkittävänä. Monet haastateltavat olivat huolissaan epäonnistuneiden monimuotoisuuskohteiden, erityisesti säästöpuuryhmien ja puronvarsien metsäkaistaleiden myrskytuhojen tuomasta heikosta julkisuuskuvasta. Ongelman ratkaisuksi ehdotettiin tutkimustiedon nopeaa siirtämistä käytäntöön.

Metsäkeskuksen asiantuntijoiden mukaan monimuotoisuuden lisääminen ja ylläpitäminen ovat tärkeitä kansallisten ympäristöpoliittisten tavoitteiden toteutumisen kannalta, mutta myös

puuntuotannon hyväksyttävyyden kannalta. Metsäkeskuksen tavoitteena on lisätä monimuotoisuutta myös matkailun ja luonnontuotealan tarpeisiin erityisesti alueilla, joissa kyseisten elinkeinojen kasvumahdollisuudet ovat hyvät. Keskustelun korostettiin, että metsäkeskuksessa riittää osaamista ja tahtoa monimuotoisuuden edistämiseen. Resursseista on pulaa. Hyvän toiminnallisen ratkaisun löytäminen on vaikeaa, koska biotalous nostaa painetta puuntuotannon lisäämiseen, mistä seuraa tarve lisätä toimenpiteitä monikäytön ja monimuotoisuuden hyväksi. Eräs metsäkeskuksen toimihenkilö kiteytti keskustelun toteamalla, että metsien käytön on pysyttävä hyväksyttävänä ja hyväksyttävyyden tulee kasvaa muunakin kuin puuvarastona.

Suomen metsäkeskus on MMM:n tukemana osallistunut merkittävällä tavalla talousmetsien monimuotoisuutta ja vesiensuojelua koskevaan kehittämistyöhön. Aiheesta on käynnistetty muun muassa nelivuotinen luonnonhoidon asiantuntijaohjelma. Ohjelman tavoitteena on turvata talousmetsien ekologinen ja sosiaalinen kestävyys. Metsätalouden organisaatioita koskevien lakien lisäksi monet muut lait kuten metsälaki, luonnonsuojelulaki, sekä vesilaki edellyttävät, että ympäristöarvot otetaan huomioon metsätalouden suunnittelussa.

Luonnonhoidon asiantuntijaohjelman hankesuunnitelman mukaan toiminnan edistäminen käytännössä vaatii tuekseen niin sosiaalista kuin teknologista innovatiivisuutta. Keskusteluissa erityisesti eräät kaupungeissa asuvat metsänomistajat painottivat, että vanhat saavutukset, menetelmät ja iskulauseet eivät riitä pyrittäessä saavuttamaan nykyaikaisia luonnonhoidon tavoitteita talousmetsissä. Arkisten oivallusten jalostaminen rohkeiksi innovaatioavauksiksi ja edelleen kestävänsä metsätalouden toimiviksi käytännöiksi on täysin mahdollista luonnonhoidon asiantuntijaohjelman kaltaisten, hyvin suunniteltujen hankkeiden avulla. Uusimmassa maa- ja metsätalousministeriön sekä Suomen metsäkeskuksen välisessä tulossopimuksessa on korostettu luonnonhoidon merkitystä talousmetsien käsittelyssä hakkuumäärien kasvaessa. Samalla on todettu, että julkisen talouden mahdollisuus rahoittaa luonnonsuojeluhankkeita on vähäinen.

Talousmetsiin liittyvä luonnonhoidon hanketoiminta on osoittanut, että metsäkeskuksella on hyvä valmius johtaa keskeisten toimijoiden kuten yliopistojen ja tutkimuslaitosten sekä palveluntuottajien ja metsänomistajien yhteistyötä koko valtakunnan alueella. Talousmetsien luonnonhoitopalveluiden toteutumiseen on löydettävissä käytännöllisiä ratkaisumaleja. Tarvitaan uskalluksesta tarttua monialaisiin ja -tieteisiin haasteisiin sekä ylittää elinkeinojen välisiä rajalinjoja. Eräs hyvä ratkaisu talousmetsien luonnonhoitoon on metsäpalveluyrittäjien ympäristöarvoihin liittyvä koulutus. Uudenlaisella koulutuksella pystytään viemään käytäntöön moniarvoiselle yhteiskunnalle tarpeellinen kestävänsä metsätalouden yrittäjävetoisen malli. Metsäkeskuksella on edellytykset käydä mallista ja sen tavoitteista avointa, metsätietoon perustuvaa ja kaikille osapuolille ymmärrettävää keskustelua.

Keskusteluissa metsäpalveluyrittäjät toivat esiin uusien metsänkäsittelymenetelmien tuomat liiketoimintamahdollisuudet. Esimerkkinä mainittiin, että monet metsänomistajat haluavat niin varsinaisten kuin vapaa-ajan asuntojen lähimetsiin hyvinkin pienpiirteistä metsien käsittelyä. Tavoitteet voivat olla monenlaisia ja niiden toteutumiseen tarvitaan yhteisen suunnittelun taitoja.

Lisäksi tarvitaan kykyä kehittää uusia ja soveltaa uudella tavalla vanhoja metsäteknologian menetelmiä. Kuten eräs metsänomistaja totesi, lainsäädäntö ei ole ainoastaan vapauttanut markkinoita kilpailulle vaan myös laajentanut markkinoita uudenlaiseen metsätaloudelliseen toimintaan. Eräs länsisuomalainen metsänomistaja kuvaili värikkäästi ennen muuta uuden metsälain tarjoamia mahdollisuuksia hoitaa peltojen hallitseman kylämaiseman talousmetsiä maisemanhoidollisten periaatteiden mukaan. Vuosikymmeniä jatkuvan riitelyn jälkeen on muutamien vuosien kokemuksen perusteella yhteisymmärryksessä viranomaisten kanssa havaittu, että puuntuotanto ei oikeastaan vähene ja maisema paranee.

Metsäkeskuksessa tehdyissä haastatteluissa korostettiin monitavoitteisen metsänhoidon merkityksen lisääntymistä. Varsinkin turismiteollisuuden valta-alueilla ympäristöarvojen ja yhä enemmän hiilinielukykyä entistä parempi huomiointi on välttämätöntä myös puuntuotantotavoitteiden saavuttamiselle. Metsäkeskuksen asiantuntijoiden mukaan organisaatiossa olisi osaamista ja valmiuksia lisätä monitavoitteisen metsätalouden edistämistoimia, mutta resurssien niukkuus estää toiminnan laajentamisen. Toiminnan laajentamista puoltaa matkailuelinkeinon taholta esitetty näkemys siitä, että luontoarvoja huomioon ottavan metsätalouden palveluiden tarjonta ei vastaa kysyntää.

3.3.8 Lainsäädännön toimeenpano ja valvonta

Lainsäädäntöprosessissa ei asetettu uusia tavoitteita samalla tavalla metsiä koskevan lainsäädännön toimeenpanolle kuin elinkeinon edistämiseksi tai metsätietoihin liittyvien tehtävien hoitamiseksi. Nykyisessä metsäkeskuslaissa on uutena asiana varsinaiseen lakien valvontaan liittyvä metsäkeskuksen tehtäväluettelon kohta viisi. Siinä mainitaan yhdeksän lakia, joihin sisältyy metsäkeskuksen tehtäviä sekä kolme lakia, joiden osalta metsäkeskuksen tulee turvata kyseisestä lainsäädännöstä aiheutuvat valtion saamiset. Samojen tai vastaavien lakien valvonta kuului myös aikaisemmin metsäkeskuksen tehtäviin.

Uuden metsälain tultua voimaan vuoden 2015 alussa metsäkeskuksen valvontatehtävät muuttuivat. Haastateltavien mukaan nykyisiin valvontatehtäviin on olemassa riittävästi henkilöresursseja, mutta valvonnan työkaluja on tarpeen kehittää. Valvontatehtävät ja niihin liittyvät kriteerit ovat muuttuneet, ja lakien tarjoamat keinot koetaan heikoiksi entiseen verrattuna. Metsänomistajat ja myös metsäammattilaiset esittivät näkemyksensä, että metsässä tekemiseen on vaikeaa puuttua. Metsäammattilaisten ja metsänomistajien havaintojen mukaan varttuneita ja jopa nuoria kasvatusmetsiä hakataan aukoiksi. Metsien uudistamiseen liittyviä ohjeita noudatetaan puutteellisesti ja seuraukset näkyvät ongelmina eri-ikäisissä taimikoissa. Eräs keskustelija sanoi nasevasti, että metsäalan organisaatioiden asiantuntijoiden tulisi kaikissa tilanteissa jaksaa vastustaa kehitystä, joka rohkaisee menemään yli siitä missä aita on matalin.

Eräs metsänomistaja pohti, että valvonnan tavoitteita vähennettiin ja metsänomistajan vapautta lisättiin, mutta kaikki toimijat eivät ole ymmärtäneet vapautteen liittyvää vastuuta. Myös metsäviranomaisilla on opiskeltavaa uudessa asiakaslähtöisyyden maailmassa. Eräs haastateltava

kertoi saaneensa koko palveluketjun metsäammattilaiset vastaan ratkottaessa metsäkeskuksen tarkastuksen jälkeen liian voimakkaasta hakkuusta syntyneitä erimielisyyttä. Kyseisessä yksittäistapauksessa metsänomistajan ja metsäammattilaisten käsitykset palvelusta ja asiakaslähtöisyydestä sekä oikeuksista ja velvollisuuksista olivat täysin erilaisia.

Varsin monet haastatellut ilmoittivat mielipiteenään, että käytännössä ainoat metsissä valvottavat asiat perustuvat metsälain kymmenenteen pykälään. Sen määrittelemät valvontatehtävä tuntuivat haastateltavista jokseenkin selviltä. Moni metsänomistaja myös arvosteli sitä, että monimuotoisuuden säilyttämiseen ja erityisen tärkeisiin elinympäristöihin liittyvään metsälain kohtaan ei ole yhtä tulkintalinjaa. Jotkut kertoivat kokemuksistaan, joiden mukaan asiantuntijoiden asenteissa korostuu vieläkin liiallinen virkavaltaisuus.

Kaiken kaikkiaan metsäkeskus hoitaa laaja-alaisen lakien valvontatehtävän ammatillisesti varsin hyvin ja nykyisen lainsäädännön edellyttämällä tavalla. Metsäkeskuksen toiminta valtakunnallisena organisaationa auttaa varmasti lisäämään päätösten johdonmukaisuutta ja yhdenmukaisuutta.

Yllä esitetyt lainvalvontaan liittyvät kommentit kuvaavat enemmänkin yleistä asenneilmastoa kuin varsinaisesti lainvalvonnan tilaa. Kiihkeitä intohimoja herättävissä asioissa kuten metsäasioissa ihmisen muisti on pitkä. Omat ja naapurien kokemukset huonoista päätöksistä muistetaan pitkään ja ajan myötä mieli- ja kielikuviiin tulee monenlaista väriä. On myös muistettava, että alalla on vielä itseriittoisuuden ja tiukkojen metsäherrojen maineen taakka. Siitä pyritään irti opiskelemalla asiakaslähtöisen palveluliiketoiminnan menettelytapoja.

3.3.9 Kemera keskusteluttaa

Sidosryhmäedustajien kanssa käydyissä keskusteluissa kemera-tukijärjestelmän heikkoudet nousivat esiin enemmän kuin mikään muu yksittäinen asia. Vaikka haastateltavat eivät juuri tunteneet metsäkeskusta, he olivat kuulleet metsäkeskuksen vaikeuksista hallita kemera-ongelmien aiheuttamaa tilannetta vuosina 2015-2016. Kemeran kustannustehokkuutta epäiltiin monissa puheenvuosissa. Ajoittain kiihkeistäkin keskusteluista sai käsityksen, että operatiivisen riskin toteutumista seurasi myös maineriskin toteutuminen.

Luonnonvarakeskuksen tutkijat ovat kirjoittaneet erittäin perusteellisen ja kemeralle vaihtoehtoisia kannustinmalleja esittelevän julkaisun. Raportista selviää Euroopan unionin edistämään vapaaseen ja tasapuoliseen kilpailuun tavalla tai toisella liittyvien kannustinjärjestelmien toteuttamisen vaikeus ja monimutkaisuus. Kemera on tulossa kehityskaarensa päätepisteeseen. Jos halutaan uusi kannustinjärjestelmä, sen on oltava edeltäjänsä kustannustehokkaampi. Lainsäädäntömuutosten seurauksena syntyneillä uusiutuneilla metsätalouden organisaatioilla on merkittävä rooli kannustinjärjestelmän tavoitteiden määrittelemisessä ja käytännön toteuttamisessa.

3.4. Metsätietojärjestelmä

3.4.1 Suomen metsäkeskuksen metsätietojärjestelmästä annetun lain (419/2011) säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen tavoitteet

Hallituksen esityksen (419/2011) tavoitteet- luvussa todetaan, että yhtenä keskeisenä tavoitteena on ollut toteuttaa metsävaratietojen hyödyntämiseen liittyvät kansallisen paikkatietostrategian 2005– 2010, maa- ja metsätalousministeriön metsävaratiedon ja metsäsuunnittelun strategian 2008–2015, metsäteollisuuden ja metsäsektorin toimintaedellytystyöryhmän loppuraportin sekä kansallisen metsäohjelman 2015 tavoitteet. Metsävaratiedon ja metsäsuunnittelun strategiassa on otettu huomioon ne toimenpiteet, joiden mukaisesti paikkatietoinfrastruktuuria tuli kehittää ja ylläpitää. Hallituksen esityksessä on seuraavat tavoitteet, jotka perustuvat joko asiakirjaviittauksiin tai yksityiskohtaisesti ilmaistuihin pyrkimyksiin ja tavoitteisiin:

- 1) hakkuumahdollisuuksien hyödyntämisen lisääminen
- 2) puuperäisen energian käytön ja puuntuotannon kestävyden lisääminen
- 3) metsien monimuotoisuudesta huolehtiminen
- 4) metsävaratietojen ajantasaisuuden parantaminen,
- 5) metsänomistajien neuvonnan kehittäminen ja tehostaminen
- 6) siirtyminen metsänomistajapalveluissa sähköiseen asiointiin ja sähköisten palvelujen tuottamiseen metsänomistajalle ja hänen valtuuttamilleen toimijoille
- 7) metsävaratietojärjestelmien uudistamisen nopeuttaminen
- 8) metsävaratietojen laatu on hyvä
- 9) metsäsuunnittelu on maanomistajalähtöistä ja monitavoitteista
- 10) menetelmät ovat tehokkaita ja vaikuttavia

Tavoitteet 1-6 ovat hallituksen esityksessä selostettuja KMO:n tavoitteita. Tavoite 7 on hallituksen esityksessä selostettu metsäsektorin toimintaedellytystyöryhmän loppuraportin tavoite. Tavoitteet 8-10 ovat metsävaratiedon ja metsäsuunnittelun strategiassa esitettyjä visiotavoitteita, joihin on viitattu hallituksen esityksen tavoitteet-luvussa.

Erikseen on esitetty kilpailuoikeudellinen tavoite, jolla **(11)** varmistetaan, että metsäpalveluja tarjoavilla toimijoilla on yhtäläiset mahdollisuudet julkisin varoin kerättyjen tietojen hyödyntämiseen. Lisäksi hallituksen esityksessä mainitaan kaksi perusoikeuksien toteuttamiseen liittyvää keskeistä tavoitetta, joilla varmistetaan se, että **(12)** metsäkeskuksen metsätietojärjestelmään liittyviin tietoihin ja niiden luovuttamiseen sovelletaan julkisuuslakia, ja henkilötietojen osalta **(13)** edistetään tietosuojan toteutumista.

Hallituksen esitykset (191/2014) ja (223/2016) sisältävät ehdotuksia teknisluonteisista muutoksista. Niihin ei liity metsätietojärjestelmää koskevia tavoitteita. Maa- ja metsätalousministeriö valmistelee kuluvan syksyn (2017) aikana seuraavia muutoksia metsätietojärjestelmälakiin.

3.4.2 Hakkuumahdollisuuksien hyödyntäminen ja puuntuotannon kestävyys (tavoitteet 1,2,5 ja 9)

Useimmat keskustelijoista arvostivat metsää pääasiallisesti omaisuuseränä, jolloin metsällä on omistajalleen taloudellista merkitystä hakkuutulojen ja rahaksi muutettavuuden kautta. Samoin kuin kaikkien muidenkin omaisuuserien, myös metsien taloudellisen merkityksen ymmärtäminen edellyttää päivitettyjä ja laadukkaita tietoja. Helposti saatava ja luotettava tieto on erittäin keskeistä hakkuumahdollisuuksien lisäämisestä syntyvälle toiminnalle, jonka merkitys myös kansantaloudelle on merkittävä. Kaikki keskustelijat olivat yhtä mieltä, joskin erilaisin painotuksin siitä, että metsillä on taloudellisen merkityksen lisäksi muitakin arvoja.

Metsänomistajat antoivat keskusteluissa tunnustusta metsäkeskukselle siitä, että metsävaratiedon avulla tunne tietoon ja ymmärrykseen perustuvasta luottamuksesta on kasvanut. Yrittäjät korostivat, että metsätietojärjestelmän kehittämistä koskeva lainsäädäntötyö on parantanut kilpailuneutraaliteettia ja sen myötä luottamusta metsäalan mahdollisuuksiin, kun hakkuumahdollisuuksia voidaan hyödyntää entistä monipuolisemmin.

Ympäristönäkökohdat huomioiva metsäomaisuuden kestävä hoitaminen taloudellisesti parhaalla mahdollisella tavalla voi perustua vain osapuolten väliseen luottamukseen, kuten eräs vanhemman polven metsänomistaja asian ilmaisi. Edelliseen liittyen ehdotettiin puolueettoman toimijan kuten metsäkeskuksen metsäsuunnitelmille ja suunnittelijoille myöntämää laatusertifikaattia. Tapio Oy tarjoaa metsäpalveluyrittäjille auditointipalveluja, joita voidaan käyttää myös metsäsuunnittelun laadun varmistamiseen metsäomistajien ajattelemalla tavalla.

lääkkäämmät metsänomistajat kantoivat huolta siitä, että he eivät ehkä organisaatioiden myllerryksessä saa parasta tietoa metsäomaisuutensa hoitamiseen. Yhteiskunta edellyttää heiltä kuitenkin metsälaiissa perusteltua metsäomaisuuden hoitoon liittyvää aktiivisuutta ja vastuullisuutta. Monet metsänomistajat sanoivat ymmärtävänsä, että eletään uuteen digitaaliseen maailmaan siirtymisen ja vanhan paperimaailman metsäsuunnitelmien hyödyntämisen murrosvaihetta. Aika ei ole kuitenkaan kypsä perinteisen metsäsuunnitelman hylkäämiseen. Eräs aktiivinen metsänomistaja esitti metsäsuunnitelman arvostuksen ryhtiliikkeen synnyttämistä kestävä metsätalouden vahvistamiseksi. Monien metsänomistajien mielestä vielä ei tulla toimeen pelkkien sovellusten kanssa. Heidän arvionsa mukaan metsäsovellusten eduista ja sähköisistä metsävaratiedoista huolimatta perinteinen metsäsuunnitelma, ja siihen liitetty neuvonta palvelevat parhaiten metsänomistajan tarpeita. Mitä enemmän joudutaan toimimaan sovellusten varassa, sitä enemmän vielä toistaiseksi tarvitaan neuvontaa, arvelivat monet metsänomistajat keskusteluissa ja työpajassa.

Tavoitetta 5 on käsitelty laajasti edellä metsäkeskus-luvun tavoitteen 5 yhteydessä.

3.4.3 Metsien monimuotoisuudesta huolehtiminen (tavoite 3)

Kaikki keskusteluihin osallistuneet jakoivat käsityksen siitä, että metsiin liittyvällä tiedolla on todella suuri merkitys monimuotoisuutta korostavien yhteiskunnan ja metsänomistajien metsätavoitteiden saavuttamiselle. Matkailuyrittämiseen liittyen todettiin, että kaikille metsiin liitettäville merkityksille, kuten puuntuotannolle, luonnontuotteiden keräämiselle, matkailulle ja virkistyskäytölle on olemassa toisistaan poikkeavia metsän rakenteeseen ja ominaisuuksiin liittyviä tavoitteita. Näiden tavoitteiden saavuttaminen edellyttää entistä laajempia ja perusteellisempia tietoja ja ymmärrystä muun muassa metsien ja metsien käytön vesistövaikutuksista, luontokohteista, monimuotoisuudesta, marja- ja sienisadoista sekä metsien toimimisesta hiilidioksidinieluna.

Metsäkeskuksen asiantuntijat kertoivat, että monipuolisten ympäristötietojen hyödyntäminen on mahdollista myös Suomen ympäristökeskuksen Hertta-järjestelmän kautta. Kysymys mahdollisuudesta saada tietoa ja neuvoja vaihtoehtoisesta metsänkäsittelystä jakoi huomattavasti selvitykseen osallistuneiden keskustelijoiden käsityksiä. Joidenkin metsäammattilaisten käsityksen mukaan selvää siirtymää yläharvennuksen luonteisten hakkuiden suuntaan on tapahtunut. Metsälain uudistamisesta on kulunut vain muutama vuosi, ja organisaatiot sekä niiden henkilökunta elävät haastatteluista saadun vaikutelman perusteella vielä tieto-, ymmärrys- ja osaamistarpeisiin liittyvää toimintakulttuurin uudistumisen aikaa.

Metsävaratietoja käytetään myös kansainvälisen metsäpolitiikan tarpeisiin. Kansainvälisissä ilmastomuutoskeskusteluissa metsien merkitys hiilidioksidinieluna on ollut korostuneesti esillä. Euroopan unionin päättävät elimet ratkaisevat vielä tulevan talven aikana metsien hiilinielujen laskentamalliin liittyvän kiistelyn. Hiljattain EU:n parlamentti äänesti kannakseen mallin, jossa hiilinielujen mallittaminen perustuu metsien hiilivaraston jatkuvaan kasvamiseen eikä menneeseen vertailuajanjaksoon suhteutettuun varaston muutokseen. Keskusteluissa ilmeni yllättävän monen metsänomistajan kiinnostus hiilikysymystä kohtaan. Monet olivat selvästi ärtyneitä metsiä koskevista EU:n ympäristöpoliittisista tavoitteista. He olivat myös ymmärtäneet suomalaisen metsätalouden ja metsänomistajien merkittävän roolin metsien hiilivarastokysymyksessä. Keskustelu jatkuu ja metsäkeskuksella samoin kuin metsänhoitoyhdistyksillä on edessään vaativa tehtävä riittävän argumentaatiovoiman kasvattamisessa ja metsiin perustuvien elinkeinojen edistämisen näkökulman korostamisessa.

Mikä hyvänsä laskentamalli lopullista päätöstä tehtäessä valitaan tarvitaan laskennassa päivitettyä metsävaratietoa. Asiantuntijoiden mukaan Suomen metsäkeskuksen metsätietojärjestelmä tarjoaa mahdollisuudet monipuolisen tiedon hyödyntämiseen kuvattaessa metsien tilaa myös ympäristöpolitiikkapainotteisen ilmastomuutoskeskustelun tarpeisiin. Todennäköisesti metsävaroista tarvittavien tietojen laaja-alaisuuteen liittyvät vaatimukset tulevat jatkossa kasvamaan. Myös Kansallinen metsäohjelma 2015 tarkastelee metsien hiilinielukysymystä monipuolisesti. Sen erään tarkastelukulman mukaan taloudelliset ja ympäristöön liittyvät merkitykset voivat kohdata, jos metsien hiilinielua kehitetään kaupan tai vuokrauksen kohteeksi.

Keskusteluissa eräät metsänomistajat toivat aktiivisesti tätä näkökulmaa esiin. Eräs keskustelija puolestaan piti hiilinielukyymystä enemminkin yliopistomiesten juttuna.

3.4.4 Metsätietojärjestelmän tietojen luovuttaminen ja tietosuoja (tavoitteet 12 ja 13)

Kuudessa vuodessa tehty metsätietojärjestelmään liittyvä lainsäädäntötyö on merkittävästi parantanut metsäkeskuksen ja koko metsäalan toimintaedellytyksiä. Tästä asiasta selvitystyön keskusteluihin osallistuneet ovat olleet erittäin yksimielisiä. Järjestelmää hyödyntämällä on luotu hyvät edellytykset metsätiedolla johtamiselle ja myös seuraavalle lakimuutokselle, jota ministeriö on valmistelemaan.

Pyrkimys metsätietojen tasapuoliseen sekä oikeudenmukaiseen tarjoamiseen erilaisille asiakasryhmille kuten metsänomistajille, metsänhoitoyhdistyksille, metsäpalveluyrityksille, ICT-yrityksille ja suurille metsäteollisuusyrityksille sekä pankeille ja vakuutusyhtiöille on vaatinut asiantuntijakommentin mukaan huomattavasti työtä eri osapuolia tyydyttävän näkemyksen löytämiseksi. Uutta lakia valmisteltaessa (2010) jouduttiin pohtimaan metsätietojen käyttöä suhteessa viranomaisten toiminnan ja asiakirjojen (laaja määrittely) julkisuuteen sekä henkilötietojen käsittelyyn ja julkisuuteen. Erään haastatellun järjestelmäasiantuntijan mukaan henkilötietorekisterin osalta erilainen järjestelmästrukturi olisi voinut vähentää työmäärää olennaisesti.

Heinäkuun alussa kuluvana vuonna maa- ja metsätalousministeriö ilmoitti tiedotteessaan, että metsätietolain muutos tulee syksyllä eduskunnan käsiteltäväksi. Ilmoitusta olivat edeltäneet julkisen hallinnon ja metsänomistajien sekä muiden keskeisten metsätietojen käyttäjien väliset neuvottelut. Neuvotteluissa sovittiin muun muassa, että hilamuotoiset metsävaratiedot, monimuotoisuutta kuvaavat tiedot sekä metsänkäyttöilmoitusten ja kestävän metsätalouden rahoituslakien toimenpiteiden tiedot olisi kaikkien vapaasti selattavissa ja ladattavissa. Kuviomuotoiset metsävaratiedot olisivat saatavissa pyydettäessä. Palvelussa tietopyyntö olisi rajattava jollekin maantieteelliselle alueelle kunnan, karttalehden tai monikulmion avulla. Tietopyyntöä ei voisi tehdä henkilön nimen tai tilatunnuksen perusteella.

Keskusteluissa eri sidosryhmien edustajien kanssa tuli selväksi, että ilmapiiri metsäalalla on tällä hetkellä huomattavan myönteinen ja toiveikas verrattuna aikaisempien vuosien tilanteeseen. Metsätietojärjestelmään liittyvän lain, samoin kuin yleensäkin metsäorganisaatioihin liittyvien lakien uudistaminen, on osaltaan synnyttänyt myönteistä ilmapiiriä.

3.4.5 Metsätietojärjestelmän uudistamisen nopeuttaminen (tavoite 7)

Suomessa on päädytty keräämään keskitetysti metsätietoa metsäkeskuksen metsätietojärjestelmään. Selvitystä varten haastateltujen metsäammattilaisten mukaan nopeasti kehittyvän digitalisoinnin vuoksi päätös keskitetystä ratkaisusta on perusteltu ja järkevä. Näin on voitu keskittää voimavarat uusimpien saatavilla olevien teknologioiden soveltamiseen. Ratkaisuun pääsemistä on edistänyt metsäalan huomattava yksimielisyys keskitetyn ratkaisun eduista. Se tuli selvästi esiin myös selvitystyön aikana.

Asiantuntijakäsityksen mukaan alan koulutuksen ja tutkimuksen vahva kehitys on edistänyt hyvin toimivan tietojärjestelmän toteutumista nopeasti lainsäädännön muutosten jälkeen. Eri tieteenalojen pitkäaikainen ja hyvä yhteistyö on tukenut Suomelle tärkeiden metsäsovellusten kehittämistä. Asiantuntijakommenttien ja lähdemateriaalien mukaan metsäkeskus sekä yliopistot, tutkimuslaitokset ja yritykset tekevät yhteistyössä metsätiedon keräämiseen ja sovellusten kehittämiseen liittyvää innovaatiotyötä. Suomalaista metsävaroihin liittyvää osaamista hyödynnetään laajasti maailmalla. Joustava, nopeasti ongelmiin tarttuva ja tavoitehakuinen hallinto ja lakien uudistaminen ovat kannustaneet niin yksityisiä kuin julkisia rahoittajia suuntaamaan voimavaroja alan tutkimuksen ja koulutuksen kehittämiseen.

Metsäkeskuksen asiantuntijat pitivät merkittävänä sitä, että julkiseen hallintoon kuuluvaan metsäkeskuksen tietojärjestelmään on liitetty muita julkisen hallinnon tietokantoja ja rekistereitä kuten Suomen ympäristökeskuksen Hertta-tietokanta. Luonnonvarakeskuksen kanssa tehtävä lisääntyvä yhteistyö voisi olla niin kansallisia kuin kansainvälisiä tietotarpeita varten sekä tarpeellista että hyödyllistä.

Kaikki haastateltavat sidosryhmästä riippumatta ajattelivat, että jokaisen metsänomistajan ei ole tarkoituksenmukaista itse kerätä metsävaratietoja tai hankkia tietojen käyttämiseen tarvittavaa osaamista. Samalla he korostivat keskitetyn järjestelmän ylläpitäjän vastuuta tietojen päivittämisestä ja laadusta.

3.4.6 Siirtyminen sähköiseen asiointiin ja sähköisten palvelujen tuottamiseen (tavoite 6)

Lähes kaikki metsänomistajat ilmaisivat tyytyväisyytensä metsäkeskuksen metsään.fi -palveluun. Iäkkäimmät metsänomistajat valittivat, että eivät pysty puutteellisten tietoteknisten valmiuksiensa vuoksi käyttämään itse sovelluksia. Asiaa on käsitelty myös metsäkeskus-luvussa kohdassa 3.3.7. Metsänomistajien omatoiminen yhteydenpito viranomaisten kanssa tuntui olevan sangen monien, niin metsänomistajien kuin metsäammattilaisten mielestä parasta metsään.fi -palvelussa. Metsäkeskuksen tietojärjestelmää koskevan lain käynnissä oleva uudistus tulee parantamaan entisestään palveluita tarvitsevien ja palveluiden tuottajien keskinäistä yhteydenpitoa.

Useat metsätaloudesta eri tavoin kiinnostuneet yritykset eri toimialoilla kuten metsäteollisuudessa ja pankki- ja vakuutuslalla tai ICT-alalla hyödyntävät metsätietojärjestelmää omissa

sovelluksissaan. Sähköisten palvelujen kustannustehokkuus ja nopea käyttöönotto ovat edenneet todella erinomaisesti. Asiantuntijakommentin mukaan laserkeilausaineiston prosessoinnin hallitsevat toimijat käyttävät sovelluksissaan myös Maanmittauslaitoksen tarjoamia tietoja. Maanmittauslaitos tuottaa aineistostaan lähinnä maanpinnan korkeusmallia. Aineistojen keräyksessä ja hyödyntämisessä SMK, LUKE ja MML tekevät yhteistyötä.

Metsänomistajat kertoivat selvitykseen liittyvissä keskusteluissa, että erilaisten sovellusten avulla he saavat helposti käytettäväkseen omien metsiensä perustiedot suunnitelmiaan varten. He voivat osallistua varsin joustavasti sähköiseen puukauppaan ja hallita kaupan edellyttämät toimenpiteet. Pankkisovellusten avulla he pystyvät tarkastelemaan metsävarallisuutensa arvoa realisoitavana omaisuuseränä tai hakkuutulojen kautta sijoitusmahdollisuutena. Hyvistä ja monipuolisista sähköisistä sovelluksista huolimatta useimmat metsänomistajat ilmoittivat tarvitsevansa varsinaista metsäsuunnittelua kuten myös metsässä toteutettavia toimenpiteitä varten huomattavan paljon asiantuntija-apua.

Tällä hetkellä kukaan ei tunnu olevan tarkkaa käsitystä metsänomistajille tehtävien uusien tai päivitettyjen ja riittävän yksityiskohtaisten sekä monipuolisten metsäsuunnitelmien määrästä. Eräät metsäammattilaiset esittivät käsityksensä, että suunnitelmien tekeminen on huomattavasti vähentynyt metsäkeskuksen liiketoiminnan loputtua. On odotettavissa ja toivottavaa, että uusien suunnitelmien määrä tulee kasvamaan, kunhan markkinaehtoinen palvelujärjestelmä on saavuttanut täyden tehonsa. On myös mahdollista, että esimerkiksi laajenevat metsänomistajille tarjottavat kanta-asiakaspalvelut täyttävät nykyisin metsätaloussuunnitelmien tekemiseen syntynyttä vajetta.

3.4.7 Metsävaratietojen laatu ja palvelun rahoitus (tavoite 8)

Haastateltujen käsityksen mukaan metsävaratietojen laadusta riippuu asiakkaiden luottamus koko metsätietojärjestelmää kohtaan. Monet metsänomistajat, mutta myös metsäammattilaiset ja metsänhoitoyhdistysten edustajat kantoivat huolta laatuksymyksistä. Heidän käsityksensä mukaan metsävaratiedoissa on sekä ajantasaisuuteen että metsänhoitoon kuten taimikoiden kunnan arviointiin liittyviä ongelmia.

Eräs metsänomistajaryhmä kertoi esimerkin laatuksymyksestä: heille on tarjolla vuoden 2011 metsävaratieto, jota luvataan päivittää 2018. Ajantasaisten tietojen puute vaikeuttaa sekä puu-että metsäkauppaa. Asiantuntijakäsityksen mukaan laadukkaan tiedon kerääminen osataan ja asiantuntemus siihen on olemassa, mutta pulaa on resursseista. Varsin kallista maastotietojen keräämistä voidaan korvata metsänomistajien luovuttamilla tiedoilla, mutta metsänomistajien kertoman mukaan niiden luotettavuuden todentamisessa ja kattavuudessa on havaittu olevan haasteita, ellei suorastaan ongelmia. Laatuasiaan haetaan parannusta viime vuonna käynnistyneestä hankkeesta. Metsätieto ja sähköiset palvelut -hanke toteutetaan vuosina 2016–

2018. Se koostuu 12 kehittämishankkeesta ja yhdestä lainsäädäntöhankkeesta. Tavoitteena on tiedon laadun parantaminen ja tiedon liikkuvuuden edistäminen.

Nykyaikaisten ja tehokkaiden menetelmien kuten laser-keilauksen käyttö on kustannustehokasta ja niistä saatava tulos hyvin ennakoitavissa. Varsin yksituumaisesti ajatellaan, että yhteiskunnan tulee kattaa jatkossakin metsävaratiedon keräämisen kustannukset kokonaan tai ainakin julkisen vallan käyttöön liittyvien tehtävien hoitoon tarvittavien tietojen osalta. Yllättävän moni metsänomistaja olisi selvitykseen liittyvien keskustelujen mukaan valmis maksamaan luotettavasta ja laadukkaasta tiedosta. Metsänomistajien valmiuteen on suhtauduttava varauksella. Yleensä tutkimustilanteessa valmius maksaa palveluista ilmoitetaan suuremmaksi kuin todellisuudessa toteutuva maksuhalukkuus. Metsään.fi –palvelu oli maksullinen aikaisemmin, mutta muuttui maksuttomaksi yksityisille metsänomistajille 1.3.2015. Syy muutokseen oli tarve innostaa metsänomistajia käyttämään palvelua. Kaikki muut sidosryhmät kuin metsänomistajat ilmoittivat kantanaan, että metsäkeskuksen tietojärjestelmää on ylläpidettävä julkisilla varoilla.

Metsätietojärjestelmän ylläpitoon tulee kohdistumaan lähitulevaisuudessa suoranaisten innovointipakko, koska rahoittajan vaatimus sekä kustannussäästöistä että laadun paranemisesta on ominaista ajalle. Asiantuntijakäsityksen mukaan tulevaisuuden innovaatioyhteiskunnassa ei tule olemaan pulaa uusista ideoista, joilla parannetaan metsätietojärjestelmän kustannustehokkuutta. Rajoituksena voi enemmänkin olla kyvyttömyys luopua vanhasta, suurella intohimolla luodusta järjestelmästä tai sen osista.

3.4.8 Menetelmät ovat tehokkaita ja vaikuttavia (tavoite 10)

”Digiloikilla” siivitetty teknologinen kehitys on todellisuutta. Keskusteluissa hyväksyttiin laajasti ajatus siitä, että tuskin kenelläkään voi olla käsitystä menetelmistä, joilla kymmenen vuoden kuluttua tullaan keräämään ja käyttämään metsävaratietoa. Metsävaratietojen keräämisen tarpeet eivät heiluta kansainvälistä digitalisaation valtavirran etenemistä, vaikka metsät ovatkin tärkeitä jopa koko maapallon kannalta. Metsäalan on seurattava tarkasti kaikkialla digimaailmassa avautuvia mahdollisuuksia. Monien metsäammattilaisten mielestä vaikuttavimmat metsiin liittyvät innovaatiot syntyvät digitalisaation kautta.

Kansanvaltaisen yhteiskunnan poliittisten suhdanteiden muuttuessa ja digitalisaation edetessä on varauduttava vaatimukseen taloudelliseen toimintaan käytettävien tietojen keräämisen ja säilyttämisen vastuuttamiseen yrityksille. Jo nykyisin yritykset ovat keskeisessä roolissa tiedon keräämisessä. Teknologinen kehitys voi tarjota jatkossa mahdollisuudet vaikkapa markkinaehtoiseen hajautettuun tiedon keräämiseen ja hallintaan. Metsäammattilaisten mukaan jo nykyisin mikrohelikoptereita voidaan käyttää esimerkiksi myrskytuhoihin liittyvään tiedonkeruuseen. Myös taimikoiden tarkastuksia tehostavia vastaavia menetelmiä on kehitteillä. Asiat voivat edetä digitalisoituvassa maailmassa nopeasti tai vielä nopeammin.

3.4.9 Kilpailuoikeudellinen tavoite ja kattava kilpailuneutraliteetti (tavoite 11)

Eri sidosryhmiä edustavien haastateltujen mukaan metsäalan organisaatioita koskevien lainsäädäntöuudistusten ehkä keskeisin asia liittyy vapaan ja tasa-arvoisen kilpailun edellytysten parantamiseen. Tietojärjestelmän sisältöä ja käyttöä voidaan joutua arvioimaan erilaisten lainsäädännöllisten näkökohtien kuten kansallisen kilpailulainsäädännön ja Euroopan unionin ympäristötietodirektiivin samoin kuin sisämarkkinoita koskevan valtiontuen määrittelyn perusteella. Asiantuntijakeskusteluissa esitettiin, että julkisen hallinnon toimiin liittyviä kilpailuongelmia pyritään ratkaisemaan edistämistyön keinoin kuten vuorovaikutteisellä viestinnällä välttämällä oikeudellisia keinoja. Metsäkeskuksessa käydyissä keskusteluissa ilmeni, että asiantuntijat saattavat tuntea epävarmuutta markkinaehtoisen toiminnan määrittelyä kohtaan.

Yritykset ja elinkeinoelämän järjestöt kiinnittivät keskusteluissa usein huomiota kilpailuongelmaan. Haastateltujen yritysten asiantuntijoiden, yrittäjien ja lähdemateriaalien mukaan kilpailuneutraliteetti vaarantuu, kun markkinassa toimitaan sekä julkisilla että yrittäjän varoilla. Yrityskenttä vetoaa huoleensa muun muassa pääministeri Juha Sipilän hallituksen hallitusohjelmaan, jonka tavoitteena on kilpailukyvyyn vahvistaminen elinkeinoelämän ja yrittäjyyden edellytyksiä parantamalla. Asiantuntijoiden mukaan markkinoiden toimintaa, vapaata kilpailua ja pk-yritysten osallistumismahdollisuuksia hankintaprosesseihin on edistetty uudistamalla keskeistä lainsäädäntöä ja purkamalla kilpailua estävää toimialakohtaista sääntelyä.

Yksityismetsätalouden organisaatioiden toimintaa koskevat lainsäädännölliset uudistukset ovat edistäneet hallitusohjelmaan kirjattuja tavoitteita jo 2010-luvun alusta lähtien. Varsin laajasti on hyväksytty ja myös selvitykseen liittyvissä monissa keskusteluissa todettiin, että yhteiskunta kehittyy avoimen ja tasapuolisen kilpailun tuottamien hyötyjen kautta. Metsäalalla julkinen valta on tarmokkaasti luonut edellytyksiä kilpailuhyötyjen syntymiselle. Metsäammattilaisten ja yrittäjien taholta todettiin, että edistymisestä huolimatta entinen toimintakulttuuri pitää vielä organisaatioissa yllä huomattavaa poisoppimisen haastetta.

Julkisen ja yksityisen elinkeinotoiminnan rajapinnan kilpailuneutraliteettia on erittäin vaikeaa jäsentää. Rajapinta elää jatkuvasti ja nykyisin hyväksyttävälle julkisen sektorin toiminnalle voi avautua mahdollisuuksia markkinaehtoiseen toimintaan hyvinkin nopeasti tulevaisuudessa. Rajapintakysymykset ovat usein yhteydessä teknologian kehittymiseen.

Kansainvälisessä kilpailussa menestyminen edellyttää usein valtion osallistumista kalliin teknologian rahoittamiseen jossain valtiosidosyksikössä. Yksikön perustamista perustellaan kansallisella edulla ja perustelu hyväksytään laajasti yhteiskunnassa. Tyypillinen esimerkki on tieteellisen tutkimuksen tarpeisiin hankittu tietokonelaitteisto ja tietojärjestelmä. Teknologian kehittyessä ja investointi- ja ylläpitokustannusten pienentyessä mahdollisuudet vastaavanlaisen toimintaan tulevat markkinoilla toimivien yritysten ulottuville. Lopulta yleensä julkinen sektori lopettaa liiketoiminnan haettaessa markkinaan kilpailuneutraliteettia. Erityisesti siirtymävaihe

ensimmäisten markkinahäiriöiden havaitsemisesta kilpailuneutraliteetin saavuttamiseen on vaikea kaikkien osapuolten kannalta.

Euroopan unionin sisämarkkinan toimivuuteen liittyvät kysymykset voivat muodostua metsäalalle ongelmallisiksi. Valtion tukea käsittelee EU:n yleissopimuksen 107 artikla (aiempi EY-sopimuksen 87 artikla 1). Jollei perussopimuksissa toisin määrätä, jäsenvaltion myöntämä taikka valtion varoista muodossa tai toisessa myönnetty tuki, joka vääristää tai uhkaa vääristää kilpailua suosimalla jotakin yritystä tai tuotannonalaa, ei sovellu sisämarkkinoille, siltä osin kuin se vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Sisämarkkinoille soveltuvat eräät metsäalaa sivuavat tuet kuten (1) luonnonmullistusten aiheuttaman vahingon korvaaminen, (2) taloudellisen kehityksen edistämiseen vakavista ongelmista kärsiville alueille tarkoitettu tuki, (3) tuki tietyn taloudellisen toiminnan tai talousalueen kehityksen edistämiseen, jos tuki ei muuta kaupankäynnin edellytyksiä yhteisen edun kanssa ristiriitaisella tavalla ja (3) kulttuurin sekä kulttuuriperinnön edistämiseen käytettävä tuki.

Tästä aiheesta on laadittu edelläkin mainittu Luonnonvarakeskuksen tutkijoiden kirjoittama raportti. Asiantuntijakeskusteluissa tuli ymmärrettäväksi, että tässä yhteydessä asian syvällisempi käsittely ei ole mahdollista.

4. METSÄKESKUKSEN ALUEELLINEN YHTEISTYÖ MAAKUNTAHALLINNON TOTEUTUESSA

4.1 Kasvun lähteenä maakunnan vahvuudet

Suomen hallituksen valmisteleva maakuntaudistus on eräs kaikkien aikojen suurimmista ja merkittävimmistä hallinnon kehittämishankkeista. Julkinen keskustelu on painottunut sosiaali- ja terveysalan uudistukseen, vaikka uudelleen järjestettävä maakuntahallinto tulee vaikuttamaan merkittävästi ennen muuta kansalaisten arkielämään ja elinkeinoelämän toimintaan. Uudistuksella on huomattavia vaikutuksia myös metsäalaan, vaikka maakuntalain suunnittelusta suoranaisesti metsiin liittyvät hallinto- ja palvelutehtävät on jätetty pois. Kuluvalla vuosikymmenellä toteutetut metsätalouden julkisen hallinnon järjestämistä koskevat uudistukset on katsottu riittäviksi. Asiantuntijahaastattelussa todettiin, että painopiste metsäalan osalta tulee olemaan toiminnallisuuden ja toimivuuden rakentaminen muuttuvaan maakunnalliseen toimintaympäristöön sekä eri toimijoiden ja sidosryhmien sitouttaminen yhteiseen tekemiseen ja roolituksien määrittämiseen.

Saatavilla olevien asiakirjojen mukaan maakuntaudistuksen tavoitteiden toteutumisesta syntyvä kasvu kumpuaa jokaisen alueen omista vahvuuksista. Maakunnat kehittävät kasvunsa itse omien menestysreseptiensä avulla. Valtion, maakuntien ja kuntien kumppanuus ja vuorovaikutus on keskeistä. Maakuntien vahvoin elinkeinoin perustuva erikoistuminen tulee olemaan

maakuntien kehittämisessä entistä merkittävämmässä asemassa. Näin luodaan edellytykset taloudelliselle kasvulle ja asukkaiden hyvinvoinnin vahvistumiselle.

Metsäisissä maakunnissa metsiin perustuvien elinkeinojen ja erityisesti puunjalostusteollisuuden voi odottaa olevan kehityksen keskiössä. Puuraaka-aineen tuottajan rooli tuskin riittää hyvinvointia kasvattavaksi vahvuudeksi. Maakunnan entistä tärkeämpänä vastuualueena on luoda edellytyksiä myös metsiin perustuville elinkeinoille, sillä viime kädessä liiketoiminnan aloittaminen tai jatkaminen riippuu aina sijoittajien näkemyksestä elinkeinolle tarjottavasta toimintaympäristöstä.

4.2 Maakunnilla vastuu hallinnosta ja palvelujen järjestämisestä

Suunnitelman mukaan maakunnissa toimivat työ- ja elinkeinoministeriön, liikenne- ja viestintäministeriön sekä ympäristöministeriön alaiset valtion hallintoyksiköt lakkautetaan ja niiden tehtävät siirretään pääosin maakunnille. Metsäalalle tärkeiden työvoima- ja yrityspalvelujen toimeenpano maakunnissa toteutetaan aluekehitys- ja kasvupalveluista säädettävällä lailla. Selvityksen keskusteluissa on esitetty painokkaasti, että metsäkeskukselta odotetaan aktiivista roolia sovitettaessa yhteen maakuntien järjestämisvastuuseen kuuluvia palveluita. Henkilöt, joiden kanssa yhteistyötä suunnitellaan, ovat enimmäkseen tuttuja, mutta palvelujen järjestämiseen painottuva toimintakulttuuri tulee olemaan uusi. Metsäkeskuksen tulee pohtia ennen muuta palveluiden järjestämisen ja tuottamisen suhdetta.

Vastuu laissa määriteltyjen palvelujen järjestämisestä tulee olemaan maakunnilla. Keskeisenä toimintaperiaatteena tulee olemaan, että mahdollisimman paljon palveluita annetaan yksityisten tahojen tuotettaviksi ja viranomaihtehtävinä hoidetaan vain kaikkein välttämättömin. Suomen metsäkeskuksen on varauduttava siihen, että joitain toimintoja, joissa se on ollut toimijana, tullaan tarjoamaan yksityisille tahoille. Valtionhallinnon organisaatioissa pääasiallinen kehityssuunta on tehtävien ulkoistaminen.

4.3 Maakunnat vastuussa tärkeistä metsäalaa koskevista tehtävistä

Asiantuntijahaastattelussa tuotiin esiin, että monet maakunnille tulevat tehtävät ovat metsätalouden kannalta erittäin tärkeitä. Tällaisia ovat ainakin maaseudun kehittäminen, kasviterveyden valvonta, alueen kehittäminen, elinkeinoelämän ja innovaatioympäristöjen kehittäminen ja rahoittaminen, koulutus ja osaamisen kehittäminen, yritys-, työ- ja elinkeinopalvelujen järjestäminen, maakuntakaavoitus, luonnon monimuotoisuuden edistäminen, liikennejärjestelmän toimivuus ja alueellinen tienpito, yksityisteitä ja liikkumisen ohjausta koskevat valtionavustustehtävät; ulkoilureittitehtävät, alueelliset luonnonvaratehtävät, ympäristötiedon tuottaminen ja ympäristötietouden parantaminen sekä maakunnan tehtäviin liittyvät kansainväliset ja Euroopan unionin asiat ja yhteydet. Keskusteluissa monet metsänomistajat

esittivät huolensa erityisesti metsäteiden, mutta myös koko maaseudun tieverkoston kunnan nopean heikkenemisen.

Maakuntauudistukseen liittyen metsänomistajat ja metsäammattilaiset ovat syystä huolissaan puutavaran kuljettamiseen tarvittavan tieverkoston kunnan heikkenemisestä. Riittääkö maakunnissa rahoitusta ja resursseja tiestön hoitamiseen? Tilannetta huonontavat entisestään entistä suuremmat kuormat ja painavampi kalusto. Metsiin perustuvia elinkeinoja edistäessään metsäkeskukselle syntyy ainakin jonkinlainen vastuu metsäteiden kunnosta. Eri sidosryhmien edustajat esittivät varsin yhtenäisenä käsityksenään, että metsätieverkoston kunnan heikkeneminen liittyy metsäkeskuksen liiketoiminnan lopettamiseen.

Tiivis ja vaikuttava yhteydenpito maakuntapäätäjiiin tulee olemaan metsätiekysymyksessä ratkaisevan tärkeää. Koko tieverkoston mittava korjausvelka ennakoi maakunnissa pitkiä ja vaikeita neuvotteluja sekä sitkeää valtakunnallista vaikuttamista. Valtakunnallisesti toimivan metsäkeskuksen vahva strateginen rooli on hyödynnettävä tämän kysymyksen käsittelyssä tehokkaasti. Maakuntien kansanedustajien ja metsäkeskuksen keskus- ja aluejohdon yhteistapaamisissa, joita on järjestetty säännöllisesti, on löydettävä yhteinen ratkaisumalli.

4.4 Joustavaa aluekehitystä ja kasvupalveluita

Suunnitteluasiakirjojen mukaan uudistuksen täydellisen toteutumisen myötä jopa kaksi kolmannesta nykyisistä kasvupalveluja tuottavista työntekijöistä voi siirtyä yksityisten palveluntarjoajien työntekijöiksi. Rahoitus muutetaan yleiskatteelliseksi, mikä parantaa mahdollisuuksia toteuttaa aluekehittämisen ja kasvupalveluiden tuottamisen joustoja.

Voimavaroista käydyssä asiantuntijakeskustelussa todettiin, että Suomen metsäkeskuksen ja maakunnan suhteessa ei ole niinkään kyse niiden välisestä voimavarojen siirrosta, vaan niiden yhdessä suunnittelema voimavarojen siirrosta julkiselta hallinnolta yksityisille toimijoille. Metsäkeskuksen asemaan palvelujen järjestämisen kentässä tulee selvyttää maakuntahallinnon kanssa käytävissä neuvotteluissa. Metsänhoitoyhdistyksille vahvoina maakunnallisina yksityisen sektorin toimijoina voi avautua maakunnallisten voimavarojen optimoinnista merkittäviä liiketoimintamahdollisuuksia. Muutoinkin metsänhoitoyhdistysten asema maakunnallisina metsäalan vaikuttajina voi vahvistua entisestään. Maa- ja metsätalousministeriön pääluokasta siirrettävä maatalouden kehittämiseen ja edistämiseen kohdennettava rahoitus on metsäorganisaatioiden kannalta kiinnostava, koska maa- ja metsätalouden perinteinen kytkös metsänomistajien kaupungistumisesta ja ikääntymisestä huolimatta on vielä varsin vahva.

Yritysten ja muiden yhteisöjen neuvonnan ja ohjauksen järjestäminen tulee myös olemaan maakunnan vastuulla. Nämä tehtävät voisivat avata valtakunnallisesti toimivalle metsäkeskukselle uusia näkymiä, varsinkin kun ohjausta, neuvontaa ja yritystoiminnan edistämistä on kehitetty

asiantuntijaohjelmissa. Metsäkeskus on ollut vahvasti mukana rakentamassa elinkeinoelämän kehittämisen verkostoja yritysten, yliopistojen, tutkimuslaitosten ja monien muiden organisaatioiden kanssa. Osa verkostohankkeista on ollut kansainvälisiä.

4.5 Rahoitusta yritysten kehittämiseen ja kansainvälistymiseen

Maakuntauudistuksen suunnitelman mukaan yritystoiminnan tukeminen ja kansainvälistymispalvelujen tarjoaminen sekä edellytysten luominen innovaatiotoiminnan ja innovaatioympäristöjen kehittämiseksi tulevat olemaan keskeisiä maakunnan tehtäviä. Rahoitusta voidaan hakea kotimaisista julkisista ja Euroopan unionin rahoituslähteistä. Useimmiten rahoituksen ehtona on yksityisen osarahoituksen saaminen hankkeelle.

Metsäalan aktiivinen osallistuminen innovaatiotoimintaan ja innovaatioympäristöjen kehittämiseen on ratkaisevan tärkeää metsiin perustuvien elinkeinojen tulevaisuudelle. Metsätalouden innovaatiotoiminnan eräänä keskeisenä esteenä on ilmeisesti huipputehokkaaksi viritetty arvoketju. Kypsästä ja hyvin toimivasta toimintamallista ja siihen liittyvistä teknologioista on vaikeaa luopua eikä ole tarvetta innostua uusista innovaatioaiheista. Niihin liittyy aina riski. Haastateltujen pienten innovaatioyritysten edustajien mukaan metsäisten maakuntien keksijät odottavat kiihkeästi pääsyä uudenlaisiin innovaatioympäristöihin. Nykyiset yritysten tukijärjestelmät ilman osaavien innovaatioasiantuntijoiden neuvontatukea koetaan tehottomiksi. Valtakunnallisena organisaationa metsäkeskus voisi ottaa maakuntauudistuksen myötä tehtäväkseen myös kannustavan innovaatioilmapiirin suhteen edistyneimpien maakuntien parhaiden käytäntöjen siirtämisen kaikkialle. Parhaiden käytäntöjen siirto kuuluu jo nykyisellään metsäkeskuksen toimintaan ja sitä voi entisestään laajentaa.

4.6 PK-sektorin osallistumisessa hanketointaan on käytännön ongelmia

Selvityksen keskusteluissa yrittäjät korostivat, että omarahoitusosuudet ja jälkipainotteiset maksatukset vaikeuttavat PK-sektorin yritysten osallistumista moniin julkisiin varoin rahoitettaviin hankkeisiin. Hankkeiden suunnitteluajataulut ovat usein vaikeasti ennakoitavia, mikä vaikeuttaa omarahoitusosuuksien ja jälkipainotteisten maksatusten ottamista huomioon tilikausittain etenevässä budjettisuunnittelussa. Hankkeiden suunnittelussa julkisen sektorin toimijoilla on usein enemmän kokemusta ja resursseja, jolloin yritykset helposti kokevat, että heidän tarpeensa eivät tule riittävästi huomioiduiksi. Yritys voi jopa kokea, että yrityksen nimeä käytetään vain myönteisen rahoituspäätöksen varmistamiseen. Yritysyhteistyö on monissa hankehaussa edellytyksenä myönteisen päätöksen tekemiselle.

Metsäkeskuksen pitkäjänteisen työn tuloksena kehitetyt ketterät verkostokumppanuudet lisäävät julkisen sektorin toimijoiden ja yritysten tasapainoista ja -vertaista toimintaa hankkeiden toteuttamisessa. Huolimatta erinomaisesta hankeosaamisestaan myös metsäkeskuksella on

hankkeisiin liittyviä riskejä, jotka eivät vähene maakuntavetoisen, kilpailtavan hankerahoituksen lisääntyessä. Hankkeisiin on panostettava omarahoitusosuus, mutta toiminnasta ei saada katetta ja lisäksi kassavirran hallintaan liittyy hanketoiminnan maksatuksien jälkipainotteisuuteen liittyvä riski. Lisäksi metsätalouden aikajännteet ovat pääsääntöisesti varsin pitkiä. Muutamaksi vuodeksi myönnetty hankerahoitus voi sisältää riskin, koska metsäolosuhteissa suunnitelmiin tulee helposti muutoksia ja hankkeen tulokset eivät ole käytettävissä sovittuna aikana.

4.7 Alueiden politiikka metsäalan tukena

Maakunnan väestön yhteinen käsitys itsestään on merkittävä tekijä alueellisen toimintakulttuurin syntyemisessä. Yhteinen käsitys muuttuu ajassa, ja siihen liittyy jatkuva erottautumisen vertaaminen muiden alueiden ominaispiirteisiin ja toimintakulttuureihin. Yhteinen käsitys maakunnasta sisältää yleisen näkymän oman alueen tulevaisuudesta. Itse tekeminen ja itse päättäminen ovat tärkeitä asioita maakuntien asukkaille. Ne ovat olleet pontimena viime vuosien SOTE-hankkeen ja maakuntauudistuksen valmistelussa.

Maakuntauudistus muuttaa toteutuessaan tulevaisuuden näkymää. Maakunnallisen kehittämisvastuun lisäämisen ja ylikansallisten taloudellisten yhteenliittymien tehokkuusnäkemysten ei tarvitse olla toisilleen vastakkaisia. Lisätyllä maakunnallisella päätösvallassa ja kehittämisvastuulla tavoitellaan elinkeinotoiminnan kasvua ja tehostumista. Maakunnat voivat jatkossa luoda omaa tulevaisuuttaan entistä paremmin, samalla kun ne ovat luomassa kansallista, eurooppalaista ja maailmanlaajuista tulevaisuutta. Suomen metsäalalla on kaikilla edellä mainituilla inhimillisten vuorovaikutusyhteyksien tasoilla paljon annettavaa ja myös saatavaa. Suomessa on monia kansainvälisesti menestyviä metsäklusterin yrityksiä, jotka toimivat taloudellisesti kannattavasti todellisessa periferiassa, metsien keskellä ja kaukana maailman metropoleista. Tekijänaiset ja –miehet luovat yritykset, eivät niinkään paikat.

Metsäala ammentaa vahvuutensa ja kansanvaltaisen hyväksyntänsä alueiden politiikasta, mutta ei välttämättä aluepolitiikasta. Jokaisessa maakunnassa on vaikuttajajaksilöiden verkosto, joka puolestaan on verkostoitunut kansallisiin ja ylikansallisiin verkostoihin. Maakuntiin sitoutuneiden laajasti verkostoituneiden ja metsäalaa hyvin tuntevien vaikuttajajaksilöiden tuki on metsäalalle välttämätöntä. Tietenkin tärkeää on tuen saaminen myös muualla asuvilta kansallisilta ja kansainvälisiltä vaikuttajajaksilöiltä, jotka lähtökohtaisesti tarkastelevat metsä-Suomea ulkopuolisina. Kummankin ryhmän tukea tarvitaan ja Suomen metsäkeskukselta odotetaan vahvan strategisen toimijan roolissa toimialojen rajat ja yhteiskunnalliset raja-aidat ylittävää verkostoitumista niin kansainvälisten, kansallisten kuin maakunnallisten organisaatioiden ja vaikuttajajaksilöiden kanssa. Se on näkyvyyttä ja osallistumista sekä vaikuttamista ja vaikutetuksi tulemistä.

Maakuntahallinnon kehittyessä metsäkeskuksen maakunnalliset yksiköt tarvitsevat ”kasvot” ja hyvän nimen. Keskusteluissa ilmeni, että metsäkeskuksen yksiköissä maakunnallinen yhteydenpito on vastuutettu elinkeinopäälliköille. Maakuntien roolin kasvaessa merkittävästi, maakuntien yksiköihin tarvitaan henkilö, vaikka elinkeinopäällikkö, jolla on valtuudet tehdä yhteistyötä ja vaikuttaa maakunnan muiden merkittävien johtajien kanssa.

Asiantuntijahaastatteluissa tuotiin esiin, että maakunnissa merkittävää kehitystä viedään eteenpäin varsin harvalukuisen julkisen hallinnon ja elinkeinoelämän johtavien virkamiesten, toimihenkilöiden ja poliitikkojen välisellä vuorovaikutuksella. Tähän vuorovaikutukseen on metsäkeskuksen pystyttävä osallistumaan.

5. ERITYISKYSYMYKSIÄ

5.1 Metsäkeskuksen uudistuminen

5.1.1 Työinnostuksen tukemista, maltillisia organisaatiouudistuksia ja tarkkaa vainua

Metsäkeskuslain merkittävin uudistus oli liiketoiminnasta luopuminen ja valtakunnalliseen ja strategisesti vahvaan organisaatioon siirtyminen. Jäljelle jääneen organisaation uudistaminen jatkuu. On ymmärrettävää, että vain vuosi liiketoiminnasta luopumisesta on ollut niin metsäkeskuslaisille kuin metsäkeskuksen toimintaa seuranneille ulkopuolisille haasteellista ymmärtää tarkasti uudistumisen todellisia strategisia tavoitteita ja niiden toteutumista. Uudistukseen liittyvät kustannustehokkuustavoitteet ovat toteutuneet. Metsäkeskuksesta melko monet kertoivat resurssipulan estävän toiminnan kehittämistä.

Kahta lakimuutoksesta johtuvaa asiaa voidaan tarkastella esimerkkeinä uudistumiseen liittyvistä haasteista. Ensinnäkin palvelutoiminnan loppuminen merkitsi todella merkittävän erityisosaamisen ja asiantuntijakapasiteetin vähenemistä. Entinen organisaatio oli kokonaisuus, jonka kaksi erityyppistä osaa tekivät keskenään yhteistyötä. Metsäkeskuksessa on havaittu, että monien vuosikymmenien aikana kenttätöissä hankittu metsätalouden käytännön osaaminen on vähentynyt. Digitalisoinnin maailmassa käytännön kenttäosaamisen vajetta on vaikeaa kuroa umpeen. Keskusteluissa tuli ilmi, että metsänomistajien keskuudessa kenttäosaamisen väheneminen herättää vähintäänkin hämmennystä.

Toinen asia koskee toimintamallien uusiutumista. On hämmästyttävää, kuinka nopeasti ja vakuuttavasti metsäkeskus on omaksunut nykyaikaisen ja virtaviivaisen yhteisötoiminnan menetelmät. Niiden käyttö lisää toiminnan uskottavuutta ja luotettavuutta. Suunnittelu- ja raportointijärjestelmät antavat ulkopuoliselle hyvän käsityksen toiminnasta ja siihen liittyvästä tehokkuudesta. Tehokkaasta toiminnasta on nähtävissä monia hyviä käytännön tuloksia. Hanketoiminnan nopea kasvu sekä laaja ja toimiva verkostoituminen samoin kuin monet

kumppanuudet ovat seurausta tavoitteellisesta ja määrätietoisesta toiminnan uudistumisen johtamisesta.

Metsäkeskuksen kustannustietoisuus on kasvanut resurssien vähentymisen seurauksena. Sopeutustoimien vaikutus on ollut merkittävä, mutta toimintakyky organisaatiossa näyttää säilyneen hyvänä. Metsäkeskuksen taloushallinto mieltii jatkuvasti uusia mahdollisuuksia toimintojen ulkoistamiseen.

Metsäkeskuksen toiminnalla on uusi ilme, ja sen soisi näkyvän entistä paremmin mahdollisimman kauas jopa kansallisten rajojen ulkopuolelle. Keskusteluissa kansainvälisen toiminnan roolin kasvattamista pidettiin toivottavana. Toisaalta myös todettiin, että kotimaassakin riittää vielä tehtävää kaikkien uudistusten läpiviemiseen muutamalle vuodelle.

5.1.2 Strategisen ohjauksen rooli

Vuoden 2014 metsäkeskuslain muutoksessa säädetään strategisesta ja toiminnallisesta ohjauksesta. Metsäkeskusta ohjaa maa- ja metsätalousministeriö. Metsäkeskus ja maa- ja metsätalousministeriö neuvottelevat vuosittain metsäkeskuksen toiminnalle asetettavista strategisista tavoitteista ja tulostavoitteista, jotka kirjataan tulossopimukseen. Osapuolet ovat järjestäneet vuosittain 3-4 tulossopimukseen liittyvää neuvottelua.

Eri sektoriministeriöiden tulossopimusmenettelyt poikkeavat jonkin verran toisistaan. Esimerkiksi opetus- ja kulttuuriministeriö neuvotteli yliopistojen kanssa uuden tulossopimuksen vuosille 2017-2020. Vuosittain käydään tarvittaessa tarkentavia neuvotteluja. Yliopistot raportoivat toiminnastaan vuosittain.

Maa- ja metsätalousministeriö tekee metsäkeskuksen kanssa vuosittain tulossopimuksen ja esimerkiksi vuoden 2017 tulossopimuksessa sovittiin alustavat tavoitteet vuosille 2018-2021. Tulossopimuksen neuvottelumenettely on joistain eroista huolimatta MMM:ssä ja OKM:ssä hyvin samanlainen. Olennaista on missä määrin tulosohtaja pyrkii suoraan vaikuttamaan operatiiviseen toimintaan. Näyttää siltä, että maa- ja metsätalousministeriön strateginen ohjaus useine kokouksineen ja melko yksityiskohtaisine sopimusasiakirjoineen puuttuu enemmän operatiiviseen toimintaan kuin opetus- ja kulttuuriministeriö. Tässä voi olla jäänteitä ajalta ennen Suomen metsäkeskusta. Tätä näkemystä puoltavat myös selvitystyön aikana käydyt keskustelut.

Maa- ja metsätalousministeriö on viime vuosina huomattavasti yksinkertaistanut tulosohtausmenettelyjään. Tulosohtaukseen liittyvää kehitystyötä on syytä jatkaa myös tulevina vuosina. On varmasti tarpeen yrittää selventää ministeriön, Suomen metsäkeskuksen johtokunnan ja toimivan johdon rooleja tulosohtauksessa. Suomen metsäkeskuksesta annettu laki korostaa johtokunnan roolia metsäkeskuksen toimintaa suuntaavan ja ohjaavan strategisen ajattelun

ylläpitäjänä. Operatiivinen johto puolestaan muuntaa strategiset linjaukset organisaation toiminnaksi, jolla on mahdollista saavuttaa strategiassa määritellyt tavoitteet. Tulohjaajan tehtävänä on tuoda strategiaan linjauksiin ja tavoitteiden asettamiseen kansanvallan näkemys Kansallisesta metsäohjelmasta ja metsästrategiasta nousevista asioista, joita ministeriön käsityksen mukaan on tarpeen painottaa tulossopimuskaudella. Tulohjaajan linjaukset saatuaan metsäkeskus toimii, kunnes tulossopimuskauden päätyttyä on tarkasteltava tuloksia, tehtävä päätöksiä ja toimittava tuloskehityksen edellyttämällä tavalla.

6. VASTAUKSIA TOIMEKSIANTAJAN KYSYMYKSIIN JA ESITYKSIÄ KESKEISIKSI KEHITTÄMISTOIMIKSI (lihavoitu)

Kysymys 1. Ovatko metsäelinkeinojen edellytykset parantuneet lakimuutoksissa (Suomen metsäkeskusta, metsänhoitoyhdistyksiä ja metsätietojärjestelmää koskevat lait)?

Yleistä

1. Lainsäädäntöuudistukset ovat parantaneet puun hyödyntämiseen perustuvien elinkeinojen toimintaedellytyksiä.
2. Puukaupan kilpailu on lisääntynyt ja puun tulo markkinoille parantunut (Lakimuutosten jälkeen tapahtunut metsäteollisuuden suhdanteiden suotuisa kehitys on vaikuttanut osaltaan kumpaankin).
3. Lisääntynyt kilpailu on parantanut arvoketjujen tehokkuutta ja tuonut ennakoituja hyötyjä.
4. Metsätietojärjestelmä on parantanut kaikkien metsäpalvelujen tuottajien toimintaedellytyksiä (huolenaiheena on metsävaratietojen laatu ja päivittäminen, kärkihanke parantaneet tilannetta).

Suomen metsäkeskus ja metsänhoitoyhdistykset

5. Suomen metsäkeskus on hyödyntänyt uutta valtakunnallista organisaatiotaan ja kasvattanut strategista vaikuttavuuttaan metsäelinkeinojen edistämässä. Hyvin verkostoitunut hanketoiminta lisää alueellista vaikuttavuutta.
6. **Maakunnallisten metsäneuvostojen työskentely tarvitsee digitalisaation hyödyntämistä neuvostojen sisäisen ja välisen vuorovaikutuksen lisäämiseksi sekä innovatiivista työtapaa ja kehittämistä.**

6. Metsänhoitoyhdistykset ovat pystyneet säilyttämään rahoitusasemansa ennakoidulla, joskin entistä alemmalla tasolla metsänhoitomaksuvarojen käytön ja automaattijäsenyyden loputtua. Muutokset eivät ole aiheuttaneet puukaupassa markkinahäiriöitä.
7. Suuret metsänhoitoyhdistykset ovat yleensä pärjänneet ja vahvistuneet, mutta pienillä yhdistyksillä on ollut enemmän vaikeuksia ja supistumisen kierre (poikkeuksia on, rakennekehitys jatkuu).
8. Metsänhoitoyhdistykset voidaan jakaa toimintafilosofialtaan kahteen ryhmään: aatteellisiin edunvalvontaa painottaviin ja liiketoimintaa korostaviin yhdistyksiin.

Yritykset

8. Kilpailuedellytysten paraneminen on synnyttänyt pienyrittäjille uusia liiketoimintamahdollisuuksia ja alalle on tullut uusia yrittäjiä. Suurten yritysten entisistä toimintakulttuureista ja yritysten välistä henkilösuhteista periytyviä kilpailua rajoittavia tekijöitä on vielä olemassa.
9. Suuret metsäteollisuusyritykset ovat kehittäneet käyttäjäystävällisiä ja monikanavaisia palvelukonsepteja metsänomistajille sekä solmineet metsäalan PK-sektorin toimijoiden kanssa pitkäjänteisesti liiketoimintaa edistäviä kumppanuuksia.

Kiireelliset ja teknologisia sekä sosiaalisia/systeemisiä innovaatioita edellyttävät kehittämistarpeet

10. ***Hyvän metsänhoidon edellytyksiä on parannettava. Lakien tarjoamat keinot koetaan heikoiksi entisiin verrattuina.***
11. ***Pitkältä ajalta kertyneet taimikoiden ja nuorten metsien hoitorästit sekä metsäteiden ja metsäojitusten kunnan heikkeneminen voivat vaikeuttaa metsäelinkeinojen toimintaa pitkällä tähtäimellä. (Keinot ja osaaminen motivoida metsänomistajia tarvittavien toimenpiteiden rahoittamiseen ovat heikentyneet. Metsänhoitoyhdistysten rooli on metsänomistajien motivoinnissa keskeinen).***

Kysymys 2. Ovatko eri organisaatioiden tehtävät ajan tasalla ja yhteiskunnan tarpeiden mukaiset?

Metsäkeskus

1. Metsäkeskuksen tehtäväkokonaisuus on laaja verrattuna moniin vastaaviin organisaatioihin kuten Evira, Valvira ja Energiavirasto.
2. Metsäkeskuksen edistämistehtävät muodostavat vaikeasti hahmotettavan kokonaisuuden (edistettävillä metsiin perustuvilla elinkeinoilla monia jopa keskenään ristiriitaisia tavoitteita, metsiin kohdistuu odotuksia monenlaisista markkinoista).
3. Uuden strategian (2017) linjaus painottaa metsäelinkeinoja on perusteltu ja uudistaa toimintaa todellisten vahvuuksien varaan.
4. Kehittämishankkeiden toteuttajan, hankkeisiin liittyvien esitysten ja aloitteiden tekijän sekä rahoittajan roolien yhteensovittaminen metsäkeskuksissa näyttää ulospäin monimutkaiselta.
5. Metsätietojärjestelmä tarjoaa erittäin tarpeellisia palveluja.

6. Asiakkaat ovat huolissaan metsätietojärjestelmän tietojen laadusta ja päivityksestä.
7. Puolueettomuus on ansaittava ja sisäistettävä joka päivä (tieto metsäkeskuksen toiminnasta lisää luottamusta puolueettomuuteen, metsänomistajat tuntevat heikommin nykyisen metsäkeskuksen toimintaa kuin entisten metsäkeskusten toimintaa).
8. **Metsätalouden edistämiseen liittyvä metsäkeskuksen viestintä ei vastaa metsänomistajakunnan odotuksia (metsäkeskuksen tehtävä ei ole tarjota palveluita metsänomistajille, mutta puolueetonta metsätietoa on syytä tarjota aktiivisesti).**

Metsänhoitoyhdistykset

9. Metsänhoitoyhdistykset ovat kehittäneet ja monipuolistaneet palveluitaan.
10. Yhdistysten **asiakslähtöisyys on parantunut, mutta kehittämistä tarvitaan.**
11. Yhdistysten toiminta vastaa varsin hyvin muiden markkinatoimijoiden odotuksia.
12. Yhdistykset tarjoavat puuta aktiivisesti markkinoille.
13. Yhteiskunnan suosittelema rakennekehitys sekä aatteellisen toiminnan ja liiketoiminnan eriyttäminen ovat edenneet hyvin ja monien yhdistysten kyky kantaa taloudellisia riskejä on parantunut (luottamushenkilöiden asema suhteessa liiketoiminnan riskeihin on parantunut, osakeyhtiölaki määrittelee luottamushenkilön vastuut ja aseman selkeästi).
14. Yhdistyksiä koskevaan erityislakiin kirjattu edunvalvontatehtävä voi heikentää vapaan ja tasa-arvoisen liiketoimintakilpailun toteutumista (yhdistyslaki sallii liiketoiminnan sekä aatteellisen toiminnan ja edunvalvonnan, mahdollinen ongelma liittyy liiketoimintaetiikan sisäistämiseen).

Kysymys 3. Toteutetaanko nykyisiä tehtäviä tarkoituksenmukaisilla työkaluilla ja toimintatavoilla?

Metsäkeskus ja metsätietojärjestelmä

1. Metsäkeskus on kehittänyt toimintatapojaan ja esimerkiksi hanketoiminnan suunnittelu ja toteuttaminen on erittäin ammattitaitoista ja tuloksellista.
2. Valtakunnallinen asiantuntijavastuu toteutuu verkostossa, mikä takaa koko maahan yhdenmukaisen toiminnan ja parhaan mahdollisen asiantuntemuksen hyödyntämisen.
3. **Metsänuudistamisen valvontaa voitaisiin parantaa uusilla työkaluilla (kehitteillä).**
4. Henkilökunnassa on huolestuneisuutta resurssipulasta ja työvälineiden kuten laitekannan hitaasta uusiutumisesta.
5. Valtakunnallinen vaikuttavuus on parantunut, mutta **maakunnallinen näkyvyys ei ole kehittynyt asiakkaiden odotusten mukaisesti** (valtakunnallisesti toimiva konsepti metsäkeskuksen sekä sidosryhmien ja poliittisten päättäjien väliseen yhteydenpitoon, palvelee osittain myös maakunnallisia tarpeita, maakunnallisen näkyvyyden parantaminen metsäneuvostojen toimintaa kehittämällä ja metsäohjelmien konkreettisuutta lisäämällä sekä viestintää tehostamalla)
6. Maakunnallinen hanketoiminta on monipuolista ja se tulee lisäämään maakunnallista vaikuttavuutta (vakuuttava hankesuunnittelu, toteuttaminen ja seuranta).
7. Tietojärjestelmä ja erityisesti sähköisen asioinnin mahdollisuus saavat asiakkailta erittäin hyvät arvosanat.
8. Metsänomistajien tavoitteiden toteutumista edistävä metsään.fi-palvelu on otettu laajasti käyttöön ja monien metsäalan toimijoiden tekemiä nykyaikaisia metsävaratietoihin perustuvia sovelluksia on runsaasti tarjolla.

9. Tietojen päivittäminen ja laatu ovat asiakkaiden huolena. (tähän liittyen on käynnistetty kärkihanke, vrt. kysymys 1)

10. Ikääntyneiden metsänomistajien saaminen digitaalisten palvelujen piiriin edellyttää sosiaalisia ja teknologisia innovaatioita (ratkaisut voivat perustua sekä asiakkaiden oman digiosaamisen parantamiseen että avusteisten digipalvelujen käyttöön).

11. Metsävaratietoihin perustuvien sovellusten kautta on pyrittävä tarjoamaan niin laadun kuin laajuuden osalta vähintään perinteisten metsäsuunnitelmien tasoista tietoa metsänomistajille.

Metsänhoitoyhdistykset

12. Metsänhoitoyhdistysten liiketoimintamalleja on uudistettu markkinaehtoiseen toimintaan sopiviksi.

13. Laitteita ja ohjelmistoja on uusittu.

14. Suurimmat yhdistykset ovat palkanneet uusia työntekijöitä vahvistamaan markkinaosaamista

15. Yhdistykset ovat kehittäneet innovatiivisesti palvelutyökaluja ja toimintamalleja (muun muassa taloushallinnassa sekä puu- ja kiinteistömarkkinassa toimivien yhtiöiden omistus).

16. Puun katkontaan ja luontotietoon liittyvät yhdistysten "tietopankit" ovat erinomaisia esimerkkejä markkina-arvoa tuovista innovatiivisista ratkaisuista (kilpailuinnovaatio).

17. Varsinkin uusien metsänhoitomenetelmien toteuttamisessa metsänhoitoyhdistysten ja metsäpalveluyritysten yhteistyö osoittaa kykyä hyödyntää uusia toimintatapoja.

Kysymys 4. Ovatko metsäkeskuksen toimintatavat ja resurssien käyttö tehostuneet valtakunnallisen organisaation myötä?

1. Tavoitteellinen asiakkuuksien ja kumppanuuksien johtaminen sekä hanketoiminta (vrt. kysymys 3, kohta 6) osoittavat valtakunnallisen organisaation mahdollisuutta tehostaa resurssien käyttöä.

2. Metsäkeskuksessa on selkeä näkemys roolista neutraalina metsäasioiden edistäjänä (vrt. kysymys 2, kohta 7)

3. Kaikilla palvelualueilla on yhteinen valtakunnallinen tavoite.

4. Valtakunnalliseen biotalousstrategiaan on sitouduttu hyvin.

5. Käyttöön otettu valtakunnallinen erityisasiantuntijuuksien vastuuttaminen ja verkostotyöskentely ovat tehokkaita ja nykyaikaisia metsäkeskuksen toimintamalleja.

6. Valtakunnallinen johto ja viisi palvelualueetta antavat hyvän ja selkeän perustan koko maan kattavalle toiminnalle.

7. Erityisesti taloushallinnon, mutta myös muiden toimintojen ulkoistamismahdollisuuksien kriittinen kartoittaminen perustuu valtakunnallisen organisaation resurssihallinnan osaamiseen.

8. Toimipisteiden määrä on vähentynyt noin puoleen ja henkilöresursseja vähennetty suunnitelman mukaisesti uuden organisaation myötä (resursseista on jo niukkuutta).

Kysymys 5. Julkisen sektorin rooli muuttuu. Kuinka se vaikuttaa metsäkeskuksen tehtäviin mahdollistajana ja/tai toimijana?

1. Valtiontalouden ongelmat vaikuttavat vielä vuosia julkisen sektorin kehittämisen mahdollisuuksiin ja metsäkeskuksen roolin muotoutumiseen.

2. Muutoksen ydin, joka koskee kaikkea julkista hallintoa, on kirjattu esimerkiksi maakuntalain luonnokseen. Sen mukaan vain kaikkein välttämättömin toteutetaan julkisina palveluina

(julkisten tehtävien siirtäminen yksityisen palvelutarjonnan piiriin tulee jatkumaan, koskee myös metsäalaa).

3. Ympäristöasioihin ja luonnonhoitoon liittyvillä metsäkysymyksillä voi olla erityiskohtelu esimerkiksi EU:n sisämarkkinoilla.

4. Metsäkeskuksen on varauduttava aitoon palvelujen järjestäjän rooliin.

5. Palvelumaksuja tullaan vyöryttämään asiakkaille ja valtion osallistuminen kustannusten kattamiseen tulee vähenemään.

6. Tuottavuuden lisäys syntyy innovaatioista, joita varten tarvitaan innovatiivisia julkisen sektorin tukemia toimintaympäristöjä.

7. Metsäala tulee perustumaan hajautettuun toimintamalliin, koska metsävarat sijaitsevat kaikkialla maassa.

8. Metsäkeskuksen toimintamalli merkitsee etenemistä keskittämisen valtavirtaa vastaan. **Vaatii organisaation toiminnan kehittämisessä systeemisiä ja sosiaalisia innovaatioita.**

9. Maakuntauudistus synnyttää alueellista keskittämistä lyhyellä aikajänteellä, mutta pitkän aikajänteen kehitys tukee valtakunnallista tai EU:n laajuista keskittämistä.

10. Maakuntauudistuksen suhteen on oltava valppaana, koska alueellisen organisaation toimintaympäristö tulee muuttumaan merkittävästi (metsäalalle voi syntyä ”ulkopuolisen ongelma”).

Kysymys 6. Miten toimintaympäristön muutoksien arvioidaan vaikuttavan metsätalouden edistämiseen tarkoitettuihin julkisiin tehtäviin lähivuosina?

1. Toimintaympäristön muutosten vaikutukset yksityismetsätalouden edistämiseen tarkoitettuihin julkisiin tehtäviin eivät lähivuosina ole kovin merkittäviä.

2. Ainakin kaksi vuotta edetään pääministeri Sipilän hallitusohjelman linjausten mukaisesti.

3. Nykyinen hallitusohjelma on suopea metsäalan edistämistoimille.

4. Biotalousstrategian toteuttaminen tulee jatkumaan todennäköisesti myös seuraavalla hallituskaudella.

5. Uusien laitosinvestointien vaikutukset puunhankintaan ovat hallinnassa lähivuosien aikana.

6. Valtiontalouden vaikea tilanne tulee merkitsemään lisäleikkauksia myös yksityismetsätalouden edistämistehtäviin.

7. Paine metsätalouden ympäristökysymyksiin kasvaa sekä kansallisessa että kansainvälisessä keskustelussa.

8. Maakuntahallinnon uudistamisessa painopiste metsäalan osalta on toiminnallisuuden ja toimivuuden rakentaminen muuttuvaan maakunnalliseen toimintaympäristöön sekä eri toimijoiden sitouttaminen yhteiseen tekemiseen ja roolituksien määrittämiseen.

9. Euroopan unionin metsiin liittyvät kestävyyskriteerit ja hiilitaseiden laskentaa koskeva laskentamallipäätös voivat aiheuttaa vaikeasti ennakoitavia muutoksia metsäalalle (kansainvälinen edunvalvonta).

Kysymys 7. Mikä on kunkin tehtävän kannalta paras organisaatio ja rahoitustapa ja organisaatio (organisaatio voi olla myös jokin muu kuin metsäkeskus tai metsänhoitoyhdistys)?

1. Metsiin liittyvä liiketoiminta: yritykset ja metsänhoitoyhdistykset (markkinaehtoinen rahoitus)

2. Viranomaistoiminta: Suomen metsäkeskus (julkinen rahoitus)

3. Elinkeinojen ja muun edistämisen järjestäminen: Suomen metsäkeskus (julkinen rahoitus)

4. Elinkeinojen ja muun edistämisen toteuttaminen: Kaikki toimijat kilpailulainsäädännön edellyttämin rajoituksin (julkinen ja yksityinen rahoitus)
5. **Keskitetty metsätietojärjestelmä: Yhteistyössä Suomen metsäkeskus, Luonnonvarakeskus ja Maanmittauslaitos (julkinen ja yksityinen rahoitus).**
6. Julkiset palvelut: Suomen metsäkeskus (julkinen rahoitus, palvelumaksut).
7. Edunvalvonta: Metsänhoitoyhdistykset (yksityinen rahoitus).
8. Tehtävien siirtyminen julkisen hallinnon toimijalta yksityiselle toimijalle todennäköistä.

Kysymys 8. Ovatko tarkasteltavien metsäorganisaatioiden roolit selkeät ja mahdollistavatko ne markkinalähtöisen kilpailun mahdollisuus (kansalliset säädökset ja EU:n valtioneuvoston säädökset)?

1. Metsäkeskuksen ja metsänhoitoyhdistysten roolit ovat selkeät ja toiminnallisia päällekkäisyyksiä on vähän.
2. Päällekkäisyydet liittyvät edistämistoimintaan ja lähinnä koulutukseen.
3. Koulutuksenkin osalta eri organisaatioiden toiminta näyttää kohdistuvan erityyppisiin koulutuksiin tai neuvontaan (metsäkeskus keskittyy hiljaisten metsänomistajien neuvontaan).
4. **Metsäkeskuksen henkilökunta tuntee epävarmuutta esimerkiksi koulutuksen järjestämisen edellytyksistä, kun liiketoiminta on lailla kielletty.**
5. Metsäkeskus tekee metsänhoitoyhdistysten kanssa yhteistyötä samalla tavoin kuin muidenkin markkinatoimijoiden kanssa.
6. Metsäkeskuksella ei mahdollisuutta markkinalähtöiseen kilpailuun (metsätietojärjestelmän kehittämistä sekä mahdollisesti uudistettavaa kemera-rahoitusta tullaan tarkastelemaan EU:n valtioneuvoston säädöksiin liittyvien rajoitusten viitekehyksessä, yksityinen yritystoiminta tulee kasvamaan suhteessa julkiseen sektoriin, mikä vaikuttaa kilpailulainsäädännön tulkintaan).
7. Metsänhoitoyhdistykset ovat markkinatoimijoita.
8. Metsäkeskuksen ja Tapion roolit ovat eriytyneet varsin hyvin (Tapio on konsernina etenemässä markkinakilpailuun ja metsäkeskus selkiyttää julkisen hallinnon toimijan roolia).

Kysymys 9. Onko nykyinen lainsäädäntö tarkoituksenmukaista, tarvittavan joustavaa ja selkeää?

1. Metsätalouden julkinen hallinto, jota metsäkeskus edustaa, tarvitsee oman lainsäädännön.
2. Metsänhoitoyhdistyksiä koskevan erityislain tarkoituksenmukaisuus on perusteltu metsänhoitoyhdistysten valtakunnallisen verkoston toimivuuden sekä hyvän metsänhoidon, häiriöttömän puukaupan ja puun tarjonnan jatkuvuuden turvaamisella sekä kansantaloudellisella merkityksellä.
3. Tarkasteltavat lait kuten yleensäkin lait ovat joiltain osin joustavia ja toisilta osin eivät (esimerkiksi metsänhoitoyhdistyslaissa tehtävät joustavasti määritelty ja jäsenyyden ja perustamisen yksityiskohtaisuus ei aivan perusteltua).
4. **Joustavuuden kannalta on perusteltua, että metsäkeskuslaissa säädetyille tehtävälle metsiin perustuvien elinkeinojen edistämisestä ei tarkemmin määritellä edistettäviä elinkeinoja (joustavuuden avulla toiminta suunnattavissa strategisten tarpeiden mukaan).**
5. Kaikissa lakiteksteissä on selkeitä ja vähemmän selkeitä kohtia (Esimerkiksi hallituksen esitys laiksi metsäkeskuksen tietojärjestelmästä on varsin monipolvinen sekä sisältää toistoa ja viittauksia asiakirjoihin, joita ei ole helposti saatavilla).

6. Lakeja on muutettu monta kertaa. On varsin ymmärrettävää, että lakiteksti ei ole kauttaaltaan selkeää.
7. Lait käsittelevät hyvin maanläheisiä asioita, ja niiden ymmärtäminen vaikeaselkoisemmastakin tekstistä on mahdollista.

7. SELVITYKSEN MATERIAALIT

1. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Suomen metsäkeskuksen metsätietojärjestelmästä annetun lain muuttamisesta. 12/2012.
2. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi Suomen metsäkeskuksesta annetun lain ja Suomen metsäkeskuksen metsätietojärjestelmästä annetun lain muuttamisesta. 191/2014.
3. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi Suomen metsäkeskuksesta annetun lain ja Suomen metsäkeskuksen metsätietojärjestelmästä annetun lain muuttamisesta. 27/2015.
4. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi Suomen metsäkeskuksesta annetun lain ja Suomen metsäkeskuksen metsätietojärjestelmästä annetun lain muuttamisesta. 223/2016.
5. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Suomen metsäkeskuksesta. 260/2010.
6. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Suomen metsäkeskuksesta annetun lain 39 §:n muuttamisesta. 15.11.2015
7. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi metsänhoitoyhdistyksistä. 171/1997.
8. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi metsänhoitoyhdistyksistä annetun lain muuttamisesta ja metsänhoitoyhdistyksistä annetun lain eräiden säännösten kumoamisesta. 514/2010.
9. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi metsänhoitoyhdistyksistä annetun lain muuttamisesta ja metsänhoitoyhdistyksistä annetun lain eräiden säännösten kumoamisesta. 135/2013.
10. Haltia, E. ja Rämö, A.-K. 2017. Miksi metsien taloudellisia mahdollisuuksia jätetään käyttämättä? – Metsänomistajakyselyn tuloksia. PTT raportteja 256. 180 s. ISBN 978-952-224-196-2 (PDF), ISSN 1796-4776 (PDF).
11. Haltia, E., Rämö, A.-K., Pynnönen, S., Valonen, M. ja Horne, P. 2017. Miksi metsien taloudellisia mahdollisuuksia jätetään käyttämättä? – Metsänomistajien aktiivisuus ja siihen vaikuttaminen. PTT, raportteja 255. 101 p.
12. Järvinen, E. 2017. Metsänhoitoyhdistylain evaluointi. MTK. Esitelmämoniste.
13. Pynnönen, S., Haltia, E. ja Rämö A.-K. 2017. Metsäammattilaisten näkemyksiä metsätaloudellisen passiivisuuden syistä. PTT, Työpapereita 185.
14. Hänninen, H., Leppänen, J., Ville Ovaskainen, Uusivuori, J. ja Viitala, E.-J. 2017. Metsätalouden uusi kannustinjärjestelmä – teoriaa, käytäntöjä ja ehdotukset. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 5/2017.
15. Laki metsänhoitoyhdistyksistä 10.7.1998/534. Ajantasainen lainsäädäntö.

16. Laki Suomen metsäkeskuksesta. 6.5.2011/418. Ajantasainen lainsäädäntö.
17. Laki Suomen metsäkeskuksen metsätietojärjestelmästä. 6.5.2011/419. Ajantasainen lainsäädäntö.
18. Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi metsänhoitoyhdistyksistä annetun lain muuttamisesta. Yhteenvedo lausunnoista. MMM 30.7.2013.
www.hare.vn.fi/Uploads/19252/204857/KIRJE_20130801065418_204857.doc.
19. Kansallinen metsäohjelma 2015. Laajapohjainen metsäneuvosto 14.9.2010.
http://mmm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/det-nationella-skogsprogrammet-2015-skogsbranschen-en-drivkraft-for-bioekonomin. 20.9.2017.
20. Kansallinen metsästrategia 2025. Valtioneuvoston periaatepäätös 12.2.2015.
21. Kansallinen paikkatietostrategia 2005– 2010:ssä. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 10/2004.
22. Maa- ja metsätalousministeriön metsävaratiedon ja metsäsuunnittelun strategia 2008–2015. Maa- ja metsätalousministeriö. Helsinki 2008
23. Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö 29/2010. Hallituksen esitys laiksi Suomen metsäkeskuksesta.
24. Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö. 1/2016. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kestävä metsätalouden määräraikaisen rahoituslain, metsätuhojen torjunnasta annetun lain ja riistavahinkolain muuttamisesta.
25. Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö. 14/2013. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi metsänhoitoyhdistyksistä annetun lain muuttamisesta ja metsänhoitoyhdistyksistä annetun lain eräiden säännösten kumoamisesta.
26. Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö. 27/2014. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi Suomen metsäkeskuksesta annetun lain ja Suomen metsäkeskuksen metsätietojärjestelmästä annetun lain muuttamisesta.
27. Metsäalan asiantuntijatalo. Esitelmäateriaali. Suomen metsäkeskus. 20.6.2017.
28. Metsäkeskus. <https://www.metsakeskus.fi/>.
29. Metsälaki. 12.12.1996/1093 (ajantasainen).
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19961093>.

-
30. Metsätalouden edistämisen organisaatioiden kehittämishanke. 2010. Työryhmämuistio. Maa- ja metsätalousministeriö 2010:3.
 31. Suomen metsäkeskuksen tulossopimus 2016. Suomen metsäkeskus/maa- ja metsätalousministeriö. Moniste.
Maa- ja metsätalousministeriön palaute tilinpäätöksestä ja tulostavoitteiden saavuttamisesta 2016. Maa- ja metsätalousministeriö. Moniste.
 32. The Application of Biotechnology to Industrial Sustainability – A Primer, OECD 2001.
 33. The Bioeconomy to 2030: Designing a Policy Agenda Main findings and policy conclusions OECD International Futures Project 2009.
 34. The Bioeconomy to 2030: Designing A Policy Agenda, OECD 2006.
 35. Tuomi, J. 2016. Laki metsänhoitoyhdistyksistä – oikeustieteellinen arvio lain tarpeellisuudesta.
 36. Valtioneuvoston metsäpoliittinen selonteko 2050. VNS 1/2014 vp. Maa- ja metsätalousministeriö 2014.

37. Valtiopäiväasiakirjat – eduskunnan pöytäkirjat 1958 vp, s. 832. Lausunnosta löytyy kirjallisena vain lainauksia eduskunnan keskustelupöytäkirjoissa. Suuren valiokunnan jaoston kokoontumispäivämääräksi ilmoitetaan 6.5.1958. (Viittaus julkaisussa nro 35, Tuomi, J. 2016. ...)

37. Ylkänen, Y. ja Kangasniemi, M. 2015. Asiakasneuvojan työ, yritys- ja yhteisöasiakkuusohjelma. Esitelmämoniste. Suomen metsäkeskus. 13.4.2015.